

Riikka Borg

Yhteistoimintaverkostot monimuotoisuuden suojelussa: sosiaalisen oppimisen
edellytykset Hämeen Metso -projektissa

Pro Gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhdyskuntatieteiden laitos
Maaliskuu 2008

Tampereen yliopisto, yhdyskuntatieteiden laitos

BORG, RIIKKA: Yhteistoimintaverkostot monimuotoisuuden suojelussa: sosiaalisen oppimisen edellytykset Hämeen Metso -projektissa

Ympäristöpolitiikan pro gradu-tutkielma, 83 sivua, 2 liitesivua

Maaliskuu 2008

Tutkimus käsittelee sosiaalisen oppimisen edellytysten avautumista Hämeen Metso -projektissa. Projekti toteutettiin vuosina 2003–2006 Kanta-Hämeen alueella. Hämeen Metso oli pilottihanke, jossa kokeiltiin yhteistoimintaverkosta uutena yksityismetsien suojelukeinona. Hanke liittyi Etelä-Suomen monimuotoisuusohjelma Metsoon. Keräsin tutkimusta varten 14 teemahaastattelun aineiston toukokuussa 2005. Haastattelin kahdeksaa Hämeen Metsossa mukana olevaa metsänomistajaa ja seitsemää hanketta koordinoivan projektiryhmän jäsentä.

Työssä tutkin, millaisia edellytyksiä sosiaaliselle oppimiselle Hämeen Metsossa avautui ja synnyttikö yhteistoimintaverkosto konkreettisia toimintakäytäntöjen muutoksia. Tarkastelen myös hankkeeseen osallistuneiden metsänomistajien motivaatiota vapaaehtoiseen suojeluun. Tutkin myös, kehittyikö Hämeen Metsosta laaja-alainen yhteistoimintaverkosto. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojautuu sosiaalisen oppimisen sekä identiteetin ja roolin käsitteisiin. Tutkin sosiaalisen oppimisen edellytyksiä sosiaalisten oppimisjärjestelmien sekä käytäntöyhteisöjen ja niiden välisten rajaprosessien kautta. Selvitän, millainen sosiaalinen oppimisjärjestelmä ja käytäntöyhteisö Hämeen Metsossa kehittyi. Tutkin myös, kehkeytyikö käytäntöyhteisöjen välille rajaprosesseja, jotka ovat oleellisia sosiaalisen oppimisen edellytysten avautumisessa. Myös identiteetti ja rooli ovat olennainen osa sosiaalisessa oppimisessä. Toimijoiden identiteettien ja roolien moninaisuus mahdollistavat sosiaalisen oppimisen edellytysten syntymisen.

Sosiaalisen oppimisen edellytyksiä avautui Hämeen Metson projektiryhmän sisällä. Projektiryhmäläiset myös toimivat keskenään eri tavalla kuin olivat aiemmin toimineet, eli toimintakulttuuri muuttui. Sosiaalisen oppimisen edellytyksiä ei kuitenkaan syntynyt projektiryhmän ulkopuolella. Tämä johtuu siitä, että projektin aikana pitäydettiin vanhoissa toimijaroleissa. Myöskään projektiryhmäläisten ja metsänomistajien erilaisista tiedoista ei kehittynyt rajaprosesseja, joissa sosiaalista oppimista olisi voinut tapahtua. Lisäksi Hämeen Metson metsänomistajat olivat varsin epäyhtenäinen joukko, joita vapaaehtoiseen suojeluun motivoi erilaiset seikat. Tämäkin osaltaan vaikeutti sosiaalisen oppimisen edellytysten syntymistä. Hämeen Metsosta ei tullut laaja-alaista yhteistoimintaverkosta, koska roolit jäivät yksiulotteisiksi, kommunikaatio ei toiminut kunnolla ja toimijoiden erilaisuutta ei osattu käyttää hyväksi. Yhteistoiminnallisia ja uusia toimintamalleja projektin aikana kuitenkin käytettiin.

Yhteistoimintaverkostoissa on jo paljon toimivia piirteitä, mutta myös kehitettävää. Jatkossa yhteistoimintaverkostoissa tulisi panostaa toimivaan kommunikaatioon ja tiedon kaksisuuntaisuuteen sekä suojelukriteerien joustavuuteen. Lisäksi on tarvetta tehdä myös erilaiset toimitukset mahdollisiksi. Mahdolliset ristiriitatilanteet olisi syytä koettaa neuvotella selviksi, sillä neuvottelutilanteet ovat ainutlaatuisia tilaisuuksia sosiaaliseen oppimiseen ja toimintakulttuurin muutokseen.

Asiasanat: metsiensuojelu, Metso-ohjelma, sosiaalinen oppiminen, toimintakulttuuri

Sisällys

1. Johdanto	1
1.2 Tutkimustavoite ja tutkijapositio	5
1.3 Työn rakenne	6
2. Tutkimuksen taustaa: yhteistoimintaverkosto uutena suojelun keinona	7
2.1 Yhteistoimintaverkosto sosiaalisesta näkökulmasta	9
2.2 Yhteistoimintaverkostot kansainvälisten tapausten perusteella	11
2.3 Hämeen Metso -pilottihanke	14
3. Tutkimuksen teoreettinen tausta	16
3.1 Sosiaalinen oppiminen ja toimintakulttuurinen näkökulma	16
3.1.1 Sosiaaliset oppimisjärjestelmät ja käytäntöyhteisöt	20
3.1.2 Rajankäynnit käytäntöyhteisöjen välillä	22
3.1.3 Identiteetti ja rooli	24
3.1.4 Oppimisen edellytyksiä luova ympäristö	26
3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	28
4. Aineiston esittely ja erittely	30
4.1 Aineistonkeruu, haastattelut ja haastateltavat	30
5. Sosiaalisen oppimisen edellytykset Hämeen Metsossa	37
5.1 Projektiryhmäläisten käytäntöyhteisö ja rajaprosessit	37
5.1.1 Projektiryhmäläisten roolit Hämeen Metsossa	41
5.1.2 Aktiiviset ja passiiviset toimijat	46
5.1.3 Kriteerit yhteisenä nimittäjänä	51
5.1.4 Toimijoiden sitoutuneisuus projektiin	53
5.2 Metsänomistajahaastatteluiden tuloksia	56
5.2.1 Metsänomistajien motivaatio	56
5.2.2 Rooli verkostossa ja suhde projektiryhmään	58
6. Johtopäätökset	65
6.1 Oppimisen edellytykset	65
6.2 Yhteistoiminnan järjestämisen kysymyksiä	67
6.3 Toimijoiden heterogeenisuus ja yhteistoiminnan ongelmat	74
6.4 Yhteistoiminnallisuuden kehittämisen haasteet	77
Liite 1: Haastattelurungot	84

1. Johdanto

Metsänsuojelu yksityismailla on yksi tärkeistä metsiensuojelun alueista, koska Suomessa hyvin suuri osa (52 prosenttia vuonna 2007; tilastokeskuksen nettisivut) metsistä on yksityisomistuksessa. Suomessa toimiva metsäteollisuus myös ostaa valtaosan raaka-aineestaan yksityisiltä. Yksityismetsiä, kuten myös valtion ja yritysten omistamissa metsiä, on vuosikymmenet pidetty tehokkaassa talouskäytössä, mikä on vähentänyt metsäluonnon monimuotoisuutta dramaattisesti. Metsien monimuotoisuuden tila on etenkin Etelä-Suomessa hälyttävän huono (ESSU, Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve -raportti 2000), ja siksi ministeriötasolla on vuonna 2002 laadittu Etelä-Suomen, Oulun läänin ja Lounais-Lapin metsien monimuotoisuuden suojeluohjelma eli Metso-ohjelma.

Suojelukeinojen tutkiminen on ajankohtaista, koska Metso-ohjelmaa sovelletaan parhaillaan käytäntöön. Seuraavaksi on käynnistymässä Metso 2 -ohjelma, joka jatkaa siitä, mihin Metso 1 (2003-2006) jäi. Metso 2 toimii vuosina 2008–2016). Metso-ohjelman ensimmäisessä osassa muun muassa testattiin uudenlaisia, vapaaehtoisuuteen perustuvia suojelukeinoja, joita ei Suomessa ole aikaisemmin ollut käytössä. Näitä keinoja ovat luonnonarvokauppa, tarjouskilpailu, luonnonhoitoalueiden perustaminen sekä yhteistoimintaverkostot (Etelä-Suomen, Oulun läänin...2002). Yhteistoimintaverkostoista käynnistettiin vuoden 2006 loppuun kestäviä kokeiluhankkeita. Koska kyseessä on uusi tapa suojella metsien monimuotoisuutta, on mielenkiintoista ja tärkeää tutkia, miten nämä uudenlaiset suojelumenetelmät ovat pilottiprojekteissa toimineet.

Metso-ohjelmassa perustettiin neljä yhteistoimintaverkoston pilottihanketta Pohjois-Karjalaan (Keski-Karjalan lehtoverkosto), Pohjanmaan rannikolle (Merestä metsäksi -hanke), Etelä-Suomeen (Lohjan seudun MetsäVasu) sekä Hämeeseen (Hämeen Metso), joista viimeksi mainittu tämän tutkimuksen kohteena. Maa- ja metsätalousministeriön mukaan yhteistoimintaverkoston pilottihankkeet ”toteutetaan alueilla, joilla on erityistä merkitystä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiselle luonnonsuojelubiologisten kriteerien perusteella. Ekologisen tarkoituksenmukaisuuden lisäksi kokeiluun osallistuvilta pilottihankkeilta odotettiin innovatiivisuutta, laaja-alaista yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä uudenlaisen toimintakulttuurin luomista. METSON tehtävänä on antaa verkostolle suunnittelu- ja rahoitustukea”(Maa- ja metsätalousministeriön internetsivut). Luonnonsuojelubiologiset kriteerit on määritelty Metso-ohjelmassa aiemmin tehtyjen selvitysten ja tutkimusten perusteella.

Vapaaehtoisuuteen perustuva ja metsänomistajien aloitteesta lähtevä metsien suojele ja met-säsuunnittelu liittyvät sosiaalisen kestävyuden periaatteisiin. Sosiaalisen kestävyuden periaat-teet metsätaloudessa tarkoittavat Juurolan ja Karppisen mukaan, että suojelelun sekä siihen liit-tyvien suunnittelukäytäntöjen on oltava sellaisia, että niissä otetaan huomioon met-sän eri käyttömuodot (suojele, talous, kulttuuri, esteetiikka) sekä pitkällä että lyhyellä aikavälillä (Juu-rola & Karppinen 2003). Vuonna 2000 laaditussa kansallisessa met-säohjelmassa sitoudutaan kestävään kehitykseen ja sitä kautta myös sosiaaliseen kestävyteen (Kansallinen met-säohjelma 2000). Tähän asti luonnonsuojelelukeinoina käytetyt lunastukset ja ”pakkosuojele” ovat olleet tehokkaita met-säsuojelelun keinoja, mutta sosiaalisesti hyväksyttävänä niitä ei aina voi pitää. Metso-ohjelman vapaaehtoisuuteen ja osallistamiseen perustuvat menetelmät lienevät-kin osa sosiaalisen kestävyuden haasteeseen vastaamista. Sosiaalisen kestävyuden käytännön tason ulottuvuuksia ja haasteita met-sätaloudessa on vasta viime aikoina alettu tutkia (esimer-kiksi Hiedanpää 2004, Leskinen et al. 2006, Rannikko ja Raitio 2006), joten siinäkin mielessä sosiaalisen kestävyuden haasteisiin vastaavat suojelelumenetelmät ovat tutkimuskohteena ajan-kohtaisia.

Vapaaehtoisten suojelelukeinojen taustalla on myös se, että yksityismet-sien suojele hallintopää-töksin on osoittautunut hankalaksi tavaksi saada tarpeeksi alueita suojelelun piiriin. Met-sänomistajien, met-sähallinnon ja ympäristöhallinnon välejä on hiertänyt muun muassa 1990-luvun lopun Natura -prosessi. Natura 2000-suojelelverkosto rakennettiin kovalla kiireellä ja päätökset Natura-alueista tehtiin yksipuolisesti hallinnossa kuuntelematta met-sänomistajia. Natura- prosessissa kristallisoituivat perinteisen ylhäältä-alas -hallintokulttuurin epäkohdat, ja sen jälkeen kaikenlaisiin suojeleluehdotuksiin ja -ohjelmiin on met-sänomistajien taholta suh-tauduttu epäillen. (Oksanen 2003) Metso-ohjelman vapaaehtoisuuteen perustuvat suojeleluei-not voidaankin nähdä vastauksena Natura-ohjelman nostattamaan kritiikkiin: enää ei haluta pakottaa suojeleluun, vaan met-sänomistajat halutaan mukaan tekemään suojelelupäätöksiä ja toi-mimaan yhdessä hallinnon kanssa suojelelun hyväksi.

Paitsi suojeleluviranomaisten ja met-sänomistajien välillä, myös met-sistä vastaavien viranomais-ten (met-säviranomaiset ja ympäristöviranomaiset) välillä on kiistoja siitä, mitä, miten ja kuin-ka paljon met-siä pitäisi suojelella (muun muassa Oksanen 2003). Met-sistä puhuttaessa tuntuu voimakas ristiveto: yhtäältä ne ovat merkittävä tulonlähde sekä yksityisille, yrityksille että valtiolle, ja toisaalta ne ovat Suomen luonnon monimuotoisuuden tihentymiä. Met-sät ovat merkittäviä niin taloudellisesti, kulttuurisesti kuin yhteiskunnallisestikin, ja siksi niihin kos-

kevistä toimista on hyvin monella taholla sana sanottavanaan. Myös lakitasolla on joitakin metsien käyttöön liittyviä ristiriitaisuuksia. Metsien hallinnointi on Suomessa jaettu kahdelle hallinnonalalle, maa- ja metsätalousministeriöön ja ympäristöministeriöön. Tämä aiheuttaa yhtäältä toimintojen päällekkäisyyttä ja toisaalta kiistoja, millainen toiminta kuuluu millekin alalle. Suojelu- ja toimialakiistat vaikeuttavat yhteistyötä, jota tarvittaisiin tehokkaan monimuotoisuuden vaalimiseksi ja myös metsänhoidon kehittämiseksi.

Päällimmäisenä ristiriitana metsissä on talouden ja luonnonsuojelun erilaiset näkökannat metsien käytöstä. Talousnäkökulmassa metsät ovat resurssi, jota käytetään ja hallinnoidaan ainespuun tuotantoon tähtäävän metsäsuunnittelun ja viljelymetsätalouden avulla. Suojelunäkökulmastakin metsät ovat resurssi, mutta ekologisen monimuotoisuuden resurssi, jota hallinnoidaan mahdollisimman suureen monimuotoisuuden tähtäävän (ekologisen) suunnittelun avulla. Lisänsä ”metsäsoppaan” tuovat metsänomistajat, joilla useimmilla on sekä taloudellisesti että ekologisesti latautunut suhde metsäänsä, ja metsäsuhdetta värittävät vielä perinteet, omistuksen tärkeä arvo ja opitut metsänhoitokäytännöt (Jokinen 2004). Myös metsänhoitoyhdistykset ovat merkittävät metsätoimijat. Yhdistykset laativat metsänhoitosuunnitelmia yksityisille metsänomistajille ja ovat useimmiten se taho, jonka puoleen metsänomistajat kääntyvät metsäasioissa, kuten leimikkosuunnittelussa. Tämän vuoksi metsänhoitoyhdistykset ovat usein alueensa voimakkaita mielipidevaikuttajia metsänhoidon ja siten myös suojelun suhteen.

Tällä hetkellä ristiriita talouskäytön ja luonnonsuojelun välillä määrittelee suurinta osaa metsiin kohdistuvista käytännöistä (Jokinen 2004, Leskinen 2007), ja se tulee näkyviin useimmiten suojelukysymyksissä. Miten konfliktialttiista tilanteesta sitten päästäisiin pois? Sosiaalinen oppiminen, jossa yhteisö oppii yhdessä uudenlaisia toiminta- ja suhtautumistapoja voi olla yksi keino. Yhteistoimintaverkostoilla on mahdollisuus toimia sosiaalisen oppimisen kenttinä. Kuitenkin verkoston syntymisessä ja toiminnassa on monia mahdollisia sudenkuoppia, jotka estävät sosiaalisen oppimisen. Tässä työssä onkin tarkoitus selvittää, millaisia sosiaalisen oppimisen edellytyksiä yhteistoimintaverkostot tarjoavat. Verkostot luodaan alueille, joilla on ennestään olemassa jo tietynlainen tapa hoitaa metsiä. Yhteistoimintaverkoston on raivattava oma tilansa toimia ja muututtava osaksi paikallisia käytäntöjä ja rutiineja. Kun verkosto synnyttää omaa toimintatilaansa ja pitää sitä yllä esimerkiksi osallistumisen, osallistamisen, avoimuuden ja kommunikaation kautta, se parhaimmassa tapauksessa synnyttää edellytyksiä sosiaaliselle oppimiselle, mikä puolestaan voi johtaa metsä- ja suojeluasioissa uudellaisiin, suojelua lisääviin käytäntöihin, tapoihin ja rutiineihin.

Metsiensuojelun instituutioiden ja muiden toimijoiden tarve oppia uudenlaisia tapoja toimia kumpuaa siitä, että tähänastisilla toimilla ei ole onnistuttu saavuttamaan ekologisesti riittävää suojelun tasoa (ESSU- raportti 2000). Jos metsiensuojelussa syntyy avoin, hallintorajat ylittävä ja osallistava toimintakulttuuri, ekologisten tavoitteiden on mahdollista toteutua paremmin. Osallistava toimintakulttuuri voisi muuttaa suojelun hyväksyttävämältä tuntuvaksi metsänhoidolliseksi vaihtoehdoksi niin metsänomistajille kuin metsien hallinnoinnista vastaaville tahoille. Lisäksi uusissa suojelun keinoissa aikajänne on vain kymmenen vuotta, mikä on ekologisesti hyvin lyhyt aika. Jos yhteistoimintaverkostossa pystytään luomaan hyvät edellytykset sosiaaliselle oppimiselle sekä metsänomistajille että suojelun instituutioille, on mahdollista, että suojelusta tulee kaikille toimijoille niin mielekästä, että metsänomistaja haluaa jatkaa suojelua alueellaan ja myös metsäviranomaisen häntä siihen rohkaisee.

Verkostoyhteiskuntaa hahmotelleen ja tutkineen Maarten Hajerin mukaan 1990-luvulla alkoi politiikan tekemisen kielen ja käytäntöjen muutos, joka jatkuu edelleen. Hallinnon (government) sijaan puhutaan hallinnasta (governance). Kielen ja politiikan käytäntöjen muutos kuvaa Hajerin (ja Wagenaar 2003) mukaan yleistä tyytymättömyyttä siihen, että perinteisen politiikan ylhäältä alas -ratkaisut sopivat huonosti monisyisiin ja vaikeisiin poliittisiin ongelmiin. Hajer pitää tätä muutosta merkinä siirtymisestä verkostoyhteiskuntaan. Perinteisten poliittisten hallintoelinten rinnalle on syntynyt erilaisia verkostoja ja yhteenliittymiä, jotka haastavat perinteisen jaon yksityisen ja julkisen välillä ja myös perinteisen edustuksellisen demokratian. Koko demokratian käsite on laajentunut perinteisten poliittisten areenoiden ulkopuolelle. Verkostoyhteiskunnassa osallistutaan enemmän, ja päätöksenteko on liitetään useammin niihin, joita päätökset koskettavat. Verkostoyhteiskunta ei kuitenkaan tarkoita perinteisten hierarkisten instituutioiden häviämistä, mutta ne joutuvat kilpailemaan erilaisten tilapäisten ja avoimien verkostojen ja järjestelyjen kautta. (Hajer ja Wagenaar 2003) Tässä tutkimuksessa tarkasteltava Hämeen Metso -projekti ei varsinaisesti ole perinteisen politiikanteon rajamaille spontaanisti syntynyt, uusien toimijoiden muodostama ja nykyiset toimintatavat haastava verkosto, koska se on lähtenyt ylätasolta ja sitä vetävät hallinnon virkamiehet. Kuitenkin monia erilaisia toimijoita yhteen kokoava ja osallistumiseen kannustava verkosto on yksi osoitus siitä, kuinka perinteiset hallinnonalat ja suojelupolitiikka ovat joutuneet vastaamaan verkostomaiseksi muuttuneen yhteiskunnan asettamiin haasteisiin.

1.2 Tutkimustavoite ja tutkijapositio

Tämä tutkielma on tehty Ekologiset tarkastelut yksityismetsien aluetason yhteistoiminnallisessa suunnittelussa -tutkimushankkeen yhteydessä. Hanke toteutettiin vuosina 2004–2006 Joensuun Metsäntutkimuslaitoksella. Tutkimushanke kuului Monimuotoisuuden tutkimusohjelmaan (MOSSE), jossa on tutkittu muun muassa Metso-ohjelmassa perustettuja yhteistoimintaverkostoja. Kaikista yhteistoimintaverkostojen kokeiluhankkeista on tehty pro gradu – työ (Ovaska 2006, Nurminen 2006, Kostilainen 2007) muiden tutkimusten (muun muassa Mosse – raportti, Primmer ja Keinonen 2006) ohella, ja tässä työssä tutkitaan Hämeen Metso -yhteistoimintaverkosta. Hämeen Metso -hanke on esitelty tarkemmin kappaleessa 2.3.

Tässä työssä lähestyn yhteistoimintaverkostoja sosiaalisen oppimisen ja toimintakulttuurin muutoksen edellytysten näkökulmista. Tarkastelen myös Hämeen Metson toimijoiden rooleja. Tarkoituksena on selvittää, millaiseksi yhteistoiminta Hämeen Metsossa muovautui, millaisin motivaatioin metsänomistajat ovat mukana verkostossa ja millaisia sosiaalisen oppimisen edellytyksiä yhteistoimintaverkostossa syntyi. Tutkimuskysymykset on aseteltu tarkemmin luvussa 3.2.

Tutkijan tausta, omat mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet vaikuttavat siihen, millaisia asioita hän tutkimuksessa esille nostaa. Täysin objektiivista tutkimusta ei ole olemassa, ja tämäkään tutkimus ei ole sellainen. Itse en ole metsänomistaja, mutta molemmat vanhempani ovat. Sukumme metsätalalla on vastikään suojeltu kaksi pientä aluetta metsää, joten minulla on jonkin verran havaintoja metsänomistajuudesta ja suojelusta. Olen sillä kannalla, että metsiensuojelu ei ole nykyisellään riittävää ja siksi on syytä olla olemassa erilaisia keinoja, jolla tavoitetaan kaikenlaiset metsänomistajat ja saadaan mahdollisimman paljon monimuotoista metsää suojelun piiriin. En kuitenkaan ole mukana suojelujärjestöissä. Lisäksi metsäpolitiikkaa ja metsänhoidon käytäntöjä jonkin verran seuranneena olen sitä mieltä, että metsänhoidon toimintatavoihin tarvitaan myös muutosta, jotta riittävä suojelutaso saavutettu. Tämän vuoksi tutkimus painottuu sosiaalisen ja institutionaalisen oppimisen suuntaan. Olen myös avoimen ja osallistumista suosivan hallintokulttuurin kannattaja, ja sen vuoksi olen paneutunut tutkimuksessa toimijoiden rooleihin. Nämä mielipiteet vaikuttavat luultavasti tekemiini johtopäätöksiin.

1.3 Työn rakenne

Tämä työ jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään tutkimuksen taustatekijöitä. Luku 2 perustuu tekemääni kansainväliseen kirjallisuuskatsaukseen yhteistoimintaverkostoissa (Borg et al. 2006), ja siinä esittelen yhteistoimintaverkostojen ideaa ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia. Myös löytämäni yhteistoimintatapaukset on esitelty lyhyesti, samoin niiden perusteella tehdyt johtopäätökset yhteistoimintaverkostojen reunaehdoista. Luvussa 3 esittelen tutkimuksen teoreettisen taustan, joka nojautuu Etienne Wengerin, Dvora Yanow'n ja Helena Valveen tutkimuksiin sosiaalisen oppimisen edellytyksistä. Avainkäsitteitä ovat toimintakulttuuri, käytäntöyhteisöt, rajaprosessit sekä identiteetti ja rooli. Luvussa 3 hahmotelen myös tutkimustehtävän ja esitän tutkimuskysymykset. Teorialuvussa esitän tutkimuskysymysten lisäksi aineistolle pienempiä, teorian pohjalta syntyneitä osakysymyksiä.

Työn toisessa osassa pureudun keräämääni aineistoon. Luvussa 4 kerron haastatteluista ja haastateltavista. Samassa luvussa selostan myös tutkimusprosessin kulkua. Luvussa 5 esittelen analyysin tulokset teoreettiseen taustaan rinnastettuina ja pyrin vastaamaan luvussa 3 esittämiini sosiaalisen oppimisen edellytyksiin liittyviin kysymyksiin. Luku 5 on jaettu projektiryhmäläishaastatteluiden ja metsänomistajahaastatteluiden tuloksiin. Lisäksi nämä luvut on jaettu alalukuihin sen mukaan, millaisia asioita aineistosta löytyi. Sekä projektiryhmäläis- että metsänomistajahaastatteluiden tulosten lopussa on yhteenvetoa tuloksista.

Kolmas osa on varattu tulosten käsittelylle. Johtopäätökset -luku on jaettu neljään alalukuun. Kahdessa ensimmäisessä (luvut 6.1 ja 6.2) pohdin saamiani tuloksia yhteistoiminnallisuuden näkökulmasta. Luvussa 6.3 mietin, millaisia vaikutuksia haastateltavien heterogeenisyydellä oli Hämeen Metson yhteistoiminnallisuuteen. Viimeinen alaluku käsittelee yhteistoiminnallisuuden kehittämisen haasteita. Tämä luku on myös työn kokoava yhteenveto.

Lähdeviitteet on työssä tehty niin, että viitatessani kirjan tai artikkelin ajatukseen viitteessä ei ole sivunumeroa. Kun viitataan tiettyyn lauseeseen kirjassa tai artikkelissa (mutta en suoraan lainaten), sivunumero on merkitty viitteeseen.

2. Tutkimuksen taustaa: yhteistoimintaverkosto uutena suojelun keinona

Metsänomistajien yhteistoiminta monimuotoisuuden suojelussa on suhteellisen uusi asia, josta ei vielä juurikaan ole laajaa tutkimusta (muun muassa Kittredge 1998, Ask & Fredman 2002). Yhteistoiminnallinen metsäsuunnittelu ja sen kautta yhteistoiminnallinen suojeleminen ovat nousevia trendejä, joilla on juurensa 1990-luvulla alkaneessa hallinnon avoimuuskeskustelussa. Metsänomistajien yhteistoiminta ja sen tutkiminen kiinnittyy myös sosiaalisen kestävyys- ja ympäristökestävyyden kehityksen perusideoihin ja tutkimussuuntiin (Hytönen 2000, 444), koska näissä käsitteissä korostetaan kaikkien toimijoiden mukaan ottamista ja huomioimista erilaisia toimenpiteitä suunniteltaessa.

Yksityismetsänomistajilla on merkittävä asema metsien hyvinvoinnin edistämiseksi ja monimuotoisuuden suojelemiseksi, koska Suomessa noin puolet (52 prosenttia vuonna 2007) metsistä on yksityisomistuksessa (Tilastokeskus 2007). Monimuotoisuuden yhteistoimintaverkostot ovat tarpeellisia, koska yhteistoimintaverkostojen kautta on mahdollista saada laajoja alueita suojelun piiriin yksittäisten pikku metsiköiden ja pirstaloituneiden metsäalueiden sijaan, jollaisia yksityismetsiä suojelemalla on tähän asti saatu aikaan. (ESSU-raportti 2000) Yhteistoimintaverkostojen puolesta puhuu myös se, että suojeleminen yksityismailla on tehokkaampaa, kun se tehdään suunnitellusti ja kun metsänomistajat tekevät yhteistyötä myös keskenään (Ask & Fredman 2002).

Koordinoidut yhteistoimintaverkostot ovat tarpeellisia myös siksi, että suojelun ja suojelemattomuuden reunavaikutukset ovat yllättävän suuria. Kun jollain metsäalueella on luonnonsuojelullisesti arvokas osa, mutta se jakautuu useamman metsänomistajan maille, ei arvokas alue välttämättä säily, jos vain yksi omistaja suojelee sen. Jos viereinen omistaja hakkaa metsänsä, mikroilmaston muutokset ja muut reunavaikutukset voivat tuhota suojellun osan luonnon monimuotoisuuden. Jos taas metsänomistajat muodostavat yhteistoiminta-alueen, jolla on esimerkiksi suojeltuja saarekkeitä ja niiden välissä ekokäytäviä, on monimuotoisella metsällä paremmat mahdollisuudet selvitä. (Hanski et al. 1998, 519; 526)

Metsänomistajien yhteistoimintaverkostot sinällään eivät ole uusi keksintö. Metsänomistajien yhteistoimintaa tehdään ja on tehty muun muassa metsänhoidon käytännön järjestelyissä, metsäautotie- ja ojitushankkeissa, suopuuston harvennuksissa ja puun yhteismyynteissä.

Myös yhteismetsien perustaminen on järjestäytyneitä toimintaa. (Kurttila et al. 2004) Metsänomistajien yhteistoimintaverkostot nimenomaan monimuotoisuuden suojelussa ovat kuitenkin vielä uusi asia. Metso-ohjelma (laadittu 2002) perustuu yksityismaiden osalta lähes pelkästään metsänomistajien vapaaehtoisuuteen perustuviin menetelmiin, joista yksi on monimuotoisuuden yhteistoimintaverkosto.

Yhteistoimintaverkoston perustamisen tavoitteena voi olla esimerkiksi keskittää arvokkaita monimuotoisuuskohteita verkoston alueelle ja luoda kohteiden välille yhteyksiä, kuten ekologistia käytäviä. Yhteistoimintaverkoston toivotaan metsänomistajien lisäksi osallistuvan muitakin tahoja, kuten viranomaisia, osallisia yrityksiä ja kansalaisjärjestöjä. Kun verkosto perustetaan, sille voidaan saada niin sanottua monimuotoisuustukea Metso-ohjelmalta. Tuki edistää monimuotoisuuden kannalta hyvien vaihtoehtojen toteutumista yhteistoimintaverkostossa. Tuettavat kohteet valitaan luonnonsuojelubiologista kriteeristöä. Monimuotoisuuden kannalta keskeisimpiä suojelukohteita Metso-ohjelmassa ovat lahoppuustoiset kangasmetsät, lehdot, korvet, tulvametsät, maankohoamisrannikon sukkessiometsät, harjujen paahderinteet sekä puustoiset perinneympäristöt. (Nimetön 2004, 2)

Metso-ohjelma määrittelee yhteistoimintaverkoston seuraavasti: ”Yhteistoimintaverkosto edistää luonnon monimuotoisuutta kokemusten vaihdon ja oppimisen kautta, ja erityisesti silloin, kun elinympäristöjen ja lajiston säilyttäminen edellyttää toimenpiteitä laajahkoilla alueilla. Se perustuu metsänomistajien omaehtoisuuteen ja voi edistää sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä kuten maaseutuyrittäjyyttä, työllisyyttä ja luontomatkailua.” (Etelä-Suomen, Oulun läänin...2002, 22–23)

Yhteistoimintaverkoston taustalla on ajatus ekosysteemien hoitamisesta (ecosystem management). Ekosysteemit eivät noudattele omistustai muita ihmisten asettamia rajoja. Niinpä esimerkiksi tietyn tyyppisen metsäekosysteemin suojelemiseksi on tärkeää saada mukaan kaikki ne metsänomistajat, joiden alueilla suojeltava alue sijaitsee. Suojeluun pakottaminen, kuten alueiden pakkolunastaminen valtiolle on yksi tapa toimia, mutta se ei ole sosiaalisesti hyväksyttävä ratkaisu. Metsänomistajien yhteistoimintaverkostot monimuotoisuuden suojelussa liittyvätkin siihen ajatukseen, että vapaaehtoisuuteen perustuvat menetelmät ja keinot luonnonsuojelussa ovat toimivampia kuin pakkoon perustuvat keinot. Kun metsänomistajat saadaan sitoutumaan suojeluun vapaaehtoisin keinoin, muuttuu ylipäätään asenneilmasto myönteisemmäksi luonnonsuojelulle. Luonnonsuojelusta halutaan Metso-ohjelmassa tehdä

metsänomistajille asia, joka antaa heille jonkinlaista lisäarvoa eikä asia, joka tehdään vain pakon edessä. Lisäksi monille metsänomistajille omistus- ja maankäyttöoikeus on hyvin tärkeä arvo, joten pakkosuojelu tuntuu loukkaavan koko omaa arvomaailmaa, eikä siksi tunnu hyväksyttävältä (Horne et al. 2004).

2.1 Yhteistoimintaverkosto sosiaalisesta näkökulmasta

Yhteistoimintaverkoston vahvuus on siinä, että sillä voi olla paitsi positiivisia ekologisia, myös sosiaalisia vaikutuksia (Kurttila et al. 2004). Toimiva yhteistoimintaverkosto voi tuoda lisää elinvoimaa maaseudulle ja luoda uudenlaisia metsänomistajien yhteisöjä suojelun parissa.

Luonnonsuojelu voi olla yksi tapa saada maaseudulle uutta elinvoimaa, jos yksityiset maanomistajat saadaan kiinnostumaan entistä enemmän siitä ja jos suojelu luo heille uusia ansiomahdollisuuksia (Tikka et al. 2003). Tosin suojelun synnyttämä elinvoima ja toiminta syntyy hitaasti vuosien mittaan, eli sillä ei ole välittömiä työllisyys- ja muita vaikutuksia, joilla metsänomistajia voisi houkutella mukaan suojeluun. Suojelu voi olla positiivinen ja haluttava maankäyttövaihtoehto, varsinkin jos suojelu ei tarkoita täydellistä rauhoittamista, vaan suojelulla alueella olisi sallittua esimerkiksi pienimuotoinen polttopuiden teko omaan tarpeeseen. Yhteistoimintaverkoston etuna voi olla myös se, että koko verkoston alueella saa tehdä hakkuita ja muita metsänhoitotöitä kunhan ne tehdään arvokkaiden monimuotoisuusalueiden ulkopuolella ja niin, että arvokas alue ei vaarannu. Asianmukaisesti tuetussa yhteistoimintaverkostossa mukana oleminen tulee siis metsänomistajalle halvemmaksi, toisin sanoen hakkuista saadut tulot eivät välttämättä pienene, vaikka osaa omasta maasta suojeltaisiinkin. (Kurttila et al. 2004)

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että metsänomistajat eivät ole suojelua vastaan (mm. Rickenbach 2000; Jacobson 2002; Horne 2002; Karppinen 2002). Tutkimusten mukaan myös yhteistoimintahalukkuus on laajaa (muun muassa Jacobson 2002, Javanainen ja Sahi 2004). Näyttää olevan niin, että metsänomistajat kokevat saavansa metsistään muutakin kuin taloudellista hyötyä, ja hakkuut eivät ole ainoa intressi. Muita kuin taloudellisia hyötyjä ovat muun muassa esteettiset elämykset ja virkistäytyminen. Kuitenkin muun muassa Natura 2000 -verkoston epäonnistunut toteutus on aiheuttanut sen, että suomalaiset metsänomistajat suhtautuvat vastaavanlaisiin hankkeisiin epäluuloisesti (Hiedanpää 2004).

Yhteistoimintaverkostot voisivatkin toimia liennyttäjinä luonnonsuojelun hyväksi. Muun muassa Askin ja Carlssonin mukaan (2000, 221) metsänomistajilla on olemassa jokseenkin yhteinen näkemys siitä, millaisia kohteita tulee jättää hakkuiden ulkopuolelle. Tutkimuksen mukaan näillä hakkuiden ulkopuolelle jätetyillä alueilla on yleensä myös suojelullista arvoa, ja ne jopa sijaitsevat monimuotoisuuskohteiden läheisyydessä (Ask & Carlsson 2000, 221). Tällaisten tulosten vuoksi metsänomistajien oma käsitys suojelusta ja suojeltavasta alueesta voisi hyvinkin toimia osana suojelun suunnittelua esimerkiksi yhteistoimintaverkostoa perustettaessa. Toisaalta Lohjan MetsäVasussa tehty kysely (Javanainen ja Sahi 2004) on ristiriidassa Askin ja Carlssonin löydöksen kanssa. Tulokseksi saatiin, että metsänomistajien keskuudessa on huomattavaa tiedon puutetta. Tiedontarvetta täytyisi paikata sekä suojeltavien ja arvokkaiden kohteiden että yhteistoiminnan periaatteiden kohdalla. Kolmannes vastaajista ei osannut sanoa, onko heidän maillaan monimuotoisuuskohteita, viidenneksen mailla oli suojelukohteita ja yli puolet oli sitä mieltä, että tällaisia kohteita ei mailla ole (Javanainen & Sahi 2004, 13). Tämä voi johtua tiedon puutteesta sekä tietenkin siitä, että maat todellisuudessa ovat tasalaatuisia talousmetsää eikä suojeltavia kohteita ole. Joka tapauksessa kolmasosa vastanneista oli epätietoisia kohteista, joten metsänomistajien tulee yhteistoimintaverkostossa saada myös suojeluinformaatiota.

Myös metsätoimijaryhmiä tutkinut Van Gossum on saanut tulokseksi, että tiedon lisääminen ja säännöllinen tiedottaminen esimerkiksi yhteisessä lehdessä lisää yhteistoiminnallisen ryhmän toimintamahdollisuuksia (Van Gossum et al. 2003). On kuitenkin muistettava, että tiedon lisääminen ei tarkoita pelkästään tiedottamista mahdollisista uusista käytännöistä, vaan siinä on oltava aktiivinen ja kohderyhmän huomioiva ote, jotta tieto myös prosessoituisi uudellaisiksi toimintatavoiksi.

Lisäksi metsänhoitokäytännöt ja nykyisenkaltainen metsäsuunnittelu ovat rakenteita, joihin suojelu varsin huonosti istuu. Ensinnäkin metsäammattilaiset sosiaalistuvat koulutuksensa aikana puuntuotannon ja viljelymetsätalouden ajattelutapoihin (Jokinen 2005). Työssään he sitten toimivat näiden mallien mukaan, mikä tuntuu ainoalta oikealta tavalta toimia (Åkerman 2006). Toiseksi metsänhoitoyhdistykset, jotka ovat monille metsänomistajille läheisin toimintamuoto, uudistavat tehometätalouden käytäntöjä, ja niidenkään toimintamalleissa metsien suojeleminen ei ole prioriteettina. Jotta metsien suojelusta tulisi haluttava vaihtoehto, tarvitaan myös näiden mielipidevaikuttajien käytäntöjen muuttumista.

2.2 Yhteistoimintaverkostot kansainvälisten tapausten perusteella

Olen laatinut gradun pohjatyöksi kirjallisuuskatsauksen (Borg et al. 2005), johon kokosin kokemuksia yhteistoiminnasta muualla kuin Suomessa. Katsauksessa käsitelin yhteensä viittä tapausta Yhdysvalloista, Hollannista, Ruotsista ja Australiasta. Esimerkkitapauksia oli vain viisi, koska yhteistoiminnallista suojelua ei kovin paljon ollut vielä vuonna 2004 maailmalla tutkittu. Katsaukseen edes löyhästi sopivien tapausten löytäminen oli hankalaa, ja viidenkin kasaan saaminen vaati pitkän etsimisupeaman. Lisäksi kirjallisuuskatsauksen tilaajan (Metsäntutkimuslaitos ja Mosse -tutkimusohjelma) mielestä viisi oli katsaukseen sopiva määrä tapauksia. Yhteistoiminta ei esimerkkitapauksissa ollut aina juuri sellaista, mitä Metso-ohjelmassa haetaan, mutta kaikissa se kuitenkin tähtäsi joko suojeluun tai monimuotoisuuden turvaamiseen. Katsauksesta on muokattu muistio maa- ja metsätalousministeriölle. Seuraavaksi esittelen lyhyesti tapaukset sekä päätelmiä, joita löytämiäni kansainvälisten tapausten perusteella syntyi.

Pohjois-Ruotsin hankkeessa luotiin ekologinen maisemasuunnitelma kolmen kylän alueelle. Hankkeen panivat alulle tutkijat, ja alueesta saatiin kaiken kaikkiaan 3,4 prosenttia suojeluun. Hanke toteutettiin yhteistoiminnallisesti järjestämällä runsaasti kokouksia, joissa metsätalouden kestävyttä ja monimuotoisuuden suojelua tuotiin esille. Suojeluun osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä tässä hankkeessa maksettu taloudellisia tukia. (Fries et al.1998, 371–7)

Samoin Hollannissa, Stramproyn kunnan alueella laadittiin yhteistoiminnallisesti ekologinen maisemasuunnitelma. Stramproyssa 80 hehtaarin metsäalueella oli 100 metsänomistajaa, ja aluetta oli siksi vaikea hallinnoida. Ulkopuolinen koordinaattori laati alueelle ekologisen maisemasuunnitelman, jonka kaikki metsänomistajat ja muut toimijat hyväksyivät. Prosessi toteutettiin keskustelemalla toimijoiden kanssa kaikissa vaiheissa. Projektissa perustettiin myös komitea jatkamaan yhteistoimintaa. Tässäkin hankkeessa osallistuminen oli vapaaehtoista. Komitean kautta yksittäinen omistaja saattoi saada valtiollista ympäristötukea metsälleen. (Corten et al. 1999, 227–239)

Australiassa on ruohonjuuritasolta lähtenyt Landcare -liike, jossa paikalliset vapaaehtoisryhmät suojelevat ja ennallistavat metsä- ja tasankoalueita yhdessä hallinnon kanssa. Liikkeellä on kansallinen yhteistyöelin (Landcare Australia), joka hankkii rahoituksen toiminnalle (Kittredge et al. 2005). Näin paikallisryhmät voivat keskittyä varsinaiseen toimintaan. Landcare -

liikkeessä myös yritykset ovat vahvasti mukana. Esimerkiksi Wellington Greenprint -projektissa on metsitetty ja aidattu laajoja alueita sekä perustettu Australian alkuperäislajien siemenpankki, josta maan- ja metsänomistajat saavat siemeniä metsitysprojekteihinsa. (Landcare Australian nettisivut 12.12.2004; Landcare Australia Limited: Annual Report 2001-2002, 5; Youl et al.2004, 2-3)

USA:n Oregonissa on vesiensuojeluneuvostoja, joiden avulla turvataan uhanalaisen lohen elinympäristöjä. Neuvostot ovat lain määräämiä yhteistyöelimii, joissa on mahdollisimman laaja toimijaedustus. Neuvostot edistävät kestävää metsätaloutta ja koettavat saada yksityismetsänomistajia suojelemaan jokivarsia. Jotkin neuvostot maksavat omistajille suojelutukea. Hyvin toimineissa neuvostoissa kommunikaatiosta on huolehdittu ja suojeluun ”värväämisesä” on käytetty hyvin paljon neuvoston jäsenten henkilökohtaisia kontakteja eli eräänlaista vertaistoimintaa. (Rickenbach ja Reed 2002, 585–593; Rickenbach et al. 2004, 71–83)

Missourin osavaltiossa kahden joen alueella on meneillään hanke, jossa metsänomistajia sitoutetaan kestäväan metsänhoitoon. Halukkaille metsänomistajille simuloidaan tietokoneohjelmalla erilaisia metsänhoitovaihtoehtoja, joista he saavat valita itselleen sopivimman. On myös perustettu komitea, joka jakaa tietoa kestävästä metsänhoidosta sekä edistää yhteistoimintaa metsänomistajien välillä. Missourin hankkeessa alueesta tehtiin hyvin perinpohjainen selvitys, jonka avulla kartoitettiin sekä biologis-ekologinen että taloudellis-kulttuurinen ympäristö ja hallinnolliset rakenteet. Selvityksen avulla kyettiin räätälöimään sopiva ohjelma alueen metsänomistajille. Metsänomistajien päätöstukena ja metsäsuunnittelussa on käytetty hyvin paljon tietotekniikkaa. (Nimetön 2002, 1-10)

Kaikki mukana olleet kansainväliset tapaukset osoittavat, että metsien monikäytön periaatteet, joissa yhdistetään suojelu- virkistys- ja talouskäyttö ovat toimiva pohja suunniteltaessa yhteistoimintaverkostoja. Yhteistoimintaverkostojen toiminnan tasolla kommunikaatio sekä hallinnollisen järjestelmän joustavuus ovat kaiken a ja o. Tiedon tulee kulkea sekä verkoston sisällä että sen ulkopuolelle, koska muuten syntyy helposti väärinkäsityksiä, jotka puolestaan usein johtavat kaikenlaisiin konflikteihin ja jopa yhteistoiminnan näivettymiseen. (Corten et al. 1999; Rickenbach et al. 2004, 75–76; Van Gossom et al. 2005,) Kommunikaatio on sosiaalisen verkoston syntymisen ja myös sosiaalisen oppimisen edellytys (esim. Wenger 2000; Yanow, 2000). Sosiaalisen oppimisen kautta asenteet ja toimintamallit voivat muuttua ekologisemmiksi ja suojelua kannattaviksi. Lisäksi verkostoihin on tärkeää saada mahdollisimman

laaja toimijapohja, koska tällöin verkoston toiminta hyväksytään helpommin (muun muassa Nimetön 2002, Youl et al 2004, Rickenbach et al. 2004). Yhteistoiminnan jatkuvuuden kannalta sen juurtuminen paikallisyhteisöön on tärkeää, ja juurtumisessa auttavat paitsi laajat asianosaiset toimijat ja toimiva kommunikaatio, myös mukanaolijoiden tunne siitä, että heillä säilyy valta omiin metsiinsä (Corten et al. 1999, 239). Tällöin pakottavat keinot ovat poissa laskuista.

Suojeleminen aiheuttaa metsänomistajille usein tulonmenetyksiä, joten yhteistoimintaverkostossa mukana olevien metsänomistajien taloudellinen tukeminen on tarpeen. Taloudellinen tukeminen ei kuitenkaan yksin riitä metsänomistajien motivoimiseksi. (Klosowski et al 2001, 30) Tämän vuoksi taloudellisen tukemisen lisäksi on kiinnitettävä huomiota sosiaalisen oppimisen edellytyksiin ja yhteistoimintaverkoston käytäntöjen juurtumiseen paikallisessa yhteisössä. Näitä voidaan edesauttaa selvittämällä yhteistoimintaverkostoalueen sosiaalinen ja poliittinen toimintaympäristö (Nimetön 2002, 6-10) sekä käyttämällä katalyytti- ja avustajaorganisaatioina (Sample 1994) jo olemassa olevia, paikallisia yhdistyksiä tai järjestöjä.

Suojelun määräaikaaisuudessa on ekologiselta kannalta ongelmia, varsinkin kun siihen yhdistetään suojelun taloudelliset tuet maksamalla esimerkiksi hakkuutulomenetykset könttäsummanna. On metsänomistajalle houkuttelevaa suojella esimerkiksi vanha metsä kymmeneksi vuodeksi ja saada siitä korvausta, ja kymmenen vuoden kuluttua hakata metsä ja saada siitä hyvät hakkuutulot. Tämän vuoksi on mietittävä keinoja, joiden avulla suojeleminen tuottaa metsänomistajille sellaista lisäarvoa, että vanhaa metsää ei enää haluta hakata vaikka siitä saisikin hyvät tulot. Lisäarvoa voisi olla esimerkiksi se, että metsä nähdään esteettisenä ja virkistykseksellisenä paikkana, ei pelkästään rahaa tuottavana alueena. Esimerkiksi Hollannin Stramproyssa jatkuva aktiivinen kommunikaatio verkoston jäsenien ja suunnittelijoiden välillä, yhteinen alueen kartoittaminen ja ylipäätään (metsänhoito)toiminnoista keskusteleminen lisäsivät metsänomistajien ja alueen muiden toimijoiden kiinnostusta metsiä kohtaan niin, että kokonaan suojeltavat metsäalueet olivat suhteellisen suuria (Corten et al.1999, 238).

Vapaaehtoisuuteen perustuvien menetelmien ekologisesta tehokkuudesta ja kestävyyydestä ei ole vielä kansainvälisesti eikä suomalaisittain tarpeeksi näyttöä, jotta ne voitaisiin ottaa ainoana suojelumenetelmänä käyttöön. Myös perinteistä hallinnollista suojeleminen tarvitaan edelleen, toki joustavampana kuin tähän asti. Sosiaalisen kestävyuden kannalta verkostot voivat

sen sijaan olla erinomaisia metsänsuojelun työkaluja, jos niiden toimintaa maltetaan suunnata paikallisen yhteisön ominaispiirteiden mukaisesti.

2.3 Hämeen Metso -pilottihanke

Yhteistoimintaverkosto Hämeen Metso oli yksi maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhdessä rahoittamista pilottihankkeista, joissa testattiin uusia suojelun keinoja. Hämeen Metso toimi Lammin, Tuuloksen, Asikkalan ja Padasjoen kuntien alueella. Hämeen Metsossa pyrittiin saamaan suojeluun erityisesti lehtometsiä, korpia, tulvametsiä, metsäluhtia, harjumetsiä sekä perinnemaisemia, kuten vanhoja metsäniittyjä ja hakamaita (Metsäkeskusten internetsivut). Muita ministeriöiden rahoittamia hankkeita oli Pohjois-Karjalassa, Kaakkois-Suomessa ja Pohjanmaan rannikolla. Kaikissa hankkeissa rakennettiin yhteistoimintaverkosto, ja hankkeissa kokeiltiin uusia vapaaehtoisen suojelun rahoituskeinoja vaihtelevasti. Hämeen Metsossa oli käytössä vanhojen keinojen, kuten kestävän metsätalouden rahoituksen (Kemera), määräämällisen rauhoittamisen ja suojelualueeksi myymisen lisäksi luonnonarvokauppa ja tarjouskilpailu. Luonnonhoitoalueen perustaminen oli Hämeen Metson tärkeä tavoite, mutta sitä ei ollut vielä toukokuun 2005 loppuun mennessä perustettu. Hämeen Metso -projekti jatkui vuoden 2006 loppuun asti.

Hämeen Metso käynnistyi alkuvuonna 2004. Käynnistäjinä olivat Evon koulutus- ja kurssikeskus Lammilla sekä Häme-Uusimaan Metsäkeskus. Mukaan verkoston toimintaan tulivat lisäksi paikallinen metsänhoitoyhdistys, luonnonsuojeluyhdistys sekä alueellinen ympäristökeskus. Lisäksi projektiryhmään valittiin kaksi metsänomistajaa alueelta. Hanketta koordinoi Evon koulutus- ja kurssikeskus. Projektiryhmän puheenjohtajuus vaihtui säännöllisin väliajoin niin, että jokainen projektiryhmän jäsen toimi vuorollaan puheenjohtajana. Tavanomaisen luottamusmieselimen tavoin jokaisella oli myös varamies. Hämeen Metson projektiryhmä kokoontui noin kerran kuukaudessa. Kokouksissa käsiteltiin yhteistoimintaverkoston tilannetta (kuinka paljon alueita oli saatu suojeluun ja niin edelleen) ja päätettiin tulevasta toiminnasta. Osa kokouksista oli avoimia, ja niihin saivat tulla kaikki Metsosta kiinnostuneet metsänomistajat. Avoimissa kokouksissa yleensä joku projektiryhmäläisistä piti esitelmän johonkin Hämeen Metsoon tai vapaaehtoiseen suojeluun liittyvästä aihepiiristä. Avointen kokousten yhteydessä järjestettiin yleensä ainakin sulan maan aikaan metsäkävely, jolla tutustuttiin Hämeen Metson kautta suojeltuihin alueisiin.

Hämeen Metsoon alettiin hankkia alueita keväällä 2004, jolloin pidettiin ensimmäiset informaatiotilaisuudet. Ne keräsivät vaihtelevasti yleisöä. Hämeen Metso -projekti myös ilmoitelti aktiivisesti erilaisissa paikallisissa lehdissä sekä metsänomistajien lehdissä ja Maaseudun tulevaisuudessa. Säännöllisin väliajoin myös julkaistiin lehdistötiedote, jotta median mielenkiinto pysyisi yllä. Lisäksi varsinkin alussa pidettiin monia niin sanottuja tupailtoja eri kunnissa. Tupaillat ovat metsänhoitoyhdistysten perinteinen tapa välittää metsienhoidon uusia virtauksia metsänomistajille. Hämeen Metso -verkosto järjesti sekä omia tupailtoja että meni paikallisen metsänhoitoyhdistyksen tupailtoihin kertomaan mahdollisuudesta suojella metsiä vapaaehtoisesti ja saada siitä ohjelman kautta korvausta.

Alueita hankittaessa käytettiin luonnonsuojelubiologisia kriteereitä, joiden mukaan tarjolla olevaa metsää arvioitiin. Evon metsäoppilaat kehittivät opettajiensa johdolla myös arviointiperusteita (pisteystystä), joiden avulla kohteiden arviointi olisi vaivattomampaa. Evolla kehitettyjen pisteystysmenetelmien pohjalla olivat Metso-ohjelman luonnonsuojelubiologiset kriteerit.

Hämeen Metso- yhteistoimintaverkostossa saatiin projektin toiminnan aikana suojeluun yhteensä 143,2 hehtaaria metsämaata. Kohteita oli yhteensä 37, ja suurin osa (17 kappaletta) sijaitsi Padasjoen alueella. Toiseksi eniten kohteita syntyi Lammille (13 kappaletta) ja vähiten Asikkalaan ja Tuulokseen (5 ja 2 kohdetta). Eri syistä (hakemuksen käsittely kesken, peruminen, ohjelmaan sopimattomuus ja hakemuksen raukeaminen) toteutumattomia kohteita oli 24, ja niiden pinta-ala oli 105,1 hehtaaria. (Fennander et al. 2006, 15)

3. Tutkimuksen teoreettinen tausta

3.1 Sosiaalinen oppiminen ja toimintakulttuurinen näkökulma

Tutkimuksessa teoria on silmälasit, joiden lävitse tutkimusaineistoa tarkastellaan. Teorian avulla todellisuuden ilmiöt ja aineistoon karttuneet asiat saadaan käännettyä tutkimuksen kielelle ja tutkimustuloksiksi. Aineistosta tehtävät havainnot ovat siis teorian, tässä työssä sosiaalisen oppimisen teorian, värittämiä. Teoreettisten rakennelmien avulla tutkimuksessa tehdään hypoteettisia kysymyksiä, joihin aineiston avulla vastataan. Tässä luvussa sosiaalinen oppiminen esitellään Hämeen Metsosta kerätyille aineistolle esitettävien hypoteettisten kysymysten kautta.

Tämän työn keskeisin käsite on sosiaalinen oppiminen, koska tutkimusongelmani liikkuu sosiaalisen oppimisen ja sitä kautta toimintakulttuurin muutoksen kentällä. Käytän työssäni käsitettä synonyymisesti käsitteiden organisatorinen oppiminen ja kollektiivinen oppiminen kanssa. Nuo käsitteet ovat hyvin lähellä toisiaan, ja niiden välillä on vain painotuksellisia eroja, jotka riippuvat yleensä tutkijan taustasta. Niitä käytetään myös rinnakkain samoissa julkaisuissa (esimerkiksi Valve 2005). Sosiaalinen oppiminen on laaja ja laajuudessaan tutkijalta karkaava käsite, mutta mielestäni se kuitenkin parhaiten tavoittaa tämän työn näkökulman.

Kuten jo totesin, sosiaalinen oppiminen on käsite, jota on hankala tavoittaa ja todentaa (Weick ja Westley 1996, 441; Yanow 2000, 247 siteeraa), mutta jota kuitenkin on varsin paljon tutkittu (mm. Wenger 1998 ja 2000, Yanow 1993, Argyris et al. 1978, Easterby-Smith et al 1998). Keskityn tässä työssä ennen kaikkea sosiaalisen oppimisen edellytyksiin, en niinkään yritä todentaa, onko sosiaalista oppimista tapahtunut Hämeen Metso -yhteistoimintaverkostossa. Näin on mahdollista välttää sosiaalisen oppimisen tutkimisen tieto-opilliset ja menetelmälliset ongelmat, jotka liittyvät siihen, miten organisaatioiden oppiminen voidaan havaita. Organisaatioiden oppimisen havaitseminen ja todentaminen on hankalaa, koska itse organisaatioiden olemassa olon todentaminen on hankalaa; organisaatioita tutkittaessa väistämätön kysymys on, muodostavatko organisaation siinä toimivat ihmiset, sen käytännöt, vai toiminnan puitteet. (Yanow 2000) Lisäksi lähdän siitä oletuksesta, että sosiaalinen oppiminen liittyy läheisesti toimintakulttuurin muutokseen, ellei se ole jopa muutoksen edellytys. Syvennyn siihen, millaiset edellytykset sosiaaliseen oppimiseen olivat olemassa Hämeen Metso -projektissa, jossa

metsiensuojelun toimintakulttuuria pyrittiin muuttamaan muun muassa metsänomistajalähtöisemmäksi (Hämeen Metson nettisivut).

Sosiaalista oppimista on määritelty tutkimuksissa monella tavalla. Esittelen seuraavassa muutamia määritelmiä, jotka sopivat tämän työn näkökulmaan. Sosiaalinen oppiminen on siis nimensä mukaisesti sosiaalista toimintaa, jota tapahtuu, kun ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa. Sosiaalinen oppiminen ei välttämättä ole tietoista, vaan sitä tapahtuu säännöllisessä vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa. Tietenkin jokin organisaatio, kuten yritys tai viranomaiselin, voi halutessaan muutosta panostaa sosiaaliseen oppimiseen, mutta yleensä käsitteellä tarkoitetaan positiivista sivutuotetta, joka syntyy yhteisen toiminnan tuloksena. Oppiminen on prosessi, ja organisaation oppiminen tapahtuu organisaation jäsenten oppiessa toimimaan uudella tavalla tavoilla. Lähestyn tässä työssä sosiaalista oppimista tilannesidonnaisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta, jota Alessia Contu ja Hugh Wilmott (2000) kutsuvat ”herkäksi kukaksi” organisatorisen oppimisen kentällä ja jota esimerkiksi Dvora Yanow (mm. 1993) ja Etienne Wenger (mm. 1998) ovat kehittäneet. Kulttuurinen ja tilannesidonnainen näkökulma joutuu Contun ja Wilmottin mukaan kilpailemaan organisatorisen oppimisen kentällä huomiosta. Kilpailevat näkökulmat sisältävät esimerkiksi hyvien käytäntöjen malleja ja valmiita ohjelmia sosiaaliseen oppimiseen. Kulttuurinen ja tilannesidonnainen näkökulma irrottaa oppimisen diskurssin systeemiteoreettisista metaforista, kuten oppiminen rinnastettuna virheiden korjaamiseen ja ympäristömuutoksiin sopeutumiseen. Se keskittyy siihen, miten oppiminen saavutetaan käytännössä. Kulttuurinen näkökulma ei kuitenkaan tutki organisaation kulttuureja sinänsä (kuten esimerkiksi organisaatiolle tyypillisiä rituaaleja ja myyttejä). Näkökulma pyrkii tutkimaan ja selittämään, kuinka oppiminen tapahtuu moniulotteisen tiedon kautta. Moniulotteinen tieto muuntuu ja syntyy uudelleen sosiaalisissa käytännöissä. (Contu et al. 2000, 269-270)

Sosiaalisen oppimisen edellytysten arviointia kehittänyt Helena Valve määrittelee sosiaalisen oppimisen seuraavasti: ”sosiaalista oppimista tapahtuu, kun toimijat oppivat toisiltaan kommunikoidessaan vastaanottavaisesti ja kommunikaation tuloksena kykenevät kehystämään toimintansa ehdot uudestaan ja rakentamaan uusia politiikan horisontteja.” (Valve 2003, 18). Valveen näkökulma lähtee enemmän instituutioista kuin siellä toimivista ihmisistä ja instituutioiden kulttuureista kuin esimerkiksi Yanow (1993 ja 2000). Valveen määritelmä tuo kuitenkin tärkeän lisän tähän työhön juuri institutionaalisen näkökulman ansiosta. Paikallinen ja hiljainen tieto ovat tärkeitä sosiaalisen oppimisen edellytysten tutkimisessa, mutta yhtä tärkeitä

ovat institutionaaliset olosuhteet, joissa tiedon tuottaminen ja käyttäminen tapahtuu (Valve 2003, 18). Hämeen Metso -projektissa metsänsuojelun toimijat ovat kohdanneet ja joutuneet kommunikoimaan. Sosiaalisen oppimisen edellytyksiä on syntynyt, jos Valvetta mukaillen projektin toimijat ovat kyenneet toimintansa uudelleen kehystämiseen ja hyödyntämään paikallista ja hiljaista tietoa projektin toiminnassa.

Etienne Wenger puolestaan määrittelee sosiaalisen oppimisen sosiaalisen kompetenssin ja henkilökohtaisen yhteisön kokemisen kautta. Kompetenssi määrittyy sosiaalisesti kussakin yhteisössä, esimerkiksi tiedeyhteisöissä. Vaatii yksilöltä tiettyjä asioita, jotta hän voisi olla yhteisön tunnustettu ja kompetentti jäsen. Wengerin mukaan oppimista tapahtuu aina, kun kompetenssi ja kokemus ovat jännitteisessä suhteessa keskenään. Näin määriteltynä oppiminen on siis kaksisuuntainen, dynaaminen suhde ihmisten ja sosiaalisten oppimisjärjestelmien välillä. Oppimisessa yhdistyvät henkilökohtainen muutos (personal transformation) ja sosiaalisten rakenteiden kehittyminen. (Wenger 2000, 226-7) Hämeen Metson alkuasetelmiin sovellettuna Wengerin hahmottelema sosiaalinen oppiminen ja sitä kautta metsänsuojeluun liittyvän toimintakulttuurin muutos ovat mahdollisia. Mukana on eri toimijoita, joiden kompetenssi on hyvinkin erilaista (vertaa esimerkiksi viranomainen, luontojärjestön edustaja ja metsänomistaja), ja he tuovat mukanaan verkostoon työuran ja elämän aikana kertyneen kokemuksensa. Parhaassa tapauksessa näiden erilaisten ihmisten kompetenssi ja kokemus joutuvat jännitteiseen suhteeseen keskenään, ja edellytyksiä sosiaaliselle oppimiselle syntyy. Haluankin tässä tutkimuksessa selvittää, onko erilaisten ihmisten ja erilaisten kompetenssien ollut mahdollista olla vuorovaikutuksessa Hämeen Metso - projektin aikana. Onko ihmisten ja kompetenssien välille syntynyt positiivista hankautta? Vuorovaikutus ja positiivinen hankaus ovat ehtoja, jos yhteistoimintaverkostokokeilussa halutaan saavuttaa sosiaalista oppimista ja metsänsuojeluun liittyvän toimintakulttuurin muutosta.

Tässä työssä toimintakulttuuri, johon luvun alussa viittasin, perustuu Dvora Yanow'n (1993 ja 2000) ajatteluun. Toimintakulttuuri on käyttökelpoinen käsite niin organisaation kuin sosiaalisen oppimisen tutkimiseen. Organisaation toiminnan näkeminen kulttuurisena toimintana mahdollistaa organisaation tarkastelemisen kokonaisuutena, johon kuuluu paitsi ihmisten välistä toimintaa, myös esimerkiksi organisaatioon kiinteästi liittyviä artefakteja, jotka voivat olla konkreettisia tai abstrakteja. Yanow'n mukaan (2000, 248) kulttuurin käsite on erityisen käypä analysoitaessa sosiaalisen oppimisen kollektiivisia piirteitä. Organisaation, tämän tutkimuksen kohdalla Hämeen Metson sekä siinä mukana olevien organisaatioiden, toimintakult-

tuuri on olemassa käytäntöjen kautta. Käytännöt koostuvat tekojen sarjoista ja vuorovaikutussuhteista, joihin liittyy tietynlainen kieli ja esineet, ja näitä käytäntöjä toistetaan tietyillä tavoilla ja vaihteluilla. (Yanow 2000, 249) Ajatus organisaatioista kulttuurisina yksikköinä ohjaa huomion toimintaan, jonka kautta kulttuuri syntyy, kehittyy ja muuttuu. Näin myös organisaation oppimisen tutkiminen kohdentuu ihmisten väliseen toimintaan, ei niinkään esimerkiksi organisaation rakenteiden muuttamiseen.

Toimintakulttuuri voidaan nähdä myös laajemmalla tasolla kuin yhden organisaation (esimerkiksi Metsäkeskuksen tai metsänhoitoyhdistyksen) tasolla: voidaan puhua esimerkiksi Hämeen Metson toimintakulttuurista, joka on syntynyt projektin kolmivuotisen olemassaolon aikana. Jokainen Hämeen Metsossa mukana oleva viranomaistoimija, metsänhoitoyhdistyksen jäsen ja metsänomistaja tulee omanlaisesta toimintakulttuuristaan. Erilasten toimintakulttuurien ollessa vuorovaikutuksessa on mahdollista, että Hämeen Metsolle on syntynyt juuri tuolle projektille tyypillinen toimintakulttuuri. Tässä tutkimuksessa muun muassa tutkitaan, millainen toimintakulttuuri Hämeen Metsoon on syntynyt. Onko projektissa onnistuttu ylittämään perinteinen metsiensuojelun hallintokulttuuri ja luotu uudenlaisia toimintatapoja? Toimintakulttuurin käsite voi toimia vieläkin laajemmalla tasolla, eli voidaan halutessa tutkia esimerkiksi metsiensuojelun toimintakulttuuria. Myös Dvora Yanow osoittaa, että kulttuurinen näkökulma ja näin siis ajatus toimintakulttuurista on mahdollinen tutkimuksellinen lähestymistapa laajemmissa ja monimutkaisemmissa organisaatioissa kuin vaikka yhden yrityksen tai viranomaistahon organisaatiossa, jollaisia Yanow on tutkinut (Yanow 2000, 261).

Yanow kirjoittaa myös sosiaaliseen oppimiseen liittyvästä oleellisesta seikasta. Sosiaalinen oppiminen on teoreettinen käsite. Tutkija ei konkreettisesti, vain aisteihin turvautuen näe kulttuuria, yhteisöä tai organisaatiota, vaan näkee organisaation jäsenten toimivan ja olevan vuorovaikutuksessa ikään kuin he muodostaisivat yhteisöjä. (Yanow 2000, 262) Organisaatioiden olemassa oloa on siis vaikeaa todentaa empiirisesti. Miten organisaatiot oikeastaan ovat olemassa, kun todennettavissa on vain ihmisten toimintaa ja vuorovaikutusta yhdessä? Kun organisaatiota lähestyy kulttuurina (tai käytäntöyhteisönä, kuten Wenger, 2000) ja kulttuurin vertauskuvana, välttyy tältä organisaatioihin liittyvältä ontologiselta ongelmalta (Yanow 2000,). Kulttuuri on toimintaa, joka on helpommin käsitteellistettävissä kuin organisaatio, joka siis karkaa tutkijalta käsistä. Organisaatioiden ”näkyttömyyden” vuoksi myöskään organisaation oppimisen näkeminen konkreettisesti ei ole mahdollista. Tutkija voi nähdä toimintaa, käytäntöjä, eriasteista pätevyyttä ja osaamista. Organisaatioiden havainnoiminen vaa-

tii siis muutakin kuin aistihavaintoja, ja tämä ”muu” on teoreettisesti ja kokemuksellisesti tuotettua tulkintaa siitä, mitä tutkija näkee.

3.1.1 Sosiaaliset oppimisjärjestelmät ja käytäntöyhteisöt

Etienne Wengerin mukaan jo organisaation toimiminen edellyttää, että organisaatio pystyy näkemään itsensä sosiaalisena oppimisjärjestelmänä ja osallistumaan laajempiin oppimisjärjestelmiin, kuten tiettyyn alueeseen (Wenger 2000, 225) ja sen erityispiirteisiin. Wengerin mukaan kaikki organisaatiot rakentuvat sosiaalisista oppimisjärjestelmistä ja myös toiminnallaan osallistuvat niihin, samoin kuin organisaatioissa toimivat yksilöt. Sosiaaliset oppimisjärjestelmät puolestaan koostuvat Wengerin (2000, 226) mukaan käytäntöyhteisöistä (communities of practice), rajankäynneistä käytäntöyhteisöjen välissä sekä identiteeteistä, jotka muotoutuvat ihmisten osallistuessa sosiaaliin oppimisjärjestelmiin.

Wengerin mukaan sosiaaliin oppimisjärjestelmiin kuulumisen ilmentyy ainakin kolmella eri tavalla. Näitä kuulumisen tapoja (modes of belonging) ovat sitoutuminen, mielikuvitus ja toiminnan suuntaaminen (engagement, imagination ja alignment). Sitoutuminen on toisin sanoen osallistumista organisaation toimintaan yhdessä muiden kanssa. Sitoutumisen kautta muodostuu esimerkiksi työidentiteetti, eli työntekijä oppii, mitä voidaan tehdä, ja miten yhteisö (tai organisaatio) reagoi toimintaan. Mielikuvitus taas vahvistaa esimerkiksi työidentiteettiä, ja kyky kuvitella itsensä ja yhteisönsä on luonnollisestikin edellytys sosiaaliseen toimintaan osallistumiselle. Toiminnan suuntaaminen puolestaan on sen varmistamista, että omat toimet ovat järkeviä ja riittäviä, kun niitä vertaa muualla ja toisissa oppimisjärjestelmissä tapahtuvaan toimintaan. Suuntaaminen on prosessi, jossa koordinoidaan näkökulmia, tulkintoja ja tekoja, jotta isommat päämäärät (vaikkapa suojelun lisääntyminen yksityismailla) voisivat toteutua. Wengerin mukaan kaikki kuulumisen tavat ovat olemassa yhtä aikaa. Jokainen vaatii myös erilaista työtä yhteisössä, ja ne voivat jopa olla ristiriidassa keskenään, mutta myös täydentää toisiaan. (Wenger 2000, 227-8) Sosiaalisen oppimisen mahdollisuudet riippuvat siitä, kuinka hyvin organisaation, esimerkiksi Hämeen Metson jäsenet pystyvät toteuttamaan kuulumistaan sosiaaliseen oppimisjärjestelmään. Tähän Hämeen Metsossa syntyneitä sosiaalisen oppimisen edellytyksiä koskevaan tutkimukseen soveltaen on tarkasteltava, kuinka sitoutuneita Hämeen Metsossa mukana olevat toimijat ovat, kuinka hyvin mielikuvituksen käyttäminen on onnistunut ja kuinka sujuvasti suunnattua toiminta on ollut.

Sosiaaliset oppimisjärjestelmät rakentuvat käytäntöyhteisöistä. Wengerin mukaan ”kuuluminen käytäntöyhteisöihin on välttämätöntä oppimiselle (...) (käytäntöyhteisöt) ovat sosiaalisia ’tiivistymiä’ niistä kompetensseista, jotka muodostavat sosiaalisen oppimisjärjestelmän.” (Wenger 2000, 229). Lisäksi käytäntöyhteisöt kehittyvät jäsentensä kompetenssin ja kokemuksen vuorovaikutuksesta, jossa on mukana vastavuoroista sitoutumista (katso lisää seuraavassa kappaleessa). Yhteisössä vaadittava kompetenssi syntyy säännöllisessä vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenten kanssa, ja se muotoutuu yleensä erilaiseksi kuin organisaation virallisesti vaatima kompetenssi. Esimerkiksi pärjätäkseen Hämeen Metsossa syntyvässä käytäntöyhteisössä sen jäsenellä täytyy luultavasti olla erilaista kompetenssia kuin mitä virallisesti projektiryhmän (tai koko Hämeen metso -verkoston) jäseneltä edellytetään.

Käytäntöyhteisö määrittää jäsentensä tarvitseman kompetenssin Wengerin mukaan yhdistämällä kolme osatekijää. Niitä ovat ”tuntuma yhteisöön” (sense of joint enterprise), joka tarkoittaa yhteistä ymmärrystä siitä, millaisesta toiminnasta yhteisössä on kyse. Tuntuma sitoo jäsenet yhteen ja synnyttää jäsenten keskinäisen luottamuksen. Toinen osatekijä on vastavuoroinen sitoutuminen (mutual engagement). Käytäntöyhteisön jäsenet ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja luovat vastavuoroisuusnormeja ja -suhteita, jotka heijastelevat yhteisön jäsenten välillä tapahtuvaa vuorovaikutusta. Kompetentti jäsen pystyy sitoutumaan yhteisöön ja on luotettava vuorovaikutuskumppani. Kolmanneksi käytäntöyhteisöllä on yhteinen valikoima yhteisöresursseja, kuten kieli, rutiinit, tarinat, työkalut ja muut vastaavat. Käytäntöyhteisön kompetentti jäsen pääsee käyttämään resursseja ja osaa käyttää niitä oikein.

Kun Wengerin ajatuksia soveltaa Hämeen Metsoon, yhteistoimintaverkoston voi tarkastella tuoreena käytäntöyhteisönä. Onko Hämeen Metsolle siis kehittynyt tietynlainen kieli, jolla asioista puhutaan, rutiinit, joilla esimerkiksi metsänomistajien lähettämät hakemukset käsitellään? Entä onko Hämeen Metsolaisilla tietyt tarinat, jotka uusintavat toimintaa ja yhteisöä sekä työkalut, joilla asiat hoidetaan? Myös artefaktit liittyvät käytäntöyhteisöihin. Hämeen Metson kohdalla artefaktina voi pitää koko yhteistoimintaverkoston, jossa ovat kietoutuneina sosiaalinen toiminta sekä suojellut metsäalueet eli se alue, jossa projektin tulokset fyysisesti näkyvät.

Yksityismaiden suojelun kohdalla sosiaalinen oppiminen ja toimintakulttuurin muutos voivat Wengeriä soveltaen lähteä Hämeen Metso -verkoston tasolta, mutta kuitenkin levitä laajemmalle niihin organisaatioihin ja käytäntöyhteisöihin, joista on edustajia Hämeen Metsossa.

Kokeiluprojektissa mukana olevat virkamiehet, kansalaisjärjestötoimijat ja metsänomistajat pääsevät yhteistoimintaverkostossa neuvottelemaan tarvittavista kompetensseista. Neuvottelussa toimijan käsitys kotiorganisaatiosta mahdollisesti muuttuu, ja hän saattaa viedä uuden kokemuksensa mukanaan omaan organisaatioonsa, kun projekti loppuu (neuvottelu ei tarkoita konkreettista neuvottelua, vaan neuvottelemisen tapahtuu ryhmän jäsenten ollessa tekemisissä ja kommunikoidessa keskenään). Onko Hämeen Metsossa siis syntynyt neuvottelutilanteita, joissa toimijat hakevat yhteistä, mahdollisesti uutta toimintamallia ja -tapaa? Jos jokainen (projekti)ryhmän jäsen jatkaa toimimista projektin aikana syntyneellä uudella tavalla Hämeen Metson jälkeenkin, toisenlainen metsiensuojelun toimintakulttuuri on mahdollinen.

3.1.2 Rajankäynnit käytäntöyhteisöjen välillä

Käytäntöyhteisöjen syntyminen, olemassaolo ja toimiminen luovat kukin omanlaisiaan edellytyksiä oppimiselle. Wengerin mukaan itse oppiminen tapahtuu käytäntöyhteisöjen rajaprosesseissa (boundary processes). Rajat käytäntöyhteisöjen välillä eivät yleensä ole Wengerin mukaan tiukkoja, vaan varsin häilyviä, ja juuri siksi ne voivat mahdollistaa sosiaalisen oppimisen. Rajat syntyvät eroista käytännöissä, tavoissa, kielessä ja muissa elementeissä, joista käytännöt rakentuvat. Oppimista tapahtuu rajoilla, kun yhteisön jäsenten kompetenssi ja kokemukset (joista yhteisöt siis muodostuvat) joutuvat tekemisiin toisenlaisten kompetenssien ja kokemusten kanssa. Kuten edellä jo selvitettiin, yhteisön sisällä oppimista tapahtuu, koska kompetenssin ja kokemuksen on lähetävä toisiaan, jotta yhteisö voisi olla olemassa. Käytäntöyhteisöjen rajoilla eri käytäntöyhteisöjen kompetenssit ja kokemukset eroavat toisistaan, ja rajaprosesseissa niitä koetetaan saada lähemmäksi. Wengerin mukaan oppiminen rajoilla vaatii kuitenkin läheistä jännitettä erilaisten kompetenssien ja kokemusten välillä. Läheisen ja tuoteliaan jännitteen kehittyminen vaatii neljän ehdon toteutumista (Wenger 2000, 232-4):

- (i) Käytäntöyhteisöjen välillä tulisi olla jotain syytä olla vuorovaikutuksessa ja jokin yhteinen intressi
- (ii) Käytäntöyhteisöillä tulisi olla yhteinen tavoite (common ground)
- (iii) Eri käytäntöyhteisöjen on pidättäydyttävä toisen käytäntöyhteisön arvostelusta ja
- (iv) Käytäntöyhteisöiltä pitäisi löytyä kykyä tulkata erilaisten keino- ja resurssivalikoimien välillä, jotta aitoa vuorovaikutusta syntyisi.

Hämeen Metson kohdalla ehto (i) on koko projekti, johon eri tahot ovat halunneet lähteä mukaan. Yhteinen tavoite, ehto (ii), on Hämeen Metson kohdalla halu (tai ulkopuolelta tuleva paine) lisätä suojelua yksityismailla. Kolmannen ehdon on mahdollista täyttyä Hämeen Metsossa, koska siinä on mukana hallinnonaloja ja toimijoita, jotka normaalioloissa toimivat metsiensuojelun parissa hyvinkin erilaisista lähtökohdista. Toimijat ovat kuitenkin lähteneet mukaan yhteiseen projektiin. Jo mukaan lähteminen osoittaa toimijoiden halua unohtaa ristiriidat ainakin projektin ajaksi. Tulkkaamiskyky on ominaisuus, jota Hämeen Metson koordinaattori tarvitsee, samoin kuin projektiryhmän jäsenet, jotta vuorovaikutus onnistuisi.

Sosiaalisen oppimisjärjestelmän, siis organisaation, oppimispotentiaali riippuu Wengerin (2000, 234) mukaan vahvoista ydinprosesseista (siis että organisaation sisällä tiedostetaan oppimisen mahdollisuudet) ja aktiivisista rajaprosesseista. Esimerkiksi Hämeen Metsossa tulisi oppimisen mahdollistumiseksi syntyä vahvat ydinprosessit (rutiinit, tavat, yhteinen kieli, vuorovaikutuksessa neuvoteltu kompetenssi) sekä nähdä eri toimijoiden väliset erot, eli mukana olevien erilaisten käytäntöyhteisöjen rajat, mahdollisuutena oppia eikä toiminnan esteinä.

Dvora Yanow'n (2000, 260) mukaan organisaation tutkiminen käytäntöyhteisönä on aikalailla sama asia kuin organisaation tutkiminen kulttuurina. Molemmat näkökulmat keskittyvät oppimiseen ja tietämiseen toimintana. Ero kulttuurisen ja (käytäntö)yhteisöllisen näkökulman välillä on lähinnä kielellinen: kulttuurin käsite on laajempi kuin yhteisön käsite, ja esimerkiksi yhden organisaation sisällä on helpompaa nähdä useita yhteisöjä kuin kulttuureja. Yanow'n (2000, 261) mukaan yhteisön käsite myös edellyttää päivittäisiä kontakteja. Toimiiko yhteisö siis samalla tavalla, jos kontaktit eivät ole päivittäisiä? Wengerin ja Yanow'n ajatusten pohjalta väitän, että käytäntöyhteisö voi syntyä ja sitä voi tutkia, kun kontaktit ovat kuitenkin erittäin säännöllisiä ja yhteisön jäsenet toimivat yhteisen päämäärän, tämän työn kohdalla metsiensuojelun lisäämisen, puolesta. Yanow'n (2000, 261) perusteella laajempi kulttuurinen näkökulma voisi olla Hämeen Metson tapauksessa käyttökelpoisempi kuin käytäntöyhteisön käsite. Vaikka Hämeen Metsossa tavataan kasvokkain muutaman viikon välein, sen jäsenet ovat kuitenkin tekemisissä toistensa ja ympäröivän yhteisön kanssa koko ajan, ja kulttuuri on olemassa ja selviää. Se ei Yanow'n mukaan ole itsestään selvää, mikäli tutkittavaa yhteisöä nimitetään käytäntöyhteisöksi. Mielestäni käytäntöyhteisö kuitenkin on Hämeen Metsoon sopivin käsite, koska ero niiden käsitteiden välillä on ennen kaikkea kielellinen ja koska käsite tuo esiin yhteisen toiminnan merkityksen kulttuurin käsitettä paremmin (Yanow 2000, 260).

Tämän tutkimuksen kannalta on ongelmallista, että sekä Wengerin että Yanow'n näkökulmissa yhteisöt (tai kulttuurit) ovat enemmän tai vähemmän pysyviä sosiaalisia rakennelmia, kun niitä tarkastellaan ajallisesti. Hämeen Metso on projekti, jonka kesto on yhteensä kolme vuotta, kun mukaan lasketaan suunnitteluun käytetty vuosi. Voiko Hämeen Metsoa oikeastaan ongelmitta tarkastella tuoreena käytäntöyhteisönä, jolle mahdollisesti kehittyy omanlaisensa kielet, rutiinit, artefaktit, tarinat ja työkalut? Tutkimuskohteena Hämeen Metso ei ole samanlainen kuin Wengerin (tai Yanow'n) tutkimuksissa (jotka tutkivat yrityksiä), mutta olisi erikoista väittää, että Wengerin ja Yanow'n kuvailemat sosiaaliset prosessit tapahtuisivat vain ajallisesti pysyvissä yhteisöissä. Projektiluontoisuus aiheuttaa omat erityiskysymyksensä, jotka liittyvät muutoksen pysyvyyteen, mutta uskon, että oppimisen edellytyksiä on mahdollista syntyä ajallisesti pysymättömissä sosiaalisissa rakennelmissa, joiden toimijoilla on yhteisiä intressejä ja päämääriä.

3.1.3 Identiteetti ja rooli

Wengerin mukaan identiteetti on käytäntöyhteisöjen ja rajaprosessien lisäksi tärkeä osa sosiaalisen oppimisjärjestelmän toimintaa. Identiteetit yhdistävät kompetenssin ja kokemuksen tietämisen tavaksi; mikä on tärkeää ja mikä ei, kehen luottaa ja keneen samaistua. Myös aktiiviset rajaprosessit, eli ne prosessit, joissa oppiminen mahdollistuu, ovat kiinni kyvystä toisaalta sitouttaa omaa identiteettiä yhteisöön ja toisaalta pitää sitä tavallaan piilossa. Lisäksi Wengerin mukaan identiteeteissä yhteisöt ja rajat niiden välillä tulevat todellisiksi, koska identiteetin kautta rakennetaan siltoja eri yhteisöjen välille. Identiteetti on eletty kokemus kuulumisesta tai kuulumattomuudesta johonkin yhteisöön, ja jokainen kuuluu useampaan yhteisöön yhtä aikaa. (Wenger 2000, 239) Hämeen Metsossa mukana olevat viranomaiset ja metsänomistajat kuuluvat paitsi omiin työyhteisöihinsä, myös mahdollisesti Hämeen Metson muodostamaan yhteisöön ja erilaisiin vapaa-ajan yhteisöihin. Hämeen Metson projektiryhmän jäsen saattaa esimerkiksi käydä hirvimetsällä samassa porukassa kuin projektissa mukana oleva metsänomistaja, mutta projektiryhmässä kohtaamisessa molemmat tuovat eri osia identiteetistään esiin. Kun Wengerin (2000, 238) mukaan tietäminen ja oppiminen liittyvät vahvasti yhteisön ja sosiaaliseen oppimisjärjestelmään kuulumiseen, toimijan identiteetti nousee avainasemaan tutkittaessa, miten yhteisön jäsen tietää ja oppii. Tässä tutkimuksessa onkin mielenkiintoista selvittää, millainen on eri toimijoiden Hämeen Metso -identiteetti.

Myös EU:n maaseudun kehittämissuunnitelmia tutkineen Helena Valveen (2003) mukaan identiteetit ovat tärkeä osa sosiaalista oppimista. Ihmisten kohtaaminen on tärkeä, mutta ei riittävä ehto sosiaaliselle oppimiselle. Ihmisten monien identiteettien samanaikaisuus voi luoda ohjelmaan, tämän tutkimuksen kohdalla Hämeen Metsoon, osallistujien välille uusia kosketuspintoja ja yhteenliittymiä, joiden lopputuloksena uusia ratkaisumalleja mahdollisesti syntyy. (Valve 2003, 7). Tilanteen määrittely paikallisesti ja hallinnollisesti ehdollistaa osallistumista luomalla toimija-asetelmia ja tarjoamalla mahdollisuuksia identiteettien rakentamiselle. Valve tarkoittaa identiteetillä samoja asioita kuin Wenger, mutta korostaa vielä, että identiteetti on historiallisesti ja materiaalisesti määräytyneet. Jokaisen menneisyys ja luonteenpiirteet, mutta myös tietyt institutionaaliset olosuhteet vaikuttavat siihen, miten ihminen näkee itsensä, toiset ja kuinka hän reagoi toisiin. Ihmiset toimivat tilanteissa esimerkiksi ensisijaisesti tietyn sukupuolen, kansakunnan tai profession edustajina. (Valve 2003, 17) Kun tätä ajatusta soveltaa Hämeen Metsoon, voisi olettaa, että verkostossa mukana ovat toimijat ovat edustaneet ensisijaisesti metsänomistajia, viranomaisia ja luonnonsuojelijoita sillä tavalla, kuin heidät on totuttu ja he ovat itse tottuneet itsensä toimijoina näkemään. Tämä siksi, että Valveen mukaan institutionalisoituneet kategorisaatiot (millainen on esimerkiksi metsänomistaja, viranomainen ja luonnonsuojelija) vaikuttavat siihen, mikä on mahdollista, hyväksyttävää ja toivottavaa toimintaa ja kenelle (Valve 2003, 17).

Helena Valveen mukaan identiteettien kehittymiseen ja siis sosiaalisen oppimisen vaatiman positiivisen hankauksen syntymiseen vaikuttavat sosiaaliset olosuhteet, sillä ne määräävät, kuinka paljon tilaa toimija-asetelmilla on mahdollista kehittyä. Tärkeää on osallistumisen ehtojen ja rajojen ohella se, miten toimintaan osallistuvien organisaatioiden ja yksilöiden identiteetit ovat määräytyneet ennalta. (Valve 2003, 17) Jos olosuhteet ovat yksiulotteiset, uusien yhteenliittymien syntyminen verkostossa (tai muussa toiminnan muodossa) ovat rajalliset (Dyke ja Dyke 2002 Valveen 2003, 17 mukaan). Yksiulotteisissa olosuhteissa vuorovaikutuksesta tulee tinkimistä etukäteen määrättyjen intressien edustajien kanssa (Valve 2003, 17). Hämeen Metsossa olosuhteiden yksiulotteisuus voisi tarkoittaa esimerkiksi toimijoiden samoissa rooleissa pysymistä, jolloin uudenlaisia toimija-asetelmia ei synny.

Moniulotteisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että toimija osallistuu yhteiseen toimintaan ja ongelmanratkaisuun muutenkin kuin olemalla esimerkiksi vain metsänomistaja tai viranomainen. Hän siis samaistuu useampiin ryhmiin tai kategorioihin kuin vain yhteen ja ennalta määrättyyn. Esimerkiksi Hämeen Metson toimijoista viranomainen voisi identifioitua myös metsän-

omistajaksi, perheelliseksi ja maaseudun asukkaaksi. Metsänomistaja puolestaan voisi samautua viranomaisiin (jos esimerkiksi siviiliammattina on tai on ollut jokin viranomainen) ja vaikkapa luonnonsuojelijoihin. Uudenlaiset kosketuspinnat identiteettien välillä voivat edesauttaa uudenlaisten näkökulmien nousemista ja sitä kautta sosiaalista oppimista. Käsitteäkseni Etienne Wenger on samoilla linjoilla Valveen esittämän mallin kanssa: identiteettien välinen positiivinen hankaus on nähtävissä uudenlaisina kosketuspintoina erilaisten identiteettien välillä. Valveen mukaan suora osallistuminen edustuksellisuuden sijaan tarkoittaa pienempää tarvetta ennalta määrätyille identiteeteille ja kategorisaatioille (Dyke ja Dyke 2003 Valveen 2003, 18 mukaan). Tämä tarkoittaa myös sitä, että vuorovaikutus toimijoiden välillä ei vaadi niputtavia ja tiettyyn kategoriaan kohdistavia käsitteitä, ja vuorovaikutus on suoraa ja mutkatonta. Tällöin sosiaalisen oppimisen edellytykset vahvistuvat (Valve 2003, 18).

Valveen ja Wengerin identiteettiajattelua soveltaen, Hämeen Metson kohdalla on oleellista tutkia, millaiset olosuhteet verkostossa ovat vallinneet toimija-asetelmien ja identiteettien kehittymiselle. Onko erilaisilla ja ehkä uudenlaisillakin identiteeteillä ollut tilaa kehittyä, ja onko suoralle osallistumiselle ollut mahdollisuuksia?

Käytännön elämässä, ihmisten kohtaamisessa ja esimerkiksi verkoston toiminnassa identiteetti tulee näkyviin roolina, jonka joku toimija ottaa tai joka hänelle annetaan. Identiteettiä esittää roolin kautta. Erilaisissa tilanteissa identiteetin eri puolet ovat näkyvissä, ja kulloinkin käytössä oleva ”nippu” identiteetin osia muodostaa toimijan roolin. Tässä tutkimuksessa käytänkin jatkossa sanaa rooli viitatessani Wengerin ja Valveen hahmotelmiin identiteetistä.

3.1.4 Oppimisen edellytyksiä luova ympäristö

Sosiaalisten oppimisjärjestelmien näkökulma on varsin erilainen verrattuna perinteiseen organisaation hallintaan, koska se korostaa paljon enemmän neuvottelevuutta ja rajojen näkemistä mahdollisuutena kuin perinteiset mallit. Organisaatiossa, tässä tapauksessa Hämeen Metso -projektissa, tulisi täten olla valmiudet pitää yllä ja osallistua sosiaalisiin oppimisjärjestelmiin sekä organisaation sisällä että sen ulkopuolella, jotta sosiaalinen oppiminen onnistuisi mahdollisimman hyvin. Samasta syystä Hämeen Metsossa toimivien käytäntöyhteisöjen, siis eri viranomais- ja järjestötahojen, olisi kyettävä luomaan tasapaino omien ydinkäytäntöjen ja rajaprosessien välille ja olla samaan aikaan vahvasti kytkeytynyt muihin organisaation osiin, siis toisiin projektissa mukana oleviin toimijoihin. Käytännössä Hämeen Metsossa tulisi

Wengerin ajattelua seuraten vahvistaa ei-muodollisia oppimistapahtumia – jäykän byrokraattinen kokoussympäristö ja -proseduurit eivät siis ole parhaita mahdollisia sosiaalisen oppimisen edellytyksiä. Lisäksi organisaatioon osallistumista tulisi korostaa, jotta mukanaolijat, etenkin metsänomistajat, saisivat mahdollisuuksia rakentaa ja laajentaa omaa identiteettiään. Koska Hämeen Metsossa on mukana monenlaisia toimijoita, työ yhteyksien luomiseen niiden välillä on tärkeää. Tämä tarkoittaa Wengerin mukaan sitä, että luodaan väyliä ja yhteistä kieltä, joiden avulla paikalliset tietämiset voivat linkittyä laajempiin kokonaisuuksiin. Lisäksi koko projektin olisi osallistuttava paikallisiin sosiaalisiin oppimisjärjestelmiin, jotta se ei jäisi irralliseksi projektiksi. Käytännössä tämä tarkoittaa avoimuutta ja yhteyksiä projektin ulkopuolelle ja juurtumista paikalliselle tasolle.

Alissa Contu ja Hugh Wilmott esittävät osuvaa kritiikkiä Wengerin (2000) esittämää mallia kohtaan. Heidän mukaansa Wengerin käsitys oppimisesta ei ole sidottu käytäntöyhteisöön ja sen jäseniin, jotka uudistavat tietojaan osallistumalla yhteisiin käytäntöihin. Sen sijaan Wenger esittää oppimisen sosiaalisten objektien sarjana, jota taitavat suunnittelijat ja kehittäjät voivat muuttaa. Tällainen näkökulma jättää huomioimatta käytäntöyhteisön monipuolisuuden ja hiljaisen oppimisen, mikä on hyvin tärkeää tilannesidonnaisen ja kulttuurisen oppimisen näkökulmassa. Contu ja Wilmott kuvailevatkin wengeriläistä oppimiskäsitystä teknologiaperustaiseksi, joka toimii sääntelyn ja suorittamisen diskurssissa sen sijaan, että se toimisi tutkimuksen kriittisessä diskurssissa. (Contu et al. 2000, 271-3)

Contun ja Wilmottin huomautukset ovat paikallaan, mutta mielestäni Wengerin perusajatukset käytäntöyhteisöistä sopivat kuitenkin tämän työn taustaksi siltä osin, kuin niitä edellä olen esitellyt. Hämeen Metso -pilottiprojektissa on mahdollista, että erilaiset käytäntöyhteisöt kohtaavat, ja niiden välille syntyy hankausta ja rajaprosesseja, jotka voivat johtaa oppimiseen ja toimintakulttuurin muutokseen. Wengerin käytäntöön ja yhteisön oppimisesta suoriutumiseen liittyvät elementit eivät ole tarkastelussa mukana, koska ne on Wengerin vuonna 2000 julkaisemassa artikkelissa selvästi suunnattu työyhteisön kehittäjille, ei niinkään tutkijoille. Lisäksi tässä tutkimuksessa on tietenkin pidettävä mielessä Yanow'n ja Contun ja Wilmottin huomautukset ja nähdä käytäntöyhteisöt, rajaprosessit ja identiteetit teoreettisina hahmotelmina, jotka auttavat hahmottamaan Hämeen Metsossa syntyviä sosiaalisen oppimisen edellytyksiä.

Edellytykset sosiaaliselle oppimiselle ovat siis Wengeriin ja Yanow'hun nojaten olemassa, jos erilaiset käytäntöyhteisöt ja niiden jäsenten identiteetit ovat positiivisessa hankauksessa kes-

kenään ja organisaatio kykenee osallistumaan paikalliseen sosiaaliseen oppimisjärjestelmään eli juurtuu paikallisiin käytäntöihin ja luo niihin oman tilansa. Kuitenkin vain näiden elementtien tarkasteleminen voi jättää tutkimuksen pinnalliseksi, koska siinä ei kiinnitetä huomiota valtakysymyksiin ja osallistumisen mahdollisuuksiin. Kuka saa osallistua ja kuka jää ulkopuolelle? Euroopan unionin maaseudun kehittämisohjelmia tutkineen Helena Valveen (2003, 7) mukaan ohjelmiin osallistuminen saattaa vaatia erikoisasantuntemusta ja vakiintunutta asemaa maaseudun kehittämisessä. Sosiaalinen oppiminen siis saattaa olla mahdollista vain asiantuntijoille, ei kaikille, joihin ohjelma (esimerkiksi Hämeen Metson yksityismaiden suoje- luohjelma) vaikuttaa. Tämäkin tulee pitää mielessä tarkasteltaessa Hämeen Metson toimintaa.

3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Hämeen Metso on kokeiluhanke, jossa kokeillaan paitsi uusia suojelun keinoja, myös erilaista toimintatapaa metsänsuojeluasioissa. Hankkeessa halutaan lisätä tietoa ja osaamista ja tehos- taa paikallista yhteistoimintaa. Projektin tavoitteena on tehdä Hämeen Metsosta paikallinen keskustelu- ja tiedotusfoorumi. Kun erilaisia toimijoita kokoontuu yhteisen tavoitteen ympärille, sosiaalisen oppimisen edellytyksiä avautuu. Hämeen Metsossa sosiaalisen oppimisen edellytysten syntymiselle on hyvät mahdollisuudet, kun toimijat tulevat erilaisista taustoista ja toimintakulttuureista. Hämeen Metson kohdalla onkin siis oleellista tutkia, millaisia sosiaali- sen oppimisen edellytyksiä juuri tässä projektissa avautui.

Jotta vapaaehtoinen suojele saisi hyvät lähtökohdat, on toimintakäytäntöjen muututtava. Met- sien suojeleluun liittyvä hallinto toimii usein jäykästi, viranomaislähtöisesti ja ruohonjuuritason unohtaen. Vapaaehtoisen suojeleluun sekä viranomaisten ja metsänomistajien yhteistoiminnan kautta hallinnolla on mahdollisuus muuttua avoimemmaksi, osallistavammaksi ja metsän- omistajalähtöisemmäksi. Hämeen Metso on toiminut aktiivisesti kolmen vuoden ajan. Ehtikö toimintakulttuuri jo muuttua tuossa ajassa?

Myös metsänomistajat ovat uuden tilanteen edessä, kun heiltä kysytään aktiivisuutta omien metsien tarjoamisessa suojeleluun. Tulevien vapaaehtoisen suojeleluun projektien vuoksi on tärke- ää selvittää, miten metsänomistajia voitaisiin parhaiten motivoida suojelelutalkoisiin ja moni- muotoisuuden säilyttämiseen.

Yhteistoimintaverkoston pysyvyyden ja jatkuvuuden kannalta olisi tärkeää, että yhteistoiminta tavoittaisi ja aktivoisi mahdollisimman paljon toimijoita. Yhteistoiminnan ei pitäisi rajoitua vain esimerkiksi viranomaisiin tai jo valmiiksi kaikkein aktiivisimpiin muihin toimijoihin. Onkin siis oleellista selvittää, onko Hämeen Metsosta muotoutunut laaja-alainen yhteistoimintaverkosto, joka on juurtunut toiminta-alueelleen.

Tutkimustehtävän pohjalta muotoutuvat seuraavat tutkimuskysymykset:

- i) Millaisia edellytyksiä sosiaaliselle oppimiselle Hämeen Metso - yhteistoimintaverkostossa on syntynyt?
- ii) Onko verkosto jo synnyttänyt konkreettisia toimintakäytäntöjen muutoksia?
- iii) Mikä on motivoinut metsänomistajia lähtemään mukaan vapaaehtoiseen suojelemaan?
- iv) Onko Hämeen Metso -hanke synnyttänyt laaja-alaisen yhteistoimintaverkoston?

Kuljetan näitä tutkimuskysymyksiä mukana koko analyysin ja tulosten käsittelyn ajan. Pyrin vastaamaan suorasanaisesti tutkimuskysymyksiin luvussa Johtopäätökset.

4. Aineiston esittely ja erittely

4.1 Aineistonkeruu, haastattelut ja haastateltavat

Tämän tutkimuksen teoreettisessa taustassa lainattu Dvora Yanow korostaa, että organisaation oppimisen tutkimiseen tarvitaan kenttätöitä ja mieluiten osallistuvaa havainnointia. Hiljainen tieto ja myös oppiminen on uppoutuneena tilannesidonnaisiin käytäntöihin, joten tutkijan on osallistuttava näihin käytäntöihin ja tunnettava ne. (Yanow 2000, 262) Tässä työssä olen osallistunut Hämeen Metson toimintaan, kun olin mukana kahdella metsäkävelyllä ja kahdessa kokouksessa. Käytin osallistuvaa havainnointia taustatiedon saamiseen ja yhteistoimintaverkoston toimijoihin tutustumiseen. Osallistuva havainnointi on siis ollut yksi työvaihe, vaikka se ei tässä tutkimuksessa keskeinen aineistonkeruumenetelmä olekaan. Varsinainen tutkimusaineisto on kerätty haastatteluilla. Tämä siksi, että tutkimusasetelmani ja myös tutkimuskohteeni on erilainen kuin Yanow'n esittelemä. Yanow on pyrkinyt saamaan esille sosiaalisen oppimisen mekanismeja ja kehittämään teoriaa niiden pohjalta. Tässä työssä tutkin (muun muassa) sosiaalisen oppimisen edellytyksiä, ja niiden tarkastelemiseksi on mahdollista saada sopivaa tietoa haastattelemalla ihmisiä, jotka ovat olleet mukana tutkittavassa organisaatiossa.

Keräsin tätä tutkimusta varten siis haastatteluaineiston, joka kattaa 14 haastattelua. Haastatelin kuutta Hämeen Metson projektiryhmäläistä ja kahdeksaa Hämeen Metsossa mukana olevaa metsänomistajaa. Tein haastattelut toukokuussa 2005 kahdella eri haastattelualueella. Yksi projektiryhmäläinen jäi haastattelematta, koska hänelle ei haastattelujen ajankohta sopinut. Tein kaikki haastattelut Lammilla, ensimmäiset Evon koulutus- ja kurssikeskuksessa ja jälkimmäiset Kanta-Hämeen metsänhoitoyhdistyksen tiloissa sekä Lammin kirjastolla.

Ensimmäisellä haastattelualueella yövyin Evolla ja osallistuin Hämeen Metso-verkoston kaksipäiväiseen kokoukseen ja metsäkävelyyn, jolla tutustuttiin yhteistoimintaverkostossa oleviin kohteisiin. Olin mukana myös yhdellä erillisellä metsäkävelyllä, jossa käytiin samat alueet läpi kuin kokouksen yhteydessä pidetyllä metsäkävelyllä. Kokouksessa ja metsäkävelyllä en koonnut aineistoa, vaan olin mukana tutustuakseni Hämeen Metson toimintaan. Aineistonkeruu myös metsäkävelyillä oli tarkoituksena, mutta se jäi, koska sain sovittua vain haastatteluista hankkeen johtajien kanssa. Kävelyporukka oli lisäksi sen verran iso ja liikkui metsässä hajallaan, että keskustelujen äänittäminen oli mahdotonta. Muistiinpanojen teon hylkäsin, koska niiden tekeminen tyrehtytti puhumisen ja teki tilanteesta väkinäisen. Koska minulla oli

luvassa neljätoista haastattelua, en pitänyt täysin välttämättömänäkään laajentaa aineistonkeruuta osallistuvan havainnoinnin suuntaan. Kuitenkin metsäkävelyt olivat tärkeä tilaisuus siinä mielessä, että kävin ”näyttämässä naamaani” tuleville haastateltavilleni. Uskon, että haastattelujen saaminen sujui sen vuoksi suhteellisen jouhevasti.

Haastattelujen pituus vaihteli puolen tunnin ja hieman yli tunnin välillä. Keskimääräinen haastattelu-aika asettui 40 minuutin kohdalle. Litteroitua aineistoa kertyi 148 sivua. Litteroimalla mieleen nousi hyvin paljon kysymyksiä, jotka olisi voinut vielä lisäksi kysyä, kuten tutkimuksessa usein käy. Kolmessa haastattelussa tuli esiin vasta litteroimalla aikana pieniä teknisiä ongelmia: kaksi haastateltavaa puhui välillä niin hiljaa, ettei puheesta saanut selvää, ja yhdessä oli äänestä aktivoituva mikrofoni mennyt vahingossa päälle. Näitä haastatteluja ei kuitenkaan tarvinnut hylätä, koska litteroimatta jäi aina vain pari sanaa peräkkäin, ja haastateltavan ajatus tuli kuitenkin ilmi.

Olin haastatteluja aloittaessani noviisi metsäalalla. Metsäpolitiikan suuret linjat olivat minulle tuttuja, samoin suojeluasiat, mutta käytännön metsäasioista minulla ei juurikaan ollut tietoa eikä kokemusta. Haastatteluissa tuli kokemattomuuteni vuoksi esiin termejä, joiden merkitystä en tiennyt (esimerkiksi kemera eli kestävän metsätalouden rahoitus ja metsälain kymppipykälä). Siksi pyysin varsinkin alussa haastateltaviani selittämään minulle tuntemattomia termejä. Kyselyihin meni jonkin verran aina haastattelu-aikaa, mutta toisaalta haastattelut olivat minulle hyvin opettavaisia. Lisäksi kun en ole metsäammattilainen tai edes kovin ”metsäsivistynyt”, pystyin ehkä haastattelemaan avoimemmalla mielellä kuin jos minulla olisi ollut paljon kokemusta ja kokemukseen perustuvat mielipiteet asiasta. Olen tosin itse varmaankin sellainen luonnonsuojelija, jota hyvin moni metsänomistaja pitää vastenmielisenä, mutta pyrin pysymään neutraalina haastatteluiden aikana. Myös analyysiä tehdessäni olen pyrkinyt pitämään henkilökohtaiset mielipiteeni ja normatiivisuuden poissa tutkimuksesta. Täysin objektiivista tutkimusta ei ole olemassakaan (Eskola ja Suoranta 2000, 21) ja omat asenteet ja mielipiteet tietenkin vaikuttavat kaikkeen, mitä tutkija tekee ainakin tiedostamattomalla tasolla, mutta olen pitänyt kriittiset silmälasit päässä oman toimintani ja etenkin tulkintojeni suhteen.

Haastatteluissa pyrin päästämään haastateltavan ääneen mahdollisimman paljon. Kannustin vapaaseen assosiointiin korostamalla, että haastattelu ei ole tietokilpailu. Muutamat haastateltavat olivat hyvin vähäsanaisia ja jopa varautuneita, ja niissä haastatteluissa olen itse enemmän äänessä kuin muissa haastatteluissa. Vaikka haastateltava on eniten äänessä, haastatte-

luista ei kuitenkaan tullut monologisia, vaan dialogisia. Kommentoin haastateltavia ehkä liikaakin, mutta halusin kommentoinnilla osoittaa, että kuuntelen ja olen kiinnostunut siitä, mitä haastateltava sanoo. Litteroidessa kirjoitin välikommentit ylös vain, jos ne olivat merkittäviä (kokonaisia sanoja ja lauseita, ei vain hymähdyksiä, naurahduksia ja joo- ja ai jaa -tyylisiä kommentteja). Pilkuntarkkaan litterointiin ei ollut tarvetta, koska tarkoitukseni ei ollut tehdä keskusteluanalyysia.

Tekemäni haastattelut olivat teemahaastatteluja, jotka perustuivat löyhiin haastattelurunkoihin (liitte 1). Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa tiedossa ovat vain aihepiirit. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teemahaastattelu on yleinen aineistonkeräysmenetelmä yhteiskuntatieteissä. (Hirsjärvi et al. 1997, 195) Valitsin teemahaastattelun, koska siinä saa esimerkiksi strukturoitua haastattelua paremmin esiin haastateltavien ajatusmaailmaa. Haastateltava saa valita vastauksensa itse, eikä häntä jo tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa lokeroida. Strukturoidussa haastattelussa voi jäädä paljonkin materiaalia aineiston ulkopuolelle, eikä se olisi sopinut valitsemaani laadulliseen ja aineistolähtöiseen tutkimusotteeseen.

Haastattelurungossa oli kolme osa-aluetta eli teemaa: haastateltavan tausta, tavoitteet Hämeen Metsossa ja kokemukset verkostosta. Olin laatinut kaikkiin osa-alueisiin liudan valmiita kysymyksiä, mutta haastattelutilanteessa tein runsaasti jatkokysymyksiä. En esittänyt kaikkia kysymyksiä etukäteen laaditussa järjestyksessä, vaan haastattelut etenivät keskustelunomaisesti. Lisäksi haastattelujen edetessä haastattelurunko täydentyi joiltain osin, eli haastateltavat toivat esiin uusia näkökulmia, joita halusin kysyä myös muilta haastateltavilta. Minulla oli kaksi haastattelurunkoa (liite 1), toinen hankkeen projektiryhmäläisille ja toinen metsänomistajille. Haastattelurungot eroavat toisistaan ennen kaikkea taustakysymysten kohdalla, ja syventävät kysymykset olivat molemmille ryhmille samat. Tein kaksi erilaista haastattelurunkoa, koska projektiryhmäläisten kautta pyrin saamaan tietoa Hämeen Metson hallinnollisesta puolesta ja metsänomistajien kautta verkoston toiminnallisesta puolesta. Halusin metsänomistajien taustakysymyksillä saada esiin myös metsänomistajan tilan historiaa ja sitä, mitä vaikuttimia on vapaaehtoiseen suojeluun lähtemisen taustalla.

Haastateltavat olivat pääosin keski-ikäisiä tai keski-ian ohittaneita. Nuorin haastateltava oli 40-vuotias ja vanhin 72-vuotias. Suomalaisen metsänomistajan keski-ikä on 57 vuotta (Karpinen et al. 2002, 22). Sukupuolijakauma painottuu miehiin: haastatelluista projektiryhmäläi-

sistä vain yksi oli nainen, samoin metsänomistajista. Tässä tutkimuksessa sukupuoli ei ole tärkeä tekijä, joten en katso epätasaisen sukupuolijakauman vääristävän tutkimusta. Suomalainen metsänomistajarakenne on hyvin miesvaltainen (Karppinen et al 2002, 21), joten aineistoni sukupuolijakauma heijastelee metsänomistajien sukupuolijakaumaa. Sitä paitsi laadullisen tutkimuksen aineistoksi ei ole tarkoitus saada tilastollisesti vertailukelpoista otosta jostain tietystä joukosta, mikä on eräs kvantitatiivisen tutkimuksen tärkeä laadukkuuden mitta. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa saadaan yksittäistapausta tutkimalla se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla (Hirsjärvi et al. 1997, 169).

Haastattelin kahdeksaa Hämeen Metson alueella (Lammi, Tuulos, Padasjoki, Asikkala) asuvaa metsänomistajaa. Kaikki metsänomistajahaastateltavat olivat jo eläkeiässä tai lähellä eläkeikää. Syystä tai toisesta Hämeen Metsossa aktiiviset metsänomistajat ovat keski-ään ohittaneita. Eräällä projektiryhmäläisellä oli selitys tähän: eläkeiässä tai sen lähellä olevat ihmiset ovat yleensä maksaneet lainansa pois, ja elannon saaminen metsästä ei enää ole niin tärkeää kuin nuorempana. Silloin on mahdollisuus keskittyä muuhunkin kuin metsän taloustuottoon, ja suojeleminen saattaa tulla ajankohtaiseksi. Aineiston ikärakenteeseen vaikuttanee myös se, että metsänhoitoyhdistysten aktiivisista jäsenistä suuri osa on keski- tai eläkeikäisiä (Lähde: Karppinen). Lisäksi eläkeläisillä tai eläkeikää lähestyvillä ihmisillä on usein enemmän aikaa kuin nuoremmilla, joilla perhe-elämä vie suuren osan vapaa-ajasta. Maaseutukuntien, jollaisia kaikki Hämeen Metson toiminta-alueella olevat kunnat ovat, demografinen rakenne on yleensä painottunut keski-ään ohittaneisiin ihmisiin.

Merkittävin metsänomistajahaastateltavieni yhteinen nimittävä tekijä iän, metsän omistamisen ja Hämeen Metsossa mukana olemisen lisäksi oli aktiivisuus. Aktiivisuuden lajeja kuitenkin oli monenlaisia: osa oli metsänhoitoyhdistysaktiiveja, osa kylätoiminnan aktiiveja. Osa harrasti aktiivisesti metsästystä ja marjastusta, tai ainakin oman metsän virkistyskäyttö oli ollut tärkeä harrastus nuorempana. Jokainen haastateltava myös tunsivat omat metsänsä hyvin ja oli myös tehnyt metsässään metsänhoitotöitä, kuten istuttamista ja taimikonhoitoa. Palaan haastateltavien aktiivisuuteen tarkemmin tutkimuksen tuloksia käsittelevässä luvussa 5. Aineistoni – ja Hämeen Metson toimijat – edustavat siis vanhempaa metsänomistajapolvea. Nykyinen trendihän on metsänomistajien kaupungistuminen ja tietynlainen erkaantuminen metsistä ja metsänhoidosta.

Haastateltavista kahdella oli kaksoisrooli: he olivat mukana Hämeen Metsossa sekä projektiryhmän jäsenenä että metsänomistajina. Haastattelin heitä metsänomistajien haastattelurungon avulla, mutta heidän asemansa vuoksi puhuimme paljon myös projektiryhmän toiminnasta. Olen käyttänyt näitä molempia haastatteluja sekä projektiryhmäläisten että metsänomistajien haastatteluja analysoidessani. Tein näin, koska jos olisin jättänyt nämä kaksoisroolihaastateltavat pois projektiryhmäläisten haastatteluista, ei projektiryhmän haastateltavien kokonaisuus olisi ollut totuudenmukainen. Projektiryhmässä metsänomistajilla on kaksi edustajaa, kun muilla projektissa mukana olevilla organisaatioilla on yksi edustaja. Lisäksi metsänomistaja-projektiryhmäläisten haastattelut olivat sen verran antoisia, että tutkimuksesta olisi jäänyt merkittävä osa pois, jos olisin pitänyt haastatteluja vain projektiryhmäläisten tai metsänomistajien haastatteluina.

Projektiryhmäläishaastateltavat olivat niin ikään keski-ikäisiä tai sen ohittaneita. Projektiryhmäläishaastatteluja tuli aineistoon kuusi. Suurin osa haastateltavista toimi virkamiehenä, mutta mukana oli myös järjestöjen edustajia. Työn tai harrastuksen puolesta kaikki haastateltavat tiesivät paljon metsäalasta ja metsäpolitiikasta. He olivat muutenkin kiinnostuneita metsäasioista. Kaikilla oli takanaan pitkä kokemus metsäalan töistä, joten projektiryhmäläisten yhteiseksi nimittäjäksi tulee metsäammattilainen.

Kerroin jokaiselle haastateltavalle tekeväni lopputyötä Tampereen yliopistoon jo sopiessani haastatteluista, ja kysyttäessä kerroin myös pääaineeni. En pitänyt pääaineeni salaamista tärkeänä, eikä kukaan ainakaan kieltäytynyt haastattelusta pääaineeni kuultuaan. En kuitenkaan kertonut tutkimuksestani sen enempää, jotta se ei ohjaisi vastaamaan tietyllä tavalla. Se, että haastateltavilla oli tiedossa pääaineeni, saattoi saada heidät antamaan niin sanottuja sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi et al. 1997, 193), eli he saattoivat esimerkiksi sanoa olevansa suojeluhalukkaampia kuin oikeastaan ovatkaan. Koetin haastattelutilanteessa vähentää tätä vaikutusta olemalla haastateltavaa myötäilevä ja pyrin pitämään omat mielipiteeni suojele- ja muista asioista keskustelun ulkopuolella. Aineistoa analysoidessani pidän sosiaalisesti suotavien vastauksien mahdollisuuden tulkintoja tehdessäni, enkä liioittele tulosten yleistettävyyttä (Hirsjärvi et al. 1997, 194).

Laadullisessa aineistossa aineiston riittävyttä mitataan useimmiten aineiston kylläntymisellä eli saturaatiolla. Aineistoa katsotaan olevan riittävästi, kun aineistossa samat aiheet alkavat toistaa itseään. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan saturaation käsitteessä on ongel-

mansa, mutta se on kuitenkin ”käytännössä koeteltu keino jotenkin määritellä kerättävän aineiston määrä” (Hirsjärvi et al. 1997, 169). Viimeisten haastattelujeni kohdalla aineisto alkoi toistaa itseään: samankaltaiset teemat ja argumentit nousivat uudestaan esiin. Katson siis aineistoni kyllääntyneen riittävästi. Haastattelujen määrää tosin rajoitti käytännöllinenkin syy: sain vain kahdeksan metsänomistajan yhteystiedot Hämeen Metson koordinaattorilta, joten en olisi voinut tehdä kukaan useampia metsänomistajahaastatteluja. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että saamani aineisto osoitti riittäväytensä.

Tämä tutkimus on valmistuttuaan myös tutkimuksen kohteiden luettavissa, joten heidän henkilöllisyytensä on salattava. Olen haastatellut joukkoa, jossa haastateltavat tuntevat toisensa ja voisivat sitaateista ainakin periaatteessa tunnistaa toisensa. Siksi olenkin haastateltavien anonyymiteetin turvaamiseksi koodannut haastateltavat sitaatteihin siten, että lainauksista voi erottaa vain sen, onko haastateltava projektiryhmän jäsen (lainauksissa H) vai metsänomistaja (lainauksissa MO). Tämä erottelu on analyysin kannalta välttämätön, koska haastattelin projektiryhmäläisiä ja metsänomistajia erilaisilla haastattelurungoilla.

Aineiston käsittely painottuu hiukan projektiryhmäläisaineistoon. Painotus johtuu siitä, että metsänomistaja-aineistosta ei tutkimuskysymyksiini kannalta tullut yhtä rikasta kuin projektiryhmäläisaineistosta. Aineiston avulla ei pystynyt kunnolla vastaamaan sosiaaliseen oppimiseen liittyviin tutkimuskysymyksiini. Metsänomistaja-aineiston tietynlainen köyhyys johtuu siitä, että metsänomistajat kokivat, että he eivät osaa vastata kysymyksiini. Heillä ei ollut kokemusta ja ajatuksia Hämeen Metsosta laajemmalti kuin oman hakemuksen käsittelystä. Tämän vuoksi suurimmassa osassa haastatteluja ei syntynyt keskustelua Hämeen Metsosta yleisemmällä tasolla.

Olen lukenut tätä tutkimusta varten myös Metsäntutkimuslaitokselta saamaani viiden haastattelun tausta-aineistoa Hämeen Metsosta. Näitä haastatteluja en kuitenkaan ole käyttänyt tämän tutkimuksen analyysissä, vaan niiden avulla olen selvittänyt Hämeen Metson tapausta itselleni ja tutkimuksen suunnittelemiseksi ennen omien haastattelujen tekemistä. Aineisto koostui Hämeen Metson projektiryhmäläisten haastatteluista, ja ne oli tehty vuonna 2004, kun Hämeen Metso oli juuri käynnistynyt. Tausta-aineisto liittyy MOSSE-tutkimusohjelmaan, ja aineistosta saatuja tuloksia on julkaistu kirjana Yhteistoimintaverkostohankkeet: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman kokeiluhanke (Primmer ja Keinonen 2006).

Puhun tässä tutkielmassa ”projektiryhmäläisistä” ja ”metsänomistajista” yhtenä joukkona ja yleistäen. Tämä kielellinen ilmaus on välttämätön, kun en voi viitata haastateltavien nimiin tai statukseen. Kielellinen yleistäminen on välttämätöntä myös siksi, että tutkimuksen kohteen esittelemisen ja käsittelemisen ei kävisi liian monimutkaiseksi. Kuitenkaan projektiryhmä ja metsänomistajat eivät ole homogeenisia joukkoja, joiden jäsenillä olisi yhteiset mielipiteet ja samanlaiset ajatukset. Kun viitataan projektiryhmäläisiin ja metsänomistajiin, en tarkoita koko projektiryhmää yhtenäisenä joukkona, vaan ryhmänä yksilöitä. Kun käsittelemäni asia on ilmennyt ”vain” joissakin projektiryhmäläisten tai metsänomistajien haastattelussa, ei jokaisessa haastattelussa, teen eron muun muassa sanoilla eräs, muutama ja jokin.

5. Sosiaalisen oppimisen edellytykset Hämeen Metsossa

5.1 Projektiryhmäläisten käytäntöyhteisö ja rajaprosessit

Laadullisen aineiston analysoimiseen on olemassa hyvin monia mahdollisuuksia. Käytännössä analysointitavat perustuvat aineiston haarukoimiseen lukemalla, vaikka myös tietokoneavusteinen analyysi on mahdollista (muun muassa Atlas.ti –ohjelmalla). Tässä tutkimuksessa analyysitapana on kaikessa yksinkertaisuudessaan ollut aineiston lukeminen ja aineistossa toistuvien mielenkiintoisten seikkojen esiin nostaminen ja tarkasteleminen. Laadullisen aineiston analyysin yksi ongelma on aineiston laajuus (Sulkunen 1990, 275-276), tässä tutkimuksessa yli 180 sivua. Ratkaisin valtavan tekstimassan käsittelyongelman näillä haastattelu-tiivistelmillä. Kokosin tiivistelmiin haastattelujen pääkohdat ja sen, miten metsänomistaja on päätenyt Hämeen Metsoon ja miten hän on yhteistoiminnan ja suojelun kokenut. Projektiryhmäläisten haastatteluista tein samanlaisia tiivistelmiä, mutta niissä punaisena lankana on Metson toiminta. Lisäksi poimin haastatteluista usein toistuvat toimijat ja kirjoitin tiivistelmistä vielä muutaman lauseen toiset tiivistelmät saadakseni haastatteluista esiin niiden pääkohdat. Tutkielmassa käytän kuitenkin suoria lainauksia tiivistelmälainausten sijaan. Ne tekevät raportista autenttisemmän, sillä tiivistelmä kuitenkin on tutkijan rakentama hahmotelma, jossa haastateltavan ääni ei kuulu yhtä hyvin kuin suorissa haastattelulainauksissa.

Hämeen Metson projektiryhmän muodostivat siis eri viranomaistahojen edustajien lisäksi kansalaisjärjestöjen edustajat sekä metsänomistajien edustajat. Projektiryhmäläisten haastatteluissa hyvin moni haastateltava oli hyvin vahvasti kiinni tietynlaisessa viranomaisroolissa. Puhe oli hyvin virallisen tuntuista, ja haastateltavat vaikuttivat välillä toistelevan Metso-ohjelmaan kirjattuja asioita vähän kuin ulkomuistista. Kovinkaan moni haastateltava ei tuntunut tuovan omia henkilökohtaisia mielipiteitä esiin. Suurin osa projektiryhmäläisistä sanoikin olevansa Hämeen Metson projektiryhmässä mukana juuri viran puolesta tai harrastuksen kautta.

T: Miten ja miksi olet lähtenyt mukaan Hämeen Metsoon?

”Nykyään on tapana, että edustamaltani taholta pyydetään mukaan tällaisiin.” (H-E)

”Oon tehnyt tällaisia hommia meidän talossa parinkymmenen vuoden ajan, että siinä on selitys että miksi minä.” (H-C)

Asian hoitaminen ”viran puolesta” ei kuitenkaan vähentänyt haastateltavien intoa Hämeen Metsoon ja uusien suojelukeinojen kokeilemiseen. Päinvastoin, lähes kaikista haastatteluista kuului kiinnostus projektiin ja sen saattamiseen kunnolla loppuun.

”Tää on minusta ihan mielenkiintoinen kokeilu ja siinä on ideaa tällä alueella jossa kaikki metsät on yksityisomistuksessa.” (H-E)

”Se on musta mielenkiintoista, että minkälaista ja miten tää tällöinen vapaaehtoinen tai vapaaehtoisuuteen perustuva suojele lähtee käyntiin. (H-D)

Lisäksi moni haastateltava viittasi Hämeen Metsoon ja etenkin projektiryhmään usein sanalla ”me” ja ”meidän hanke”. Tämä osoittaa projektiryhmän sisällä syntyneen yhteishenkeä. Puheessa olisi aivan erilainen sävy, jos esimerkiksi seuraavissa haastattelulainauksissa me-sanan sijaan haastateltavat käyttäisivät projektiryhmä-sanaa ja passiivia (puhekielessähän käytetään passivinomaista ilmaisua, vaikka kirjakielinen muoto kuuluisi esimerkiksi ”saimme”).

”Siksi me saatiinkin tää hanke, kun tää oli niin hyvin suunniteltu. Meillä oli jo näkemystä tästä, meille oli muodostunut tää ryhmä tänne.” (H-F)

”(…) Jos me saadaan semmoinen virtaviivainen toimintakulttuuri aikaan, (…) niin se ois ykkösasia.” (H-C)

Me-hengen tuntemisen suhteen projektiryhmä ei kuitenkaan ollut yhtenäinen, mitä ei toki sovi odottaakaan monen erilaisen ihmisen ja organisaation edustajan muodostamalta ryhmältä. Viidestä projektiryhmäläisestä kaksi puhui ryhmästä ikään kuin ulkopuolisena tarkkailijana.

”Tässä (projektissa) on ihan mielenkiintoista nähdä, kuinka byrokraattiseksi suojele onnistutaan tekemään.” (H-D)

”Hämeen Metso on tyypillinen EU-projekti, josta aikansa innostutaan, mutta kohta se unohdetaan.” (H-B)

Tällaiset halkeamat ryhmäläisten rintamassa eivät kuitenkaan vaikuttaneet uhkaavan projektin onnistumista. Ryhmä ei hajoa, jos ryhmäläiset ovat valmiita sietämään erilaisia mielipiteitä ja motivaatioita. Haastattelujen perusteella voikin sanoa, että projektiryhmäläiset ovat sitoutuneita Hämeen Metsoon, ja projektiryhmän sisälle vaikuttaa syntyneen uusi käytäntöyhteisö. Sosiaalisen oppimisen edellytyksien turvaamisessa projektiin sitoutuminen on tärkeää (Wenger 2000). Tietenkin sitoutumisen aste on jokaisella projektiryhmäläisellä erilainen. Kuten edellisistä lainauksista käy ilmi, osa projektiryhmäläisistä on mukana sen vuoksi, että työpaikka niin vaatii, kun taas osa on muutenkin kiinnostunut kehittämään suojelekäytäntöjä uudellaisiksi. Osa on mukana vähän kuin katselemassa, mitä projektista syntyy. Astevaihtelut eivät kuitenkaan vaikuta projektin olemassaoloon, mutta voivat tietenkin tehdä pysyvistä ja kaikille aloille leviävästä toimintakulttuurin muutoksesta hankalamman toteutua.

Hämeen Metson projektiryhmässä on mukana eri alojen (koulutus- metsä- ja ympäristöpuolen) viranomaisia sekä eri yhdistysten edustajia (metsänhoitoyhdistys, luonnonsuojeluyhdistys) sekä yksittäisiä metsänomistajia. Kun erilaiset toimijat ryhtyvät tekemään yhteistyötä, kaikki tuovat yhteistyöhön mukanaan omat intressinsä ja näkökantansa. Eriävät, jopa vastakkaiset näkökannat voivat vaikeuttaa ja estää yhteistyötä. On yhteistyöryhmän jäsenistä kiinni, halutaanko päästä esteistä yli ja sitoutua yhteiseen projektiin. Yhteistyö erilaisten viranomais- ja järjestötoimijoiden välillä ja sosiaalisen oppimisen edellytysten syntyminen vaatii joustavuutta ja luopumista tiukoista sektorirajoista, joihin ehkä on tähän asti totuttu. Kaikilla Hämeen Metsossa mukana olevien tahojen edustajilla oli asioiden hoidosta hiukan toisistaan eroavat näkemykset, mutta yhteistyötä haittaavia ristiriitoja ei haastattelujen tekohetkellä (toukokuussa 2005) tuntunut olevan. Haastattelujen tekoaikaan projektiryhmä vaikutti löytäneen yhteisen sävelen, ja projektin pyörittäminen sujui jo yhteisellä, käytännössä hyväksi havaitulla rutiinilla. Alun vaikeuksista oli jo haastateltujen mukaan päästy yli, ja asioiden hoitaminen sujui.

”Niitä hallinnollisia ongelmia oli aluks. Ja silloin 2004 alussa kun tätä projektia käynnistettiin niin sen suunnitteluvaiheen jälkeen niin se hallintomallin rakentaminen oli aika vaivalloista. (...) Eri toimijoiden tehtävät ei oikein loksahaneet kohdalleen...mutta kai niillä nyt se asia varmaan toimii.” (H-E)

”Yhdistykset haluisi että he pystyy tekemään mahdollisimman paljon ja sit niinku ympäristökeskus haluaa tehdä sillä omalla systeemillään ja toisaalta metsäkeskus omallaan, ja sit Evolla halutaan painottaa koulutuspuoleen ja kulttuuriin (...) Kaikilla on omat näkemykset mutta kyllä ne, siitä hyvä kokonaisuus syntyy.” (H-F)

Osa haastateltavista viittasi alun vaikeuksiin sivulauseessa, mutta niihin ei sen syvällisemmin menty. Kysyttäessä mahdollisista ristiriidoista tai vaikeuksista vastattiin, että niitä ei enää ole tai niistä on päästy jo yli.

”Ei ihan ongelmatonta ole tää, et siinä on sellasia niinku ristiriitoja ihan ollut olemassa tässä Metson toiminnassa ja erilaisia tavoitteita, jopa ihan sellaisia eturistiriitoja. Mutta se on niinkun menossa parempaan suuntaan. (H-D)

”Lähtötilanne oli semmoinen että, en nyt kauheesti korosta epäluuloisuutta, mutta semmoinen vähän niin kuin joka suuntaan varovaisesti, (...) että katottiin että missä se itse kukanenki on tässä nyt.” (H-C)

Se, että ristiriidoista ei kovin tarkasti puhuttu, kertoo sen, että ne eivät ole jääneet hiertämään projektin toimintaa ja ne eivät tule esiin projektin jokapäiväisessä toiminnassa. Toisaalta se, mistä ei puhuta, saattaa olla myös merkki tulehtuneesta tilanteesta, missä asioista ei enää edes haluta puhua. Tulehtuneeseen tai huonojen välien vuoksi väkinäiseen tunnelmaan en kuitenkaan kokouksissa ja metsäkävelyillä törmännyt.

Vaikeista asioista puhumattomuus saattoi myös liittyä virkamiesrooliin, jonka haasteltavat haastatteluissa ottivat. Moni projektiryhmäläinen suhtautui haastatteliijaan kuin median edustajaan, ja siksi henkilökohtaisista vaikutelmista ei juurikaan puhuttu. Ulospäin haluttiin antaa hyvä ja ristiriidaton vaikutelma (katso myös sivu 29 Hämeen Metson synnyttämästä mielikuvasta). Lisäksi on yleistä, että ihmisten on hankalaa puhua mahdollisista hankalista asioista varsinkin vieraan ihmisen kanssa etenkin, kun nauhuri äänittää jokaisen sanan. Tutkija törmää niin sanottuun onnellisuusmuuriin (esimerkiksi Remes ja Sajavaara), ja ristiriitojen juurille ei päästä. Ryhmän sisäiset ristiriidat tulevat haastatteluissa esiin vain vertaamalla haastatteluja ja kun haastateltavat puhuvat muista asioista kuin ryhmän dynamiikasta. Nämä ristiriidat ovat asenne- ja suhtautumiseroja, jotka erään haastateltavan mukaan on projektin ajaksi ”laitettu ainakin viltin alle”. Eri tahojen edustajat suhtautuvat esimerkiksi metsiensuojeluun eri tavoin, samoin heidän kuvansa metsänomistajasta toimijana eroaa. Näkemys- ja muista eroista huolimatta ryhmän toiminta on kuitenkin onnistuttu saamaan käyntiin.

Onkin selvää, että alun vaikeudet, joihin haastatteluissa viitataan, voidaan tulkita käytäntöyhteisöjen väliseksi hankaukseksi. Käytäntöyhteisöjen välinen hankaus on sosiaalisen oppimisen edellytys Wengerin (2000) mukaan ja jota Yanow (et al. 2000) pitää myös tärkeänä. Erilaisista käytäntöyhteisöistä tulleet projektiryhmän edustajat ovat tuoneet ryhmään omat näkemyksensä ja tapansa toimia, ja nämä erilaiset toimintatavat ovat aiheuttaneet kitkaa, ennen kuin ovat oppimisprosessissa muokkautuneet ryhmän omaksi, uudenlaiseksi toimintatavaksi. Projektin muokkautuessa projektiryhmästä on syntynyt myös uusi käytäntöyhteisö. Projektiryhmäläisten yhteistyön ja kommunikaation kautta synnyttämä käytäntöyhteisö toimii eri tavalla kuin ne käytäntöyhteisöt, joista projektiryhmän jäsenet ovat tulleet. Haastateltavat näkevätkin yhteistoimintaverkostokokeilun positiivisimpana tuloksena sen, että eri hallinnonalat on saatu saman pöydän ääreen ratkomaan suojeluun liittyviä ongelmia yhdessä.

”Vaikka meillä metsänomistajat on toki se tärkein toimijajoukko, niin kyllä tässä aika vahvasti on tää organisaatioiden välinen yhteistyö mukana. Että kyllä se siinä mielessä on organisaatioiden kehittämistä vähintään yhtä paljon.”(H-C)

”T: Millaista olisi onnistunut yhteistoiminta?

H: Että puhuttais samaa kieltä ja terminologiaa tän ympäristöpuolen kanssa. Että sen [suojelun] näkee yhtenä.” (H-B)

Haastateltavat näkevät eri hallinnonalojen samaan pöytään istumisen on suurena edistysaskeleena, ja jos vielä ryhmä onnistuu yhdessä ratkaisemaan mahdolliset ongelmatilanteet, yhteistyössä on haastateltavien mukaan onnistuttu hyvin. Eri hallinnonalat ovat haastateltavien mu-

kaan oppineet ymmärtämään toisiaan yhteistoimintaverkoston projektiryhmässä, ja ne ovat myös lähentyneet toisiaan. Tämä tuli esiin lähes kaikkien haastateltavien puheessa.

”Vaikka tää on verkostohanke niin yhteistyö kyllä on toiminut, että ei siinä ole mitään sanottavaa.” (H-B)

”Tietenki se nyt on ollut suurin etu yhteistoiminnassa että nää eri intressipiirit on ollu yhdessä. (...) Siellä on eri intressipiirit yhdessä pohtimassa tätä monimuotoisuuden asiaa. Ja se on hyvä asia, eikä näitä ole aikasemmin ollut. (H-F)

Kuten tämän tutkimuksen teoriaosassa todettiin, Etienne Wengerin mukaan hyvän hankauksen eli toisin sanoen hedelmällisen käytäntöyhteisöjen välisen rajaprosessin syntymiseksi on täytyttävä neljä ehtoa (katso tarkemmin sivulta 22): yhteinen intressi, yhteinen tavoite, toisen arvostelusta pidättäytyminen sekä kyky tulkata erilaisten keino- ja resurssivalikoimien välillä. Kaksi ensimmäistä ehtoa ovat täyttyneet jo siinä, että eri tahot ovat lähteneet mukaan Hämeen Metso -projektiin: yhteisenä intressinä on ollut vapaaehtoisen metsiensuojelun edistäminen ja yhteisenä tavoitteena Metso –projektin onnistuminen. Projektiryhmäläisten haastattelujen perusteella myös kaksi jälkimmäistä ehtoa ovat täyttyneet. Metsä- ja ympäristöhallinnon edustajat sekä järjestöjen edustajat voivat normaalitilanteessa olla riitaisia ja kaukana toisistaan. Projektin ajaksi ”ristiriidat on pantu viltin alle”, eli toisen osapuolen arvostelusta on pidättäydytty. Lisäksi eri hallinnonaloilta tulevat toimijat ovat pystyneet keskustelemaan asioista ja näkemyksistään, eli projektiryhmästä on löytynyt kykyä tulkata erilaisten keino- ja resurssivalikoimien välillä. Projektiryhmän sisällä siis on syntynyt mahdollisuuksia sosiaaliseen oppimiseen, koska eri käytäntöyhteisöistä tulleiden toimijoiden välillä on syntynyt rajaprosesseja. Näiden rajaprosessien kautta projektiryhmän jäsenten on ollut mahdollista oppia toimimaan uudentlaisilla tavoilla.

5.1.1 Projektiryhmäläisten roolit Hämeen Metsossa

Tämän tutkimuksen teoriaosassa esitin, että käytäntöyhteisöjen syntymisen ja niiden välisten rajaprosessien lisäksi myös toimijan identiteetit liittyvät huomattavan paljon siihen, millaisia sosiaalisen oppimisen edellytyksiä ihmisten kanssakäymisessä avautuu. Sosiaalisen oppimisen edellytyksiä luovat rajaprosessit ovat kiinni siitä, kuinka toimijat pystyvät sitouttamaan identiteettiään yhteisöön. Myös se, millaisia identiteettejä toimijoille syntyy ja millaisissa rooleissa he pääsevät toimimaan, vaikuttaa siihen, millaisia yhteisen oppimisen edellytyksiä toiminnassa syntyy. Toimijan identiteetti tulee näkyväksi roolien kautta. Rooli on nippu identiteetin eri puolia, joita ihminen kussakin tilanteessa käyttää. Tässä aluvuossa tarkastelen, millaisissa rooleissa Hämeen Metson projektiryhmäläiset ovat Hämeen Metsossa toimineet. Roolien tarkastelun kautta rakentuu kuva siitä, millaiset identiteettien kehittämisolosuhteet Hä-

meen Metsossa syntyi. Tämän kuvan avulla tarkastelen sosiaalisen oppimisen edellytyksien syntymistä.

Suuri osa Hämeen Metson projektiryhmäläisistä toimii ammatikseen viranomaisena. Myös metsänomistajajäsenillä oli viranomaistaustaa. Osa projektiryhmästä oli järjestöjen jäseniä, ja toimineet aktiivisesti järjestöjen saralla. Haastattelupuheen perusteella ”viranomaisuus” oli Hämeen Metson projektiryhmäläisten identiteetin se osa, joka toiminnassa tuli pääosin esiin. Hämeen Metsossa on ollut esillä toimijoiden työidentiteetti ainakin koska projektissa ollaan mukana työn puolesta.

T: Miten ja miksi olet lähtenyt mukaan Hämeen Metsoon?

”Mä olen ollut täällä X:ssä töissä (...) niin siinä on se syy miksi lähdin mukaan. (H-D)

”Käskettynä.” (H-B)

”Se on yks osa mun työtäni.” (H-A)

Hämeen Metson projektiryhmäläiset toimivat siis vahvasti viranomaisroolissa projektissa ja ollessaan tekemisissä muiden projektin toimijoiden kanssa. Tämä näkyi haastatteluissa siten, että haastattelupuhe oli monissa haastatteluissa virallista: Metson asioita toisteltiin vähän kuin ulkomuistista. Virallisesta asemasta huolimatta haastatteluissa kuitenkin näkyi myös, että moni projektiryhmän jäsenistä tunsu Hämeen Metsossa mukana olevia metsänomistajia ja alueen ihmisiä.

”Tuolla kylillä kun liikkuu, niin ihmiset saattaa tarttua takinliepeeseen ja kysyä, mitäs Metsolle kuuluu” (H-C)

”Ei nää ihmiset täällä oikein tiedä, mistä Metsosta nyt on kyse” (H-A)

Kuitenkaan se, että projektiryhmäläiset tunsivat alueen ihmisiä muista yhteyksistä, ei näkynyt Hämeen Metso -projektin toiminnassa. Tietenkään yhteistoimintaverkoston tarkoitus ei ole olla hyvä veli -verkosto, jossa tuttuja suositaan ja rahaa jaetaan kavereille. Rahoituspäätösten tekeminen, suojelualueiden valitseminen ja projektin raportoiminen kuuluu tietenkin tehdä lakien mukaan ja virallisia teitä. Kuitenkin sosiaalisen oppimisen edellytysten avautuminen ja toiminnan toiminta-alueelle juurtumisen yhtenä ehtona on se, että identiteettien ja roolien kehittymisen olosuhteet ovat moniulotteiset. Toisin sanoen on hyvä, jos toimijoille on mahdollista sosiaalisessa toiminnassa käyttää identiteettinsä monia eri puolia (Valve 2003), eli toimijoiden roolit ovat monipuolisia.

Hämeen Metson projektiryhmäläisten viranomaisroolin olennainen osa on se, että projektiryhmäläiset kokevat toimivansa Hämeen Metsossa tiedon levittäjinä. Tiedon levittämisen

kautta toivotaan, että asenteet suojelemaan kohtaan muuttuvat. Projektiryhmäläisillä on viranomaisen roolissa oikeaa tietoa nykyaikaisesta suojelemisesta, ja sillä on tarkoitus oikaista metsänomistajien vanhentuneet ja väärät tiedot metsiensuojelusta. Osaltaan projektiryhmäläisillä on siis Hämeen Metsosta valistushenkinen ajatus.

”Tällä tavalla kun pystytään valistuksen, edistämisen, ohjauksen, opastuksen kautta kertomaan näistä mahdollisuuksista, että millä tavalla vapaaehtaisesti metsänomistajat voi suojelemaan tehdä. (...)Pitää saada kokemusta, miten metsänomistajat saa sen tiedon parhaiten ja mitkä asiat on tärkeitä jotta metsänomistajat lähtevät mukaan suojelemaan.” (H-F)

”Se tiedotusasia, metsänomistajan tavoittaminen ja viestin ymmärrettävästi esittäminen on se pahin [ongelma].” (H-E)

Valistushenkinen asenne metsänomistajiin on rakenteellinen ilmiö, joka on syntynyt vuosikymmenten aikana suomalaisessa metsänhoitokulttuurissa. Metsäneuvonta ja metsänhoitoyhdistykset ovat opastaneet metsänomistajia kulloinkin oikeanlaiseen metsänhoitoon. Esimerkiksi 1960-luvulla metsänomistajien suosimista harsintahakkuista haluttiin päästä tehokkaasti eroon, jotta metsistä saataisiin tehokkaammin kuitupuuta metsäteollisuuden tarpeisiin (Jokinen 2003). Nyt puolestaan metsänomistajia opetetaan katsomaan metsäänsä muutenkin kuin taloudellisen hyödyn tuottajana. Hämeen Metso näyttäytyy projektiryhmäläisten haastatteluisa siis samanlaisessa valossa kuin aiemmatkin metsänomistajien valistusprojektit.

Moni haastateltava piti tärkeänä löytää projektin aikana sellaisia tiedottamisen ja lähestymisen tapoja, jotka todella tavoittavat metsänomistajat ja saavat heidät innostumaan asiasta. Monet haastateltavat kokivat, että metsänomistajilla on suhteellisen epäluuloinen suhtautuminen viranomaisiin, varsinkin jos yhteydenoton synnä ovat suojeleasiat.

”[Suojele] on kohdannut vastustusta tässä Natura-ohjelmassa, joka sitten on aiheuttanut asennetasolla huonoa verta maanomistajien parissa suojelemaan kohtaan.” (H-E)

Haastateltavien mukaan metsänomistajat kokevat tullessaan petetyksi niin monta kertaa suojeleasioissa, että joillakin pelkästään metsänsuojelun mainitseminen saa niskakarvat nousemaan pystyyn. Tämän vuoksi suojeleasian ”liennyttäminen” nähdään Hämeen Metson tärkeäksi tehtäväksi.

”Jos tää [Hämeen Metso] nyt jollain tavalla liennyttää tätä kahtia-asettelua, mikä metsätalouden ja luonnonsuojelun välillä on, niin kyllä tää silloin on tehtävänsä täyttänyt.” (H-C)

Viranomaisroolissa toimiminen näkyy useissa projektiryhmäläishaastatteluissa myös siinä, että Hämeen Metsosta hahmottuu kuva hallinnon projektina, jossa eri hallinnonalat lähentyvät

toisiaan ja oppivat toimimaan yhdessä. Haastateltavien mukaan eri hallinnonalojen edustajien toimiessa yhdessä he saavat tietoa toistensa mielipiteistä ja taustoista ja oppivat ymmärtämään toisiaan paremmin kuin aikaisemmin. Yhteistyöryhmässä saadun tiedon ja ymmärtämyksen ansiosta yhteistyö voi jatkossa olla haastateltavien mukaan helpompaa ja sujuvampaa

”Yhteistoiminta on toistaseksi kehittynyt niin, että nää eri hallinnonalat on joutunu kohtaamaan, oppinu tuntemaan toistensa toimintaperusteita ja ymmärtämään sen kautta tätä toimintaa ja ehkä ymmärtämään senkin että milloin vaikkapa toisen hallinnonalan toimintatapa sopisi tähän kohteeseen paremmin.” (H-E)

Suurin osa projektiryhmäläishaastateltavista kokikin oppineensa suhtautumaan toisiin viranomaisiin ja luonnonsuojelun toimijoihin eri tavalla kuin aiemmin. Moni sanoi päässeensä ennakkoluuloistaan eroon tai ennakkoluulot olivat osoittautuneet vääriksi.

”Esimerkiksi ympäristökeskuksen henkilöillä on myönteisempi asenne metsänomistajia kohtaan kuin ennen ehkä arvelin.” (H-J)

Myös hallinnolliset parannukset ja uudenlaisen suojelusysteemin löytäminen korostuivat projektiryhmäläisten haastatteluissa. Hämeen Metson tärkeänä tavoitteena oli haastateltavien mielestä sopivan kanavan eli hallinnollisen systeemin kehittäminen yksityismetsänomistajille, jotka haluavat suojella osia omista metsistään. Nykyiset suojelukeinot koettiin liian jäykkinä ja vaikeasti lähestyttävänä, varsinkin metsänomistajille. Hämeen Metso, tai mikä tahansa yhteistoimintaverkosto toimisi siis myös yhteytenä metsänomistajien ja metsänsuojelun pykäläviidakon keskellä.

”Mun mielestä se tärkein tavoite on nimenomaan se toimintamalli, että löytyykö semmonen menetelmä jolla tää maanomistajien halukkuus suojella tai hoitaa toisin näitä joitakin kohteita, niin löytää toteutumiskanavansa.” (H-E)

Toisaalta myös pelättiin, että yhteistoimintaverkostot lisäävät suojelun byrokratiaa: Metsosta voisi tulla taas yksi byrokratian porras muutenkin jo moniportaiseen ja monimutkaiseen metsänsuojelujärjestelmään, jossa on täysin mahdollista saada samanlaisesta metsäkohteesta erilainen korvaus.

”Metsänomistaja kuitenkin ajatuksineen jää aina tavallaan toiselle puolelle barrikadia, että esittää se mitä hyvänsä, niin vastavoimat on sen verran suuret että ei yleensä byrokratia pienenny jos uudistuksia lähdetään toteuttamaan.”(H-J)

Hämeen Metson ja vapaaehtoisen suojelun tehtäväksi koetaan siis sekä hallinnonalojen välisen aitojen madaltaminen että aitojen madaltaminen metsänomistajien ja viranomaisten välillä. Toisin sanoen projektiryhmäläiset ovat keskenään halukkaita ja valmiita oppimaan yhdessä uudenlaisia tapoja toimia. Hämeen Metson projektiryhmästä oli siis muodostunut viranomaisyryhmä, joka on keskenään opetellut yhteistoimintaverkostossa toimimista ja uudenlaista met-

siensuojelun vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintatapaa. Ryhmäläiset ovat toimineet työroolissaan, joka suurimmalle osalle siis on viranomaisrooli. Viranomaisrooli rakentuu tiedon levittäjäksi ja virallista kautta toimijaksi, jolla on neutraali asema ja joka pysyttelee projektin alueen muiden ryhmittymien ulkopuolella. Ryhmäläisillä on ollut myös muita rooleja, ulkopuolisen tarkkailijan rooli ja ”peräänkatsojan” rooli.

”Olen tässä vähän niin kuin peräänkatsojana, ettei ihan mitä tahansa tule.”(H-J)

”Haluan olla mukana tässä, jos saataisiin muutettua sellaista yleistä ilmapiiriä tällaisen projektin kautta. (H-E)

Projektiryhmän toiminnassa viranomaisen rooli on ollut kuitenkin dominantti, sosiaalisesti mahdollisin rooli, jollaisen projektiryhmäläiset ovat ottaneet myös projektiryhmän ulkopuolella eli työskennellessään metsänomistajien kanssa. Viranomaisena he ovat ulkopuolisia, mahdollisimman neutraaleja ja hoitavat asiat ”kuten kuuluu”. Viranomaisen rooli voisi olla tietenkin myös toisenlainen, esimerkiksi joustava ja kommunikointiin kannustava, mutta tämän suuntaisesta ei aineistosta löydy viitteitä. Hämeen Metson projektiryhmä on esimerkiksi järjestetty perinteisesti edustuksellisuuden mukaan, eikä uusia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia ole erityisen aktiivisesti lähdetty etsimään. Myös kokouskäytännöt ovat perinteisiä, joskin niihin on otettu osallistumisen mahdollistavia käytäntöjä, kuten metsäkävelyjä sekä suojeluun liittyviä tutkijoiden esityksiä, joita seuraamaan kaikkia asiasta kiinnostuneet ovat tervetulleita. Osa haastateltavista pahoitteli muiden toimijoiden kuin projektiryhmäläisten osallistumattomuutta ja hallinnon korostumista.

”Näitä verkostoja suunniteltaessa ajateltiin niin, että nämä ois pääasiassa alhaalta ylös. Metsänomistajat ois muodostanut tällaisen verkoston, jossa sitten vietäis asioita hal lintoa ylöspäin, mutta kyllä tää toimii käytännössä toisin päin.” (H-E)

Toisaalta Hämeen Metsossa oli tehty periaatepäätös, että mahdollisimman suuri osa projektin rahoista menee metsänomistajille, ei hallintoon tai hallintokokeiluihin (yksityiskeskustelu 15.5.2005). Tämä on ehkä osaltaan vähentänyt muiden toimijoiden kuin projektiryhmäläisten osallisuuden ja vaikuttamisen lisäämistä projektissa, vaikka varoja on näin jäänyt metsiensuojeluun mahdollisimman paljon. Laajamittainen osallistuminen ja osallistaminen olisi vaatinut aika paljon rahallista panostusta, mikä sitten olisi ollut pois suojelualueiden luomisesta. Toisaalta osallistamisella luotaisiin mahdollisuudet verkoston jatkumiselle, kun projektin virallinen osuus loppuu. Lisäksi pieni osa projektiryhmäläishaastateltavista otti osallistamisen esiin asiana, jonka voisi nähdä Metson vapaaehtoisuusperiaatteen vastaisena.

”(Tiedottamisen lisäksi) on tietenkin tää henkilökohtainen neuvonta ja agitointi, mutta sitten siinä herättää tää lähestyminen sitä kysymystä että onko tää sitten vapaaehtois-ta.” (H-B)

”On ollut tämmöistä outoa, että (...) ei saa olla mitään muuta kuin metsänomistaja, että ihan omaehtosuuteen ja vapaaehtosuuteen perustuva, että on haluttu estää (Metson) markkinointi ja houkuttelu, mutta käytännössä sitä pitäisi saada jonkin verran aikaiseksi. (...) Eihän se puukauppakaan ole, että kyllä niitä (metsänomistajia) houkutellaan siihen puunmyyntiin ihan jatkuvasti. (H-E)

Kun varoja ei ole laitettu eri toimijoiden osallistumiskäytäntöihin ja kommunikointimahdollisuuksiin, myös erilaisten toimijaroolien kehittymismahdollisuudet ovat kaventuneet. ja näin kaventanut erilaisten toimijaroolien kehittymismahdollisuuksia. Toimijoiden erilaiset roolit, tai toisin sanoen identiteettien eri puolet eivät ole päässeet kehittymään ja kommunikoimaan keskenään, kun käytännössä vain viranomaisroolissa on ollut mahdollista toimia.

5.1.2 Aktiiviset ja passiiviset toimijat

Projektiryhmäläisten haastatteluista siis ilmenee, että projektiryhmästä on muodostunut oma käytäntöyhteisö, jonka sisällä on syntynyt rajaprosesseja, kun projektiryhmän toimintaa on käynnistetty ja toiminnan mallia on yhdessä hiottu. Kuitenkin Hämeen Metso on projekti, johon kuuluu myös muita toimijoita kuin projektiryhmäläiset. Hämeen Metso koskettaa toimissaan alueen metsänomistajia, projektissa mukana olevia ja myös projektista pois jääviä ja jätettäviä. Tässä kappaleessa tarkastelen, miten muut kuin projektiryhmäläiset suhteutetaan projektiryhmäläisten käytäntöyhteisöön haastattelupuheessa. Ryhmän ja ryhmän ulkopuolisten toimijoiden suhteiden tarkasteleminen on sosiaalisen oppimisen edellytysten syntymisen kannalta tärkeää. Projektin kiinnittyminen toiminta-alueelle ja sitä kautta koko projektin käsittelevän käytäntöyhteisön kehittyminen on kiinni siitä, millaista toimintaa projektia vetävän ryhmän ulkopuolelle syntyy ja miten ryhmäläiset toimivat ”ulospäin”.

Hämeen Metsossa metsänomistajat ovat se ryhmä, johon projektin toiminta on suunnattu ja jotka alueen ihmisistä toimivat eniten metsänsuojelun kysymysten parissa. Kuitenkin projektiryhmäläisten haastatteluissa metsänomistaja aktiivisena toimijana on vähän läsnä. Metsänomistajan rooli ei puheissa muodostu aktiiviseksi toimijaksi, vaikka toisaalta metsänomistajilta toivotaan aktiivisuutta alueiden tarjoamisessa, tiedon hakemisessa ja kokouksiin osallistumisessa.

Perinteisesti suomalaisessa metsähallinnossa metsänomistajat ovat passiivisia tiedon ja valituksen kohteita, jotka pyritään saamaan toimimaan ”oikein”: hoitamaan metsiään tietyllä tavalla (vrt. Jokinen: tehometälouden voimakas omaksuttaminen 1950-60 -luvulla: Jokinen

2003,). Projektiryhmäläishaastatteluista käy ilmi, että yhteistoimintaverkoston kautta metsänomistajat koetetaan saada ennen kaikkea toimimaan luonnon monimuotoisuuden hyväksi jakamalla heille tietoa ja levittämällä kokemuksia onnistuneista suojelukokemuksista. Aktiivinen viranomaisen–passiivinen metsänomistaja -asetelma ei siis ollut ainakaan vielä haastattelujen aikaan projektin puolivälissä purkautunut. Metsänomistajien aktiivisuus piirtyy haastatteluissa edustukselliseksi aktiivisuudeksi: projektiryhmässä on mukana kaksi metsänomistajaa, ja tällä tavoin metsänomistajien ääni saadaan kuuluviin. Toisaalta projektiryhmässä ei uskottu, että metsänomistajien erityinen aktiivisuus ja verkostoituminen olisi suomalaisessa ja ”hitaassa hämäläisessä” kulttuurissa mahdollistakaan.

”Suomalainen metsänomistaja on hyvin itsenäinen, ei se hirveen nopeasti niinku lähde mukaan tällaseen, jos siitä ei ole sille suoraa hyötyä. (...) Emmä tiedä, ei se istu suomalaiseseen luonteeseen. (...) Mikä verkosto toimii hirveen hyvin Suomessa? Se on semmonen että tiedetään nyt ainakin kehen ottaa yhteyttä.” (H-F)

”Pitää olla realistinen...nääh hitaat hämäläiset ja noin.” (H-H)

Yhteistoimintaverkostossa metsänomistajien aktiivisuus ja aktivoiminen tarkoittaa esimerkiksi erilaisia osallistumiskäytäntöjä sekä yhteistä päätöksentekoa. Haastattelujen perusteella metsänomistajien osallistumista Hämeen Metsoon oli jonkin verran kokeiltu järjestämällä tupaillia, tiedotustilaisuuksia ja metsäkävelyitä verkoston kohteissa. Tilaisuuksilla oli ollut vaihtelevasti menestystä. Haastatteluissa syynä heikohkoon osanottoon pidettiin huonosti toiminutta tiedotusta ja tietynlaista arkuutta.

”...siinä meni ihan mönkään muutama mun mielestä, joku lehti-ilmoituskin oli, että Metso-tiedotustilaisuus Lammilla, eikä siinä mainittu missään että se metsiensuojeluu, että vapaaehtoista. Kyllä se mun mielestä että metsotilaisuus on jossain harjun kupeessa, niin kyllä mä luulen että ihmiset ajattelee että onkohan tää nyt jotakin metsojen soidinpaikkoja. (...) Että metso. Ihminenhan ymmärtää metson metsona, eikä mistä se lyhenne on.” (H-A)

”Tällaiseen osallistuminen vaatii metsänomistajalta sellaista toisinajattelijan rohkeutta. Metsänomistajat on sitoutettu siihen metsän talouskäyttöön ja metsänhoito toteutettu sen mukaan.” (H-E)

Haastateltavien puheessa tupailloista ja muista tilaisuuksista ei syntynyt kuvaa tapahtumina, joilla metsänomistajien osallistumista ja aktiivisuutta olisi pyritty erityisesti lisäämään. Näistä tapahtumista tuli pikemminkin vaikutelma tiedonvälitystapahtumina, joissa Metso-tietoutta jaetaan metsänomistajille. Joidenkin haastateltavien mielestä metsänomistajat eivät välttämättä kaipaakaan aktiivisempaa roolia, vaan ovat tyytyväisiä nykyiseen asemaansa.

”Osa haluaa verkottua ja puhua näistä asioista ja on siinä mielessä aktiivisia (...), mutta suurin osa ottaa sen hyödyn itselleen ja katsoo, mikä on tilanne kymmenen vuoden kuluttua ja miettii sitten uudestaan. (H-F)

Kysyttäessä metsänomistajien roolista yhteistoimintaverkostossa yhdessä haastattelussa piirtyi esiin perinteisen mallin metsänomistaja-aktiivisuus.

”T: Kuinka hyvin sitten metsänomistajat on aktivoitunut tässä tän Hämeen Metson myötä?

H: (I)han voi sanoa että kohtuullisen hyvin, kyllä kuitenkin kohdehakemuksia tulee jatkuvasti. Sit se että tommissa erinäköisissä yhteyksissä sitten tässä tuottajajärjestöt on aktiivisia niin aina tuolla kylällä kulkiessakin saattaa joku nykästä hihasta, että mitä Metsolle kuuluu. Ainakin ihmiset tietää että tämmöistä touhua on käynnissä.” (H-C)

Aktivoituminen nähdään siis siinä mielessä, että suojeluhakemuksia tulee enemmän kuin ilman verkostohankkeen olemassaoloa ja hankkeesta saatetaan puhuaakin projektiryhmäläisten kanssa, jos puheisiin satutaan. Tällainen aktiivisuus on tavanomaista aktiivisuutta, jossa hakemuksia täytetään, kun tarvetta on ja otetaan kontaktia hakemuksen kanssa tekemisissä oleviin ihmisiin ja viranomaisiin. Uutta on se, että kyseessä on nyt metsänsuojelu, jonka suhteen ollaan aktiivisia, ei metsänhoitotyöt, kuten ennen Metso-projektin syntymistä. Aktiivisuuden kohde on erilainen kuin aiemmin, ei aktiivisuuden tapa tai aste. Kuitenkaan esimerkiksi oma toimista verkostoitumista suojelun suhteen, Hämeen Metson päätöksentekoon vaikuttamista tai yhteistoimintaa viranomaisten kanssa ei ollut syntynyt. Tämä viittaa osaltaan siihen, että ainakaan projektin puolivälissä, kun haastattelut tehtiin, uudenlaista toimintakulttuuria ei vielä suurella määrällä ollut kehittynyt. Toisin sanoen mahdollisuudet sosiaaliseen oppimiseen olivat jääneet syntymättä tai käyttämättä.

Hedelmällisen, Hämeen Metson erilaisten toimijoiden välisen hankauksen ja rajaprosessien syntymisen kannalta ainoastaan yhden toimijan (eli projektiryhmäläisten) aktiivisuus ei kuitenkaan ole kaikkein paras vaihtoehto. Aktiiviset ja passiiviset toimijat, siis projektiryhmäläiset ja metsänomistajat, eivät pääse kohtaamaan, yhteistä kosketuspintaa ei välttämättä synny, ja erilaiset roolit eivät pääse kehittymään. Näin mahdollisuudet sosiaaliseen oppimiseen ja sitä kautta metsänsuojelun toimintakulttuurin muutokseen jäävät avautumatta.

5.1.3 Tiedon yksisuuntaisuus

Sosiaalisen oppimisen edellytysten avautumisessa tärkeä tekijä on tieto. Sosiaalinen oppiminen tapahtuu moniulotteisen tiedon kautta. (Yanow 2000) Niin yksilön tiedolla kuin käytäntöyhteisön luomalla ja välittämällä tiedolla on merkitystä siinä, kuinka paljon sosiaalisen oppimisen mahdollisuuksia syntyy. (Wenger 2000) Projektiryhmäläisten haastatteluista nousseista teemoista tieto oli yksi tärkeimmistä, ja tietoa ja tiedon levittämistä ainakin sivuttiin

jokaisessa haastattelussa. Suurin osa projektiryhmäläisistä piti Hämeen Metson tärkeimpänä tavoitteena tiedon levittämistä metsänomistajien keskuuteen. Metsänomistajilla ei ole vielä riittävästi tietoa uusista suojelun keinoista ja vapaaehtoisen suojelun eduista, ja projektiryhmän kautta tieto levitetään metsänomistajien keskuuteen. Metsänomistajien keskuudessa on haastateltavien mielestä paljon epäluuloisuutta suojelua kohtaan ja myös väärää tietoa suojelemisesta. Metsänomistajat näkevät haastateltavien mukaan suojelemisen pakkotoimina, osaksi 1990-luvun Natura-kiistan vuoksi.

”Siellä monien mielissä vielä Naturen haamut kummittelee.” (H-B)

”T: Tuntuuko siellä taustalla jotain kaikuja Naturasta?”

H: No varmaan niitä. Ja se siis semmonen, että joku muu määrää.” (H-A)

”Oon nähny sen että meillä on tää suojelu tapahtunut niin paljon ylhäältäpäin tapahtuvien määräysten ja pakkotoimien muodossa, että metsänomistajat on tavallaan nousu koko suojelua vastaan.”(H-J)

Tietoa ei kuitenkaan Hämeen Metson projektiryhmäläisten haastattelujen mukaan tulisi tyytyä vain levittämään mekaanisesti erilaisissa tapahtumissa ja tiedotustilaisuuksissa. Osa haastateltavista korostaa, että niin sanottua vertaistukea olisi onnistuttava luomaan. Jos tieto vapaaehtoisesta suojelusta kulkisi metsänomistajalta metsänomistajalle ikään kuin juoruna, se leviäisi paremmin ja tehokkaammin.

”Tämän [tiedotuksen] pitäisi toimia kuin verkostomarkkinointi tai Tupperware-kutsut, eli tutulta tutulle.” (H-E)

”Sekä suoraa tiedottamista meiltä että metsänomistajalta metsänomistajalle, molempia tiedotuksia tarvitaan.” (H-C)

Onnistuneista luonnonarvokaupoista, tarjouskilpailuista ja muista määräaikaista suojeluista tiedon levittäminen esimerkiksi naapurimetsänomistajille saisi haastateltavien mukaan alueen metsänomistajat tarjoamaan omia metsiään hanakammin Hämeen Metso -verkostoon. Joiltakin projektin alueilta on ollut hankalaa saada kohteita, ja vertaisinformoinnista toivottiin ratkaisua tähän ongelmaan.

”Sellaista metsänomistajalta metsänomistajalle, sellaista tiedon kulkemista me tarvitaan paljon enemmän.” (H-E)

Myös yksi projektiryhmäläishaastateltavien esiin nostama riski liittyi tietoon. Vanhan sanonnan mukaan ”paha kello kauas kuuluu”, jopa kauemmaksi kuin hyvä kello. Hämeen Metso on pilottiprojekti, jossa kokeillaan aivan uusia suojelun keinoja. Projektiryhmäläisten mukaan olisi projektin, vapaaehtoisten suojelukeinojen ja ylipäättään yksityismetsien suojelun kannalta erittäin haitallista, jos projektista lähtisi leviämään huonoja huhupuheita ja negatiivista tietoa.

”Jos on tällöinen arvokas luontokohde, joka onkin sellainen että se pitää suojella luonnonsuojelulain perusteella. Niin on suuri vaara siinä, että tämä Hämeen Metso [leimataan] tavallaan vihjeen antajaksi, varsinkin jos siitä ei ole tullut sitten omistajalle mitään korvauksia.” (H-I)

”T: Onko mahdollista, että Hämeen Metson tyyppinen hanke voisi tehdä luonnonsuojelun entistä huonompan huutoon?”

H: Se on ainoa, että meillä nämä sitten että jos tulee ihmisille tällöisiä kohteita mihiin tulee sitten pakkosuojelu ilman korvausta. Sellaisiakin on tullut jo esille.” (H-B)

Huonojen juorujen syntyminen on siis koetettava estää, eli yhteistoimintaverkostoprojektilla on kovot paineet onnistua. Tiedottamisen rooli nähdään erityisen tärkeänä siinä, että ihmisille syntyisi hyviä mielikuvia Hämeen Metsosta ja vapaaehtoisista suojelukeinoista. Haastateltavien mukaan toiseen Natura-selkkaukseen ei oikein ole varaa, sillä ”loppukin luottamus suojeleluun menisi sen myötä”(H-A). Hämeen Metsolla, kuten varmasti muillakin vastaavanlaisilla pilottihankkeilla, nähdään olevan jonkinlainen näytön paikka sekä ministeriöiden, metsänomistajien että esimerkiksi luontojärjestöjen suuntaan: suojeleminen onnistuu vapaaehtoisinkin keinoin, mutta suojeleminen ei välttämättä tarkoita pakkokeinoja.

”Yhteiskunnan taholta tulee hirveä tää kritiikki että metsänomistajat ei suojele (...) kun mä en yhtään näe näitä väittämiä oikeina, niin mä halusin olla mukana tässä Metsoissa justiin näitä mielipiteitä muuttamassa ja luomassa sellasta uutta kulttuuria.(...) että jos me omatoimisesti pystyttäis jotakin niinkun näyttöjä lisäämään tältä osin.” (H-J)

Tieto-teemaan liittyy projektiryhmäläisten esiintuoma toinenkin Hämeen Metsoon liittyvä riski. Kukaan ei vielä tiedä, mitä nyt määräaikaikaisesti suojelluille metsäalueille tapahtuu, kun kymmenen vuoden sopimukset raukeavat. Uusitaanko sopimukset automaattisesti samoilla ehdoilla, menevätkö ne pakkosuojeluun vai saako metsänomistaja vaikka hakkauttaa ne? Tieto, tai oikeammin sen puute, on tälläkin tapaa riski.

”Sitä ei kukaan tiedä, mitä kymmenen vuoden päästä...”(H-A)

”Siellä mielen syvyyksissä pyörii metsänomistajilla, että entäs sitten, kun se kymmenen vuotta on kulunut. Että kukaan ei takaa sitä.” (H-B)

Tieto on siis projektiryhmässä havaittu tärkeäksi Hämeen Metson toiminnan osaksi. Sitä pitää jakaa metsänomistajille, ja ideaalilanteessa kerran liikkeelle laskettu tieto leviää itseksensä metsänomistajien keskuudessa. Projektin toiminnan aikana ei saisi syntyä ”huonoa” tai vääränlaista tietoa ihmisten keskuudessa, jotta koko vapaaehtoisen suojelun maine ja mahdollisuudet jatkua eivät häviäisi. Myös tiedon puute nähdään riskinä: epävarmuus vapaaehtoisesti suojeltujen alueiden tulevaisuudesta saattaa vähentää metsänomistajien intoa lähteä projektiin mukaan.

Tieto on projektiryhmäläisten puheessa sidoksissa uudenlaisen, metsänomistajista lähtevään ja joustavaan suojelukulttuurin syntymiseen. Kun metsänomistajat saavat uuden tiedon suojelmisen mahdollisuuksista ja tieto leviää metsänomistajien keskuudessa, muodostuu uudenlainen tapa toimia. Pelkkä tiedon saaminen ei kuitenkaan välttämättä muuta toimintaa. Sosiaalisessa oppimisprosessissa kaikki oppijat vaikuttavat toistensa tietoon ja tiedon kautta toimintaan (Yanow 2000). Koko projektin mahdollisuudet oppia yhdessä pienenevät, jos tiedonkulku on vain yhdensuuntaista. Sosiaalisen oppimisen vaatimaa käytäntöyhteisöjen välistä kommunikaatiota ja hankausta ei synny, kun tieto kulkee vain projektiryhmältä metsänomistajille. Projektiryhmäläisten puheessa tiedon kulku Hämeen Metsossa on yksisuuntaista ja -ulotteista: se kulkee projektiryhmästä metsänomistajille eikä niinkään metsänomistajilta projektiryhmään. Paikallisella ja hiljaisella tiedolla ei siis ole ollut merkittävää asemaa Hämeen Metson toiminnassa, vaikka sosiaalisen oppimisen edellytysten kehittymisen kannalta hiljainen tieto on hyvin merkittävä tekijä. Moniulotteisia ”tieto-olosuhteita” ei ole päässyt kehittymään. Tämä on osaltaan voinut vaikuttaa siten, että projektiryhmän ulkopuolelle leviäviä sosiaalisen oppimisen edellytyksiä on ollut hankalaa saada avautumaan. Projektin kautta levitettävä tieto ei ole välttämättä osunut yksin paikallisen ja hiljaisen tiedon kanssa, ja siksi muiden toimijoiden kuin projektiryhmäläisten on ollut vaikea suhteuttaa Hämeen Metson kautta saatua tietoa omaan elämismaailmaansa ja muuttaa toimintaansa.

5.1.3 Kriteerit yhteisenä nimittäjänä

Sosiaalisen oppimisen edellytysten kehittymisessä on olennaista, että yhdessä oppivalle käytäntöyhteisölle syntyy yhteinen kieli, rutiinit ja työkalut, joilla asioita käsitellään. Hämeen Metsossa suojelualueiden hankintaa ja käsittelyä ovat ohjannut luonnonsuojelubiologiset kriteerit, jotka on laadittu Metso-ohjelmaa valmistelleissa ministeriöissä. Projektiryhmäläishaastatteluissa kriteereistä puhuttiin aika paljon, ja ne ovat olleet joidenkin haastateltavien mielestä ongelmallisimpia kohtia Hämeen Metson toiminnassa. Osa haastateltavista puhui kriteereistä neutraaliin tai kiittelevään sävyyn, mutta osa piti kriteereitä huonosti sopivina yksityismaiden suojeluun.

”Mä väittäisin että näitä kriteereitä on pakko, jos ei nyt muuttaa niin ainakin miettiä.(...) Näissä kriteereissä (on) paljon semmoista epämääräistä. (H-D)

”Tässä koko Metso-ohjelmassa nää luonnonsuojelubiologiset kriteerit ja niiden soveltaminen on sellainen alue, joka on vaikea.” (H-C)

Kriteereiden avulla ei haastateltavien mukaan joko saada erityisen korkealaatuisia metsiä suojelemaan, tai sitten kriteerit ovat liian tiukkoja. Kriteerien tiukkuuden vuoksi joiltakin osin hyvät metsäalueet voivat jäädä pois suojelusta.

”Kriteerit on aika yksiselitteisen näköisesti kirjattu, mutta käytännössä nuo alueet on niin monenlaiset” (H-C)

”Uskon, että tän hankkeen aikana pystytään näitä kriteereitä arvioimaan toisella tavalla, että myöskin tällaiset maisemalliset ja viihtyvyyteen ja matkailuun liittyvät asiat tulee siellä huomioituiksi.” (H-G)

Pilottiprojektissa koettiin olevan myös se ongelma, että ihan kauheasti ei alueita ”viitsi” sulkea pois Hämeen Metsosta.

”Toisaalta sitten näin alkuvaiheessa niin ei mielellään haluttais olla niinkun liiankaan ankaria ja sanoa niinkun kovin helposti ja nopeasti ei, koska se ei täs alkuvaiheessa anna hyvä kuvaa vapaaehtoisesta suojelusta” (H-F)

Haastateltavien mukaan siis helposti Hämeen Metson kaltaiselle kokeiluprojektille syntyy helposti huuhaa-maine, eli että yksityismaat eivät kelpaakaan suojelemaan lupauksista huolimatta. Kriteerien suhteen projektiryhmä on joutunut toimimaan puun ja kuoren välissä: hyvän maineen syntymisen vuoksi mukaan olisi otettava mahdollisimman paljon erilaisia metsiä, mutta ekologiselta kannalta kriteereitä olisi noudatettava ja jättää monimuotoisuuden suojelun kannalta huonommat alueet verkoston ulkopuolelle.

Osa haastateltavista toi esiin myös sen, että kriteerit ovat aina jonkin tahon laatimia ja sen tahon intressien mukaisia. Intressit eivät välttämättä ole sitä, mitä metsien monimuotoisuus kaipaisi. Lisäksi kriteereissä ei ole haastateltavien mukaan otettu kantaa ajan kulumiseen: suojeltava – tai suojelun ulkopuolelle jäävä – metsäkohde saattaa kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden kuluttua olla luonnonsuojeluarvoiltaan täysin erilainen kuin nyt.

” Mun mielestä tällaisena nykyisenä työkaluna [Metso]on vähän puutteellinen, että siinä puuttuu tää ajatus siitä että mitäs jos tehdään kymmeneksi vuodeksi niin ne monimuotoisuusarvot paranee ensimmäisen kymmenenvuotiskauden aikana, mutta kymmenen vuotta on auttamattoman lyhyt aika, että ministeriön pääviranomaisten pitäisi miettiä että mitä sen jälkeen.” (H-D)

Lisäksi kriteerit eivät haastateltujen mukaan ole ollenkaan yhteismitallisia metsänomistajien luontokriteereiden kanssa. Luontoasiantuntijoilla ja metsänomistajilla on siis erilainen käsitys siitä, millainen on arvokas metsä.

”Siitä ei ole näyttöä, että ihmiset suojelisivat metsiään vapaaehtoisesti ja ilman korvausta. Ihmisten pystyyn jättämässä metsässä on harvoin monimuotoisuusarvoja. (H-E)

Tästä samasta asiasta oli kaksi puolta: toisaalta oltiin sitä mieltä, että kriteereitä pitäisi kehittää esimerkiksi maisemia ja ”talonpoikaista metsänhoitoa” suosivaan suuntaan. Mikä on hyvä ihmisen silmälle, on hyvä myös luonnon hyvinvoinnille.

” ...että joku metsänomistajan näkökulmasta kaunis alue jossa ei oo kuitenkaan luonnonsuojeluarvoja, että sekin voitaisiin suojella ja kattoo että se on osa tätä kylää, osa tätä metsää, osa tätä maisemaa.” (H-G)

Toisaalta taas pidettiin ikävänä juuri tätä näkökantaa: metsänomistajat tarjoavat suojeluun alueita, joilla ei juurikaan ole monimuotoisuusarvoja.

”Kohteet, mitä olemme saaneet, eivät ole kovin erikoisia. En ole nähnyt niissä erityisiä luontoarvoja.” (H-B)

Yksityismaiden suojeluun käytettävät keinot, tarjouskilpailu ja luonnonarvokauppa, olivat Hämeen Metso -projektin aikana aivan uusia työkaluja niin niiden suunnittelijoille kuin käyttäjillekin. Projektiryhmäläisten täytyi opetella kriteerien soveltaminen.

” [T]ässähän katsotaan sitä rimaa ja mihin se asettuu ja kuinka oikeet ne luonnonsuojelubiologiset kriteerit on.” (H-D)

”Kriteerien soveltaminenkin on hyvin tärkeä tavoite, että mihin se rima asettuu ja kuinka oikeita ne kriteerit ovat.” (H-E)

Kun projektiryhmäläiset ovat yhdessä pyörittelleet kriteereitä ja niiden soveltamista, keskustelleet niistä ja soveltaneet niitä erilaisille alueille, mahdollisuudet sosiaaliseen oppimiseen ovat olleet hyvät. Yhdessä työskenteleminen ja toimiminen, yhteisen kielen ja kulttuurin hakeminen ja syntyminen ovat sosiaalisen oppimisen ytimessä. Haastateltavat myös kokivat oppineensa projektin aikana juuri toimimaan yhdessä. Kriteereistä puhumiseen käytettävä kieli on projektiryhmäläisten yhteistä maaperää, joka on kehittynyt projektiryhmän erilaisten toimijoiden ollessa tekemisissä toistensa kanssa. Ja kun kriteereiden perusteella syntyy hakemusten käsittelyn rutiinit, sosiaalisen oppimisen edellytysten avautuminen on ollut hyvällä pohjalla. Aineiston perusteella ei voi sanoa, syntyikö viranomaisten välille uusi pysyvä toimintakulttuuri, mutta projektiryhmäläisten toiminnassa uudenlainen, yhteistyötä korostava ja hallintorajoja ylittävä toimintakulttuuri on ollut ainakin Hämeen Metson toiminnan ajan toiminnassa.

5.1.4 Toimijoiden sitoutuneisuus projektiin

Etienne Wengerin (2000) mukaan sosiaalinen oppimispotentiaali, toisin sanoen mahdollisuudet sosiaaliselle oppimiselle on korkealla silloin, kun käytäntöyhteisön (tai muun ryhmän) jäsenet ovat sitoutuneita toimintaan (muita ehtoja ovat hyvin onnistunut ongelmakohtien löytäminen sekä toiminnan suuntaaminen). Hämeen Metson haastattelujen tekoaikaan käynnissä

olleessa toiminnassa projektiryhmäläiset vaikuttivat olevan innokkaasti mukana. Sitoutumisen aste oli korkea, kuten tämän jakson alussa jo todettiin. Hämeen Metsolla oli jatkumahdollisuuksia Metso-ohjelman toisen kauden ajalle. Myös projektin tulevaisuuteen suhtautuminen kertoo projektiryhmäläisten sitoutuneisuudesta vapaaehtoisen suojelun edistämiseen ja yhteiseen projektiin.

Projektiryhmäläiset suhtautuivat vaihtelevasti yhteistoimintaverkoston spontaaniin jatkumiseen alueella. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että jatkoprojektille olisi tarvetta, jotta verkoston käytännöt ja toimintamallit saataisiin juurtumaan luontevaksi osaksi metsienhoitoa Hämeen Metson alueella. Suojelun täytyisi tulla luontevaksi vaihtoehdoksi muiden metsänhoitovaihtoehtojen joukkoon. Metsänomistajien verkostoituminen ja asenteiden muuttuminen suojelun myönteisimmiksi ovat projektiryhmäläisten mukaan Hämeen Metson myötä aluillaan, mutta projektin päätyttyä ne helposti unohtuvat ja tilanne palautuu normaaliksi.

”ainahan tuollainen kolmen vuoden hankejakso on vähän semmoinen hektinen, että siinä on tietyt käynnistysvaiheet, eihän tässä itse asiassa oo ku semmonen puoltoista vuotta semmosta aktiivista aikaa.(...)kyllä se kolme vuotta on hirvittävän lyhyt aika tämmöselle. Se että onko tässä nyt mitään pysyvää, mutta kuitenkin tämä niin sanotusti toistaiseksi –menettely voisi olla parempi.” (H-C)

”No kyllä siis jotenki tuntuis järkevältä että se jatkuisi. (...) se kokemus mikä tästä on saatu aikaisemmin on mun mielestä arvokas, näkisin perustelluksi sen että tätä jatkettais, jos tässä nyt jotain aikaan aiotaan saada. Jotenki tuntuis että sitten [jos ei jatkuisi] se menis vähän hukkaan. (H-D)

Projektiryhmäläisissä oli myös niitä, joilla ei ollut ollenkaan korkeita odotuksia yhteistoiminnan jatkumisen suhteen. Verkostoituminen ja yhteistoiminta ei näiden haastateltavien mukaan istu suomalaiseen mentaliteettiin. Metsänomistajat ovat niin itsenäisiä, että haluavat hoitaa asiat yksin tai kaksin viranomaisen kanssa. Lisäksi yhteistoimintaverkosto nähtiin ”tyypillisenä EU-projektina, johon satsataan aikansa ja sitten se unohdetaan kokonaan”.

T: No sitten jos vähän katsellaan tulevaisuuteen niin millaiselta se sun mielestä näyttää toi Hämeen Metson tulevaisuus esimerkiksi kymmenen vuoden päästä?

H: Niin tällasta verkostoa ei tällä alueella varmaan ole. Tämä on kokeilu ja siksi jää ilmeisesti.(H-B)

Projektiryhmässä siis ollaan innostuneita uudesta vapaaehtoisesta suojelusysteemistä, mutta toisaalta koetaan itse yhteistoiminta vaikeana ja ehkä hankalasti paikalliseen toimintakulttuuriin istuvana. Syyksi haastateltavat mainitsevat suomalaisen hitauden, ”kansanluonteeseen” ei kuulu olla nopea liikkeissään.

” kuitenkin tällaiset niinku asiat erittäin hitaita, ja niinku saada ne tiedotettua ja toisaalta sitten tämmönen ajattelutavan muutos se ei mitenkään hetkessä tapahdu, se aina vie aina oman käymisprosessinsa” (H-H)

Projektiryhmäläisten haastatteluista löytyykin ristiriita. Kysyttäessä jatkoprojektista ja sen mahdollisuuksista monet haastateltavat sanovat toivovansa jatkoa ja uskovansa sen mahdollisuuksiin, jopa Hämeen Metson itsenäiseen toimintaan ilman varsinaista johtoprojektia. Toisaalla haastattelupuheessa verkoston mahdollisuuksiin ei uskotakaan, koska tyypillinen metsänomistaja on sen verran itsenäinen, että verkostoajatus istuu alueelle huonosti. Projektiryhmäläiset siis ovat olleet valmiita puhaltamaan yhteen hiileen Hämeen Metson aikana, mutta sitoutuneisuutta uuteen projektiin ei ollut, tai sitä ei ollut vielä kehittynyt. Tämän vuoksi yhteistoimintaverkoston juurtuminen Hämeen Metson toiminta-alueelle vaikuttaa haastattelujen perusteella epätodennäköiseltä. Itsenäisesti ja pitkäjännitteisesti toimiva verkosto vaatisi aktiivisen metsänomistajan. Haastateltavat sanovatkin metsänomistajan olevan aktiivinen Hämeen Metsosta puhuttaessa. Toisaalta sitten metsänomistajan aktiivisuuteen ei uskota, eikä hän puheessakaan rakennu aktiiviseksi toimijaksi, kun asiasta ei suoraan kysytä.

Projektiryhmäläishaastattelujen perusteella Hämeen Metsosta syntyy kuva, että sosiaalisen oppimisen edellytyksiä syntyi runsaasti projektiryhmän sisällä. Projektiryhmästä syntyi uusi käytäntöyhteisö, jolle kehittyi omanlaisensa kieli ja rutiinit. Projektiryhmä kykeni ylittämään perinteisen hallintokulttuurin rajat luomaan uusia toimintatapoja keskinäisessä toiminnassaan. Erilaisista käytäntöyhteisöistä (eli viranomais- ja muista taustoista) projektiryhmään tulleiden ihmisten välille syntyi rajaprosesseja, kun yhteisen projektin toteuttamistavasta ja linjanve-doista neuvoteltiin projektin alussa ja sen aikana. Rajaprosessit olivat hedelmällisiä, koska asiat saatiin erilaisista näkemyksistä ja taustoista huolimatta sovittua ja projekti saatiin rullaamaan sujuvasti. Yhteiselle sosiaaliselle oppimiselle avautui mahdollisuuksia projektiryhmän toiminnassa, ja mahdollisuuksiin huomattiin myös tarttua. Sosiaalisen oppimisen luonteen vuoksi on mahdotonta sanoa, tapahtuiko sosiaalista oppimista projektiryhmän sisässä. Toimijat joka tapauksessa saivat kokemuksia uudenlaisesta yhteistoiminnasta viranomaisten kesken, ja vievät kokemuksensa mukanaan omiin käytäntöyhteisöihinsä (työpaikoilleen tai harrastukseen projektiryhmän toimijasta riippuen), kun projekti loppuu. Tämä tarkoittaa, että vastaavanlaista yhteistyötä on mahdollista saada aikaan jatkossakin.

Projektiryhmä ei kuitenkaan onnistunut siirtämään yhteistyön ja -toiminnan hyvää henkeä projektiryhmän ulkopuolelle eli koko Hämeen Metso -projektiin. Tähän löytyi muutamia sel-

keitä syitä. Ensinnäkin projektiryhmäläiset pysyttelivät toimiessaan varsin tiukasti perinteisessä viranomaisroolissa, jota leimasi ylhäältä alas toimiminen ja neutraali ja ulkopuolinen toimijuus. Erilaisilla rooleilla ei ollut mahdollisuuksia kehittyä, ja toimijat eivät voineet käyttää identiteettiensä eri puolia toiminnassa hyväkseen. Myöskään rajaprosesseja ei päässyt kehittämään, kun toimijat eivät kohdanneet muutoin kuin perinteisten roolien tasolla. Toisin sanoen erilaisten toimijoiden toiminta ei kehystynyt uudella tavalla, ja näin paikallista tietoa ei saatu hyödynnettyä. Hämeen Metsosta ei myöskään kehittynyt kaikki toimijat mukaan ottavaa, laajaa käytäntöyhteisöä. Näin sosiaalisen oppimisen edellytyksiä ei päässyt kunnolla syntymään, ja sosiaalisella tasolla yhteistoiminta ei juuri kehittynyt.

5.2 Metsänomistajahaastatteluiden tuloksia

5.2.1 Metsänomistajien motivaatio

Olen tähän asti kirjoittanut metsänomistajista yhtenä ryhmänä, toimintojen kohteena ja homogeenisena toimijajoukkona. Metsänomistajat eivät tietenkään ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän joukossaan on hyvin paljon vaihtelua kuten kaikissa ihmisryhmissä. Maaseudulla ja haja-asutusalueella asuu paljon metsänomistajia, mutta yhä enemmän metsänomistajia on myös kaupungeissa. Myös erilaisilla alueilla asuu erilaisia metsänomistajia, ja on suur- ja pienmetsänomistajia. Luokitteleminen auttaa hahmottamaan tutkimusaluetta ja selkeyttää ilmaisua, mutta on hyvä pitää mielessä sekä metsänomistajia tutkittaessa että suojele- ja muita suunnitelmia tehtäessä, että tosiasiaassa hyvin harva metsänomistaja on ”tyypillinen” metsänomistaja.

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on selvittää, mikä sai metsänomistajat lähtemään Hämeen Metsoon. Millaisin motivaatioin he suojelevat metsiään vapaaehtoisen suojeleluun ohjelmassa? Haastatteluista käy ilmi, että metsänomistajat ovat tarjonneet Hämeen Metsoon kohteita, jotka jollain tapaa liittyvät oman tilan historiaan. Metsänomistajat ovat halunneet suojeleluun kohteita, jotka jo edellinen polvi on säästänyt tai jolla ei oman tilanomistajuuden aikana ole tehty mitään metsänhoitotoimenpiteitä.

”(I)säkin jo halus suojeleä jotenki sen ja, eikä minun aikana oo sitten otettu sieltä mitään. Että ne on saanu sitten, onhan siellä niitä mäntyjä lahonnut ja kaatunut ja ne on saanut sitten jäädä sinne paikalleen.” (MO-A)

”Edellinen isäntä oli tämmönen luonnonsuojelija ja eläintensuojelija ja hänellä oli päätehakkuukypsiä metsiä, tämmösiä ikimetsiä olemassaan. Ja sitten osa näistä metsistä sijaitsee ihan, talouskeskuksen ympärillä. Ja tuota mä sitten ajattelin että näitä ei voi hävittää.” (MO-H)

Osa metsänomistajista oli myös omien sanojensa mukaan tavallista suojeleutisempi, ja siksi suuriakin alueita oli jätetty tavanomaisen metsänhoidon ulkopuolelle.

”Tässä on taustalla omistajan [haastateltavan], voisko sanoa ideologia, että niitä maita on jätetty kasvamaan vain.” (MO-B)

”Kyllä nykyajan metsänhoidossa pitäisi luontoarvot ottaa enemmän huomioon. Että ei tuhottaisi metsiä, jotka on tuhansia vuosia sitten alkaneet kasvaa.” (MO-G)

Lisäksi paikan kauneus eli maisemallinen arvo on metsänomistajille tärkeä. Monelle metsänomistajalle se, mikä on kaunista silmälle, on myös arvokasta ja suojeltavaa luonnonaluetta. Arvokas luonto on siis haastattelemieni metsänomistajien mielestä sidoksissa ihmisen havaintoon kauniista paikasta. Tässä mielessä metsänomistajat ovat kiinni luonnossa ja sen tapahtumissa: metsästä saa elannon ja sen kanssa ollaan tekemisissä, mutta omalle silmälle kauniit paikat säilytetään elannonhankinnan ulkopuolella.

”[Se on] sellanen maisemallisestikin kaunis alue,(...) ennen kaikkea sen maiseman takia,(...) ja mä luulen että se on myös muille ihmisille niinkun maisemallisesti kaunis, että kun mä ajattelen itseäni ja mä uskon että mun lapset ajattelee siitä just samalla tavalla.” (MO-C)

” se on kuitenkin kaunis järvi ja ihan sellasena jo hieno.” (MO-E)

Alueet saattoivat olla myös sellaisia, jotka olivat metsänhoidollisesti hankalia, ja siksi ne olivat jääneet hakkaamatta. Alueet siis olisivat joka tapauksessa jääneet tavanomaisen metsänhoidon ulkopuolelle eli suojelluiksi ilman korvauksia, niin tärkeitä ne metsänomistajille olivat. Hämeen Metsossa mukana olevan alueen suojelemotivaatio olisi säilynyt siis ennallaan kaikilla haastatelluilla, vaikka Hämeen Metsoa ei olisi ollutkaan.

” (O)isin mä sen suojellu ilman rahaakin kyllä siellä.” (MO-D)

Rahan saaminen ei siis ole ollut tärkein motivoija alueen säilyttämiselle, mutta suurin osa metsänomistajista kuitenkin kertoi rahan näytelleen jonkinlaista roolia, kun alueiden tarjoamista Hämeen Metsoon on mietitty.

”En halua missään nimessä aluetta tuhota, mutta ei rahantulo ikinä pahaakaan tee” (MO-H)

”Kyllä tästä kuka tahansa muu maksais enemmän, mutta jos se nyt pysyisi luonnontilaisena kun on suojeleuun myyty. (MO-G)

Raha on ollut merkittävä motivoija kuitenkin siinä mielessä, että suurin osa Hämeen Metson metsänomistajista halusi ikään kuin kokeilla kepillä jäätä. Omilla mailla oli alue, joka perinteen, suojeleuharrastuksen tai metsänhoidollisen hankaluutensa takia oli jäänyt hakkuiden ulkopuolelle. Hämeen Metson kautta alueen koskemattomana pitämisestä saattoi saada rahaa, joten aluetta tarjottiin verkostoon. Korvauksen suuruus tai kohtuullisuus ei ollut kaikkein

merkittävin seikka, koska ilman Metsoa alue olisi pidetty niin sanotusti tuottamattomana eli jätetty hakkuiden ulkopuolelle ja näin siitä ei olisi saanut mitään korvauksia.

Monelle Hämeen Metsoon mukaan lähteminen on ollut myös ”näytön paikka”. Metsänomistajat haluavat osoittaa mahdollisille epäilijöille, että halua ja mielenkiintoa suojeluun kyllä löytyy, kunhan suojelu tapahtuu omaehtoisesti ja vapaaehtoisuuteen pohjautuen. Metsänomistajien suojelutahdon epäilijöiksi metsänomistajat nimesivät luonnonsuojelijat, ympäristöhallinnon sekä muutamissa yhteyksissä myös yleisen mielipiteen.

”tässä on ollut näiden suojeluihmisten ja metsänomistajien välinen kiista, ja nyt tavallaan oli näytön paikka sille että metsänomistajienkin täytyis näyttää että vapaaehtoisin keinoin voidaan olla mukana, ettei tarvi näihin pakkokeinoihin mennä.”(MO-F)

Hämeen Metso toimi siis metsänomistajienkin mielestä liennyttäjänä suojeluasioissa, mutta hieman toisella tavalla kuin projektiryhmäläisten mielestä. Metsänomistajat halusivat tuoda suojeluhalunsa esiin ja laannuttaa kritiikkiä metsänhoitotoimenpiteitä kohtaan. Projektiryhmässähän nähtiin, että Metso voi muuttaa mielikuvaa suojelusta ja laannuttaa esimerkiksi Naturan nostattamaa kritiikkiä. Joka tapauksessa sekä metsänomistajat että projektiryhmäläiset olivat Hämeen Metsossa ”rauhan asialla”: suojeluasioita voidaan ja halutaan hoitaa yhdessä keskustelun ja yhteistoiminnan avulla.

Metsänomistajien motivaatio lähteä mukaan Hämeen Metson yhteistoimintaverkostoon kumpuusi siis oman tilan historiasta, omasta suojeluharrastuksesta sekä näyttämisen halusta. Rahalla oli merkitystä Hämeen Metsoon mukaan lähtemistä harkittaessa, mutta raha ei ollut ainoa motivoija. Metsänomistajat halusivat alueista rahallisen korvauksen, jotta kymmenen vuoden suojelusopimus olisi kannattava. Enemmän rahaa olisi kuitenkin saanut laittamalla alueen tavanomaisesti puuntuotantoon, joten metsänomistajien muut motivoijat painoivat vaakakupissa ainakin yhtä paljon kuin rahallinen korvaus.

5.2.2 Rooli verkostossa ja suhde projektiryhmään

Tässä osiossa selvitän metsänomistajien roolia Hämeen Metsossa ja heidän suhdettaan projektiryhmään ja koko yhteistoimintaverkostoon. Näiden seikkojen tutkiminen on oleellista, jotta saataisiin kuva koko projektin sosiaalisen oppimisen mahdollisuuksien avautumisesta.

Metsänomistajat eivät olleet juurikaan miettineet Hämeen Metson toimintaa ja esimerkiksi sen tavoitteita. Kun haastattelussa puhuttiin yleisesti Hämeen Metsosta, moni metsänomistaja

koki, että keskustelu oli hankalaa ja kysyin liian vaikeista asioista. Haastatelluille metsänomistajille oli riittänyt, että hakemus oli tehty ja hyväksytty ja sovittu rahamäärä oli tullut tilille oikeaan aikaan. Metsänomistajien oma toiminta ei vaikuttanut erityisen aktiiviselta Hämeen Metsossa, vaikka he muuten aktiivisia metsänomistajia olivatkin. Voikin sanoa, että jos projektiryhmäläisten haastatteluiden perusteella metsänomistajien aktiivinen rooli ei ollut Hämeen Metsossa olennainen, myöskään metsänomistajat eivät ainakaan vielä olleet omaksuneet uudenlaista aktiivisen metsänomistajan roolia.

”On tosi vaikea kuvitella, minkälaista viranomaisten ja metsänomistajien yhteistoiminta voisi olla. En kyllä keksi yhtään esimerkkiä.” (MO-D)

”Se on ihan riittävää, että on olemassa joku ihminen, jolle soittaa, jos tulee jotain kysymyksiä suojelusta.” (MO-H)

Toisaalta tässä on kyse myös aktiivisuudelle annetusta merkityksestä. Tavanomaisella tavalla aktiivinen metsänomistaja toteuttaa oma-aloitteisesti sellaista roolia, joka hänelle on annettu ylhäältä päin osana puuntuotantokoneistoa (vertaa esimerkiksi Jokinen 2004). Tämä rooli ei sisällä aktiivista puuntuotannon tai metsänhoidon käytäntöjen kehittämistä. Tavanomaisella tavalla aktiivinen metsänomistaja toimii Hämeen Metsossa juuri niin kuin edellä on kuvattu. Hän on tavallaan monimuotoisuus-pystykaupan tekijä. Laajan yhteistoimintaverkoston syntymiseksi ja toimimiseksi kehittämiseen ja toiminnan suuntaamiseen osallistuvan metsänomistajaroolin syntyminen olisi kuitenkin tärkeää. Pitkän ajan kuluessa syntynyt, kehittämis- ja osallistumismielessä passiivisen metsänomistajaroolin muuttuminen erilaiseksi ei varmasti-kaan tapahdu muutamassa vuodessa.

Vaikka yhteistyömuotojen ja yhteistoiminnan luonteen miettiminen tuotti haastatteluissa hankaluuksia, metsänomistajien mielestä varsinkin metsähallinto tuntui turvalliselta yhteistyökumppanilta. Etenkin metsänhoitoyhdistyksen metsäneuvojien ja muiden työntekijöiden kanssa asiointi tuntuu luontevalta ja heidän tietoonsa luotetaan.

”ainakin tämän metsänhoitajan kanssa kun keskustelin niin kyllä semmoiset, kun katoaan ihan tilalla näitä juttuja niin kyllä se on ihan hyvä. (MO-E)

Toisaalta metsänhoitoyhdistykseen turvaudutaan, koska muutakaan vaihtoehtoa ei ole: esimerkiksi Metsoon liittyvät paperit on laitettu paikallisen metsäneuvojan kanssa eteenpäin, vaikka metsänomistaja ei muuten luottaisi metsänhoitoyhdistykseen tai ei olisi sen toiminnassa mukana.

Haastatelluille metsänomistajille ei siis ollut syntynyt aktiivista roolia Hämeen Metsossa, eivätkä metsänomistajat sellaista kaivanneetkaan. Aktiivisuudeksi riitti (tavanomaisen metsänomistajaroolin mukaisesti) se, että oma metsäalue oli tullut tarjottua projektin käyttöön. Toisenlaista roolia oli metsänomistajien vaikea kuvitella. Esimerkiksi osallistuvampi ja uusia metsänomistajayhteyksiä luova rooli ei tuntunut luontevalta, ja tapa, jolla Hämeen Metso oli toiminut, tuntui suurimmasta osasta haastateltuja metsänomistajia ihan toimivalta. Perinteinen aktiivisuus, hakemusten tekeminen yhdessä jonkin viranomaisen kanssa on ollut heille riittävä, eikä suurin osa ollut alkanut erityisen aktiivisesti luoda verkostoa projektiryhmäläisten kanssa tai heidän suuntaansa. Joidenkin haastateltujen mielestä metsänomistajilta vaadittiin Hämeen Metsossa liikaakin aktiivisuutta.

”Se meni ihan liiallisuuksiin, kun tilalla kävi katsojia(...) Ja yleisölleki olis pitänyt puhua sellasessa kokouksessa. Se oli minusta liikaa (...) että olin aika vihainen.” (MO-H)

Vaikka uudella tavalla aktiivinen rooli Hämeen Metso -verkostoprojektin suuntaan ei tuntunut metsänomistajista itselle sopivalta, oli moni metsänomistaja aktivoitunut omissa ympyröissään Hämeen Metson myötä. Lähes kaikki metsänomistajat olivat puhuneet rajanaapurien kanssa uudenlaisesta suojelumahdollisuudesta.

”Mulla olis ollu mahdollista suojella se [tietty alue] kokonaan, ku ollaan naapurin kanssa sukua. Sit se naapuri ei kuitenkaan innostunut, en tiedä miksi.” (MO-D)

”Tällä naapurillakin olisi hyviä alueita, mutta se tunnetaan oikein pohtivana miehenä. Että ei sillä maat ehdi näihin aikatauluihin, vaikka puhuttu asiasta kyllä on.” (MO-E)

Puhuminen ja ”Metso-tietouden” levittäminen ei siis ollut johtanut naapurin metsäalueen liittämiseen Hämeen Metso -verkostoon. Hämeen Metsossa mukana olleet metsänomistajat aktivoituivat jonkin verran naapuritiedottajiksi, mutta tämä aktivoituminen ei lisännyt metsäalueita yhteistoimintaverkostossa. Tieto uusista suojelun mahdollisuuksista on joka tapauksessa tavoittanut laajemman ryhmän kuin suojeluun mukaan lähteneet metsänomistajat. Jos Hämeen Metso -projekti saisi jatkoa, olisi mahdollista, että myös nämä naapurit lähtisivät alueineen mukaan.

Metsänomistajien suhde projektiryhmään ei siis Hämeen Metson aikana muodostunut aktiiviseksi tai tavanomaista läheisemmäksi. Taustalla saattaa olla se, että metsänomistajahaastatelluista henki lievä epäluulo viranomaisia kohtaan. Kuten edellisessä osiossa todettiin, Hämeen Metson projektiryhmä toimi nimenomaan viranomaisryhmänä. Metsänomistajien viranomaisepäluulo pohjautuu ainakin ihmetykseen metsien hallinnoinnin monimutkaisesta byrokratiasta. Monet tässä tutkimuksessa haastatellut metsänomistajat ovat ihmeissään monista laeista ja

asetuksista, jotka metsien hallinnointiin liittyvät. Hämeen Metson ja muun oman metsään liittyvän toiminnan kautta he ovat huomanneet käytännöissä ja laeissa ristiriitaisuuksia ja epärealistisuutta: yhdellä tavalla suojellessa samasta metsäalueesta saadaan esimerkiksi eri määrän korvauksia.

”Voi onnistua hyvin tai huonosti näillä luonnonsuojelulain nojalla tehdyissä kohteissa. Metsälain kohteethan on niin selkeitä kohteita, mutta erilaiset luonnonsuojelulain pykälien nojalla tehtyjä suojeluita, niin ne on maanomistajan kannalta hyvin kyseenalaisia. (MO-B)

Tällaiset omakohtaiset havainnot ovat synnyttäneet epäluuloa hallintoa kohtaan: hallinnon kanssa ei välttämättä haluta olla tekemisissä enempää kuin on pakko, ja hallintojohtoinen projekti, kuten esimerkiksi Hämeen Metso voi tuntua jopa vastenmieliseltä.

”Musta tuntuu kyllä että mä olin ihan vääräs paikassa kun mä olin siellä tupaillassa, et kaikki oli niin fanaattisia metsänhoitoyhdistyksen ihmisiä paitsi minä.” (MO-D)

”Vähän oon sanonut että vielä yksi asia jossa menee täydestä tämmönenkin noissa kokouksissa on se osanottajaluettelo. Kun siihen pistää nimensä.

T: Että ei haluais laittaa nimeä vai?

H: Ei. Kun laittaa nimensä niin on täysarvonen viel siellä kokouksessa.” (MO-E)

Toisaalta joissakin haastatelluissa metsänomistajissa on syntynyt halu muuttaa epäselviä ja epärealistisia käytäntöjä. Osa haastateltavista näkee koko Hämeen Metso-projektin mahdollisuutena muuttaa näitä käytäntöjä.

”(...)pystyttäs luomaan niinkun semmonen vaihtoehto tälle lakiin perustuvalla pakkomennettelylle, että jos joku haluaa jonkun alueen suojella, niin on olemassa aparaatti millä se toteutuu. Ja onhan meillä olemassa kyllä Kemeran ja luonnonsuojelulain mukaan, mutta se on aika jäykkä systeemi ja metsänomistajat ei sitä välttämättä tunne ja jos olis joustavampi systeemi niin se mua kiinnostaa.”(MO-C)

Monipuoliset metsä- ja ympäristölait liittyvät myös metsänomistajien käsityksiin tiedosta ja tiedon suhteesta omaan metsään. Metsänomistajat kääntyvät hallinnon ja metsänhoitoyhdistysten puoleen kaivatessaan tietoa metsänhoitoon liittyvistä asioista. Metsänomistajilla on oletus, että oikea tieto on asiantuntijoilla ja lait ja asetukset ovat yksiselitteisiä. Kun lait ja myös neuvot ovat osoittautuneet ristiriitaisiksi, se on hämmentänyt metsänomistajia. Ei tiedä, millä tavalla metsiä loppujen lopuksi pitäisi hoitaa oikein, ja oikein hoitaminen muuttuu metsänomistajahaastateltavien mukaan jatkuvasti.

”Kun joskus aikasemmin Suomen maasta haluttiin hävittää koivu. Oli oikein sanonta, että koivu, metsiemme valkoinen valhe. Että tämmöistä metsänhoitoa silloin harrastettiin, se oli se oikee tapa silloin” (MO-G)

Metsänhoitosuosituksen muuttuminen tuntuu turhautavalta: koskaan ei voi tietää, millainen metsänhoito miellyttäisi viranomaistahoa eniten ja miten loppujen lopuksi metsiä pitäisi hoitaa. Myös se, miksi metsiä suojellaan, on jäänyt metsänomistajille epäselväksi.

”Miksi me suojelemme niin se ei oo ollenkaan selvää mulle ainakaan. Kun mä oon joskus kysynyt että mitä tapahtuu jos me ei nyt sitten suojella, niin ei sitä kukaan oo pystynyt sanomaan. Että minkä takia, jos nyt joku [laji] häviää, joku joka tarvii tämmöstä niin mitä sitten. Onko sillä nyt niin väliä kun tässä maailmassa niitä lajeja, nii-tähän tosiaan tulee uusia.” (MO-F)

Toisaalta taas luottamus metsäviranomaisiin – ja sitä kautta projektiryhmäläisiin – on horjunut, kun heidän tietonsa ja suojeluintressinsä on osoittautunut erilaisiksi kuin metsänomistajan oma tieto ja intressit.

”Nää kävi katsomassa niin nää ei oikein kiinnostunu sitten nää tän [metsä]puolen Metso-ihmiset siitä.(...) Mutta sitten tää ympäristöpuoli, niin se löysi aika paljonkin semmosta joka taas liittyy tähän Metso-ohjelmaankin.(...) Sitten mä ihmettelen näiden joidenkin [metsäpuolen] kannanottoja niin kun ei sitten [oma alue] ollenkaan käy. Niinkun tää ympäristöpuolikin, sano niin että heillä on vähän erilaisia näkemyksiä.”(MO-A)

”Mä uskon että tän hankkeen aikana näitä kriteereitä myöskin arvioidaan toisella tavalla, että myöskin tällaset (T: Maisemalliset.) maisemalliset ja matkailuun ja viihtyvyyteen liittyvät tekijät tulee siellä huomioiduksi toisella tavalla.”(MO-C)

Molemmipuolisen luottamuksen olemassa olo on tärkeä tekijä sosiaalisen oppimisen edellytysten kehittymisessä. Jos toimijoiden välillä on luottamuspulaa, uuden käytäntöyhteisön ja hedelmällisten rajaprosessien syntyminen on hankalaa. Hämeen Metsossa metsänomistajat tunsivat lievää epäluuloa projektiryhmän viranomaisia kohtaan, joten kohtaamisia heidän kanssaan ei välttämättä haluttu lisätä eikä verkostoa siksi rakentaa keskustelempaan suuntaan. Metsänomistajat olivat toisaalta myös tyytyväisiä kohtalaisen passiiviseen rooliinsa, joten senkään vuoksi enemmän kommunikatiolle ei nähty tarvetta.

Edelliset lainaukset osoittavat lisäksi, että myös metsänomistajat olivat kokeneet luonnonsuojelubiologiset kriteerit hankaliksi ja ristiriitaisiksi omien suojelukäsitystensä kanssa. Metsoon on tarjottu alueita, joita metsänomistajat ovat säilyttäneet hakkuiden ulkopuolella pitkänkin aikaa. Ne on otettu mukaan Hämeen Metsoon, mutta muista syistä kuin mitä metsänomistajat ovat olettaneet.

”Eihän siellä sitä lahoppua ollut juuri ollenkaan, mutta silti ne sen sinne hyväksyi.” (MO-D)

Metsänomistajat ja luonnonsuojelubiologisiin kriteereihin nojautuvat Hämeen Metson ammatillaiset katselevat metsää erilaisin silmin ja arvottavat metsää eri tavoin. Yhteistoimintaver-

kostossa viran puolesta toimiva ammattilaiselle metsänomistajan metsä on tuntematon alue, ja hän tekee sitä tutuksi itselleen etsimällä alueelta kriteereitä, jotka ovat hänelle itselleen tuttuja. Metsänomistaja puolestaan useimmiten tuntee metsänsä läpikotaisin, ja hänen arvokkaan luonnon kriteerinsä ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa arjen ja käytännöllisen työn kautta. Metsänomistajien ja viranomaisten toisistaan eroavat kriteerit ovat aineiston mukaan aiheuttaneet hämmennystä metsänomistajissa, mutta hämmennyksestä huolimatta he ovat olleet tyytyväisiä, kun alue on otettu mukaan verkostoon. Metsänomistajien ja projektiryhmäläisten erilaisissa arvokkaan metsän kriteereissä olisi Hämeen Metsossa ollut edellytyksiä sosiaaliselle oppimiselle. Rajaprosessia, jossa erilaiset tiedot olisivat kohdanneet, ei kuitenkaan syntynyt, eikä siten myöskään oppimisen edellytyksille olennaista erilaisten näkemysten hankausta. Tämä johtui ainakin siitä, että yhteisillä metsien arviointikäynneillä pysyteltiin samankaltaisissa rooleissa kuin aina aikaisemmin. Totutut roolit ja toimija-asetelmat eivät päässeet purkautumaan, ja toisenlaisille identiteeteille ei ollut tilaa.

Hämeen Metsoon ja koko Metso-ohjelmaan liittyy myös epävarmuutta: kukaan ei tiedä, mitä nyt kymmeneksi vuodeksi suojelluille alueille tapahtuu kymmenen vuoden päästä. Jokainen metsänomistaja oli miettinyt tätä epävarmuutta, ja osaltaan se on saattanut saada metsänomistajat myös varovaisiksi projektiryhmän suuntaan. Metsänomistajia huolettaa, tuleeko heidän Hämeen Metsossa suojelemalleen alueelle kymmenen vuoden kuluttua sitten suojelun normaalikäytännöt, eli esimerkiksi lunastaminen valtiolle tai ”pakkosuojaus”. Myös pakkosuojelun epäileminen henkii osaltaan luottamuspulasta. Metsänomistajien huoli määräaikaista suojelusopimuksista tuli esiin myös projektiryhmäläishaastateltavilta.

”T: Näätkö metsänomistajana joitakin tällöisiä riskejä tässä, tällöisessä vapaaehtoisessa toiminnassa ja yhteistoimintaverkostossa?

H: No, tietysti, jos siitä sitten seuraavassa vaiheessa pakkomeiningillä otetaan niitä.”

(MO-E)”

Suurin osa haastateltavista suhtautui pakolla suojelemiseen ja omistusoikeuden menettämiseen hyvin negatiivisesti. Haastateltavien mielestä pakkoa synnyttävät lait ja tiukat asetukset. Liian hallintovetoinen suojeleminen ei saa metsänomistajilta hyväksyntää; he esimerkiksi kokevat äärimmäisen loukkaavana sen, että viranomaiset käyvät katsomassa heidän metsiään ilman, että heille ilmoitetaan käynnistä mitään. Siksi vapaaehtoisen suojelun edistäminen nähtiin tärkeänä.

”Sitten jos mennään pakottamiseen, minusta tulee hankala. Että tykkään että tällöisellä vapaaehtoisuudella päästään parempaan tulokseen.” (MO-E)

Vaikka hieman epäluuloinen suhde hallinnon suuntaan oli olemassa, Hämeen Metso näyttää metsänomistajahaastatteluiden mukaan kuitenkin jonkin verran liennyttäneen epäluuloista suhtautumista viranomaisiin ja muuttaneen mielipiteitä hallintoa kohtaan positiivisemmiksi. Avoimemman ja mahdollisesti aktiivisemmän yhteistyön siemeniä on siis kylvetty. Metsänomistajat sanovat suhtautumisen etenkin ympäristöpuoleen muuttuneen kovastikin myönteisten kokemusten kautta.

” T: Onko teidän oma suhtautuminen metsiensuojeluun tai viranomaisten toimintaan jotenki muuttunut tässä Hämeen Metson aikana?

H: No hiukan. Kun mä aina vierastin vähän sitä ympäristöpuolta, mutta kyllä sinänsä, on nyt vähän muuttunut. ” (MO-A)

Metsänomistajat olivat siis verkostoprojektin aikana oppineet suhtautumaan viranomaisiin hieman uudella tavalla, vaikka vanhat rooliajat eivät olleet vielä purkautuneet. Metsänomistajat pysyivät projektin ajan toimintojen kohteina ja viranomaiset asioiden toimeenpanijoina, ja kaikki olivat tilanteeseen jota kuinkin tyytyväisiä. Hämeen Metso oli aktivoinut metsänomistajia metsänsuojeluasioissa omassa elämänpiirissään, kun metsänsuojeluasioista oli keskusteltu naapurien kanssa ja suojelua oli ylipäättään omilla mailla mietitty. Verkostohankkeen suuntaan kasvavaa, yhteistoiminnallista aktiivisuutta ei kuitenkaan ollut syntynyt. Metsänomistajat olivat mukana Hämeen Metsossa optimistisellä kokeilumielellä, ja he eivät kaivanneet tai huomanneet kaivata uudenlaisia toimintatapoja asioiden hoitoon. Voikin sanoa, että metsänomistajien näkökulmasta Hämeen Metso oli olemassa kohteiden tasolla ja yhteydenottomahdollisuutena, mutta ei niinkään sosiaalisella ja yhteistoiminnallisella tasolla.

Sosiaalisen oppimisen edellytysten avautumisen kannalta vanhankaltaisina pysyneet roolit ja metsänomistajien yhteistoiminnallinen passiivisuus ei tuonut parasta mahdollista tulosta. Koko verkoston kokoista käytäntöyhteisöä ei syntynyt, ja toimijat eivät päässeet erilaisten neuvottelutilanteiden kautta käymään rajaprosesseja. Metsänomistajat jäivät ja jättäytyivät toiminnan ulkopuolelle, ja sosiaalisen oppimisen edellytykset avautuivat vain asiantuntijoille eli projektiryhmän viranomaisille ja projektiryhmän sisälle. Myöskään projektin lyhyys, vain kolme vuotta, ei tee hyvää sosiaalisen oppimisen edellytyksille. Jos jatkoprojektia ei tule, on todennäköistä, että verkosto ei jää elämään, koska se ei kunnolla ehtinyt syntyäkään. Kulttuurinen muutos aktiivisempaan, ruohonjuuritasolta lähtevään ja ekologisesti tehokkaaseen vapaaehtoiseen suojeluun on hidas, ja vaatisi pidemmän yhteistoimintaverkostojakson. Lisäksi muutokset olisivat välttämättömiä metsänhoitoyhdistyksissä ja koko puuntuotantoon keskittyvässä metsäpolitiikassa.

6. Johtopäätökset

6.1 Oppimisen edellytykset

Hämeen Metsossa keräämäni haastatteluaineiston perusteella voi sanoa, että Hämeen Metso-projekti pääsi lähes kaikkiin virallisiin tavoitteisiinsa. Suojelualueita perustettiin varsin kohtalainen määrä (tosin alueista ei muodostettu ekologisesti kytkeytynyttä, yhtenäistä verkostoa), suojelun keinovalikoimaa käytettiin laajasti ja suojelun erilaisia rahoitusmahdollisuuksia hyödynnettiin. Myös tietoa ja osaamista ainakin kovasti pyrittiin lisäämään, kun tiedotustoimintaa pidettiin yllä. Tiedotusta pidettiin myös yhtenä tärkeimmistä Hämeen Metson tavoitteista.

Sen sijaan paikallisen yhteistoiminnan tehostamisessa ei ainakaan haastattelujen tekoaikaan (projektin puolivälissä) ollut haastateltavien mielestä onnistuttu. Projektiryhmäläisten mukaan paikalliset metsänomistajat olivat niin itsenäisiä ja toisaalta hitaasti lämpeneviä, että heitä oli vaikeaa saada yhteistoimintaan. Metsänomistajat puolestaan pitivät yhteistoimintaa viranomaisten kanssa ja myös keskenään Hämeen Metson keinotekoisena lisänä. Metsänomistajien yhteistoiminnallinen passiivisuus oli rooli, jota projektiryhmäläisten viranomaismainen toiminta ja metsänomistajien lievä epäluulo viranomaisia kohtaan pitivät yllä. Hämeen Metsossa yhteistoiminta jäi projektiryhmän sisälle, kun erilaisista viranomais- ja muista toimijataustoista tulevat ihmiset tekivät yhdessä töitä yksityismaiden suojelun edistämiseksi. Metsänomistajilla oli edustajia projektiryhmässä, mutta muuten metsänomistajat jäivät passiivisiksi toimijoiksi. Sosiaalista ja pysyvää yhteistoimintaverkostoa ei syntynyt, vaikka suojeltavat maa-alueet hankittiin yhteistyössä ja metsänomistajien kanssa toimien. Hämeen Metso -hanke ei siis synnyttänyt laaja-alaista yhteistoimintaverkostoa, joskin hankkeen toiminnassa oli yhteistoiminnallisia piirteitä.

Hämeen Metso -verkoston luomisessa ja toiminnassa kokeiltiin uudenlaisia tapoja toimia luonnonsuojelussa. Metsänomistajien mukaan ottaminen projektiryhmään ja suojeluhakemusten tekeminen yhdessä heidän kanssaan on jo sinällään uudenlainen lähestymistapa suojelualueiden hankkimisessa. Myös hankkeen aikana perustetut esimerkkikohteet ja yhteiset ja avoimet metsäkävelyt ovat tapoja, joita ei ennen yhteistoimintahanketta ole ollut olemassa. Kuitenkaan haastattelujen perusteella ei vaikuttanut siltä, että nämä kokeilut jäisivät pysyviksi käytännöiksi. Tämä siksi, että viranomais- ja metsänomistajatoimijoiden roolit pysyivät en-

nallaan, eivätkä toimijat pystyneet tai saaneet kehittää uudenlaisia, esimerkiksi aktiivisempia tai joustavampia toimijarooleja. Verkosto synnytti konkreettisia toimintakäytäntöjen muutoksia ottamalla metsänomistajat enemmän huomioon ja toimimalla viranomaisten toimien välittäjänä. Myös erilaisten viranomaisten keskinäinen yhteistoiminta helpottui projektin aikana, kun raja-aidoista luovuttiin ja opeteltiin ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Mahdollinen jatko-
projekti sekä viranomaisten toiminta yhdessä näyttävät, kuinka pysyviä muutokset olivat.

Metsänomistajat olivat mukana Hämeen Metsossa kokeilumielellä ja katsomassa, millaista vapaaehtoinen suojelu on. Omat suojeluun laitettut alueet olivat pääosin sellaisia, jotka joka tapauksessa olisivat pysyneet aktiivisen talouskäytön ulkopuolella. Ne oli säästetty oman tilan perinteen tai maaston vaikeakulkuisuuden vuoksi. Kun näistä alueista oli mahdollisuus saada Hämeen Metson kautta rahaa, kannatti yhteistoimintaverkostoon tietenkin lähteä mukaan. Raha ei kuitenkaan ollut merkittävin metsänomistajan motivoija, koska myymällä sama alue hakkuisiin olisi rahaa saanut paljon enemmän. Lisäksi joillakin haastattelemillani metsänomistajilla mukaan lähtemisen syy oli näyttämisen halu: oman maan suojelulla haluttiin näyttää ”luonnonsuojelijoille”, että metsänomistajilla löytyy sekä suojeluhalu että suojeltavia metsiä. Metsänomistajat siis kokivat tullessa aiheetta kritisoiduiksi metsänsuojelukeskustelussa, ja siksi halusivat olla mukana Hämeen Metsossa. Metsänomistajien motiivit lähteä mukaan yhteistoimintaverkostoon eivät kummunneet pelkästään suojeluhalusta, vaan mukaan lähtemisen taustalla oli mitä moninaisimpia syitä.

Sosiaalisen oppimisen edellytyksiä syntyi Hämeen Metso -hankkeessa, mutta ennen kaikkea projektiryhmän sisällä. Erilaiset viranomaiset, kansalaisaktivistit ja aktiiviset metsänomistajat toimivat Hämeen Metson projektiryhmässä yhdessä, harjoittelivat luonnonsuojelubiologisten kriteereiden käyttöä ja neuvottelivat projektin kulusta ja sen säännöistä. Projektiryhmästä syntyi uusi käytäntöyhteisö, jonka jäsenten välille kehkeytyi rajaprosesseja, kun yhteistä toimintatapohjaa luotiin. Tällaisissa rajaprosesseissa kehittyy sosiaalisen oppimisen mahdollisuuksia, joita projektiryhmäläiset olivat myös halukkaita hyödyntämään.

Metsänomistajille tällaisia sosiaalisen oppimisen mahdollisuuksia ei juurikaan tullut, koska he eivät tavanomaista enemmän kohdanneet projektiryhmäläistoimijoita tai toisia verkostossa mukana olevia metsänomistajia. Näin metsänomistajien yhteinen ja toisaalta myös metsänomistajien ja viranomaisten yhteinen käytäntöyhteisö jäi syntymättä, ja samoin rajaprosessit käytäntöyhteisöjen välillä. Sosiaalisen oppimisen teorian kielelle käännettynä ihmiset ja kom-

petenssit eivät päässeet hankautumaan. Sosiaalisen oppimisen edellytysten kehittymistä esti myös se, että perinteiset toimijaroolit eivät päässeet purkautumaan ja uudenlaiset toimijaiden titeetit eivät kehittyneet. Sosiaalisen oppimisen edellytysten kehittymiselle siis oli Hämeen Metsossa otolliset olosuhteet, mutta niihin kyettiin tarttumaan vain projektiryhmän sisäisessä toiminnassa.

6.2 Yhteistoiminnan järjestämisen kysymyksiä

Tutkimuksen teoreettinen tausta -osiossa kirjoitin Etienne Wengerin näkemyksistä sosiaaliseen oppimiseen ja toisaalta Alessia Contun ja Hugh Wilmottin kritiikistä Wengerille. Wengeriä kritisoidaan muun muassa siksi, että hänen vuonna 2000 esittämänsä rakennelma sosiaalisesta oppimisesta on suorituspohjainen ja että organisaation oppiminen tai oppimattomuus olisi tekninen ongelma, joka on ratkaistavissa osaavien johtajien ja suunnittelijoiden huolellisella työllä. Wengerin näkökulma jättää huomioimatta oppimisen vastavuoroisuuden, hiljaisen tiedon merkityksen ja valta- ja konfliktiaspektit. Wenger ei asetu sosiaalisen oppimisen tutkimuksen kriittiseen kenttään (kuten esim. Yanow 2000 ja 1993), vaan tutkimuksen perinteiseen, tekniseen ja systeemiteoreettiseen kenttään.

Alissia Contu ja Hugh Wilmott arvioivat, että organisaation teknisiä muutoksia korostava ja jäykän systeemiteoreettinen näkökulma sosiaaliseen oppimiseen elää vahvana tutkimuksen kentällä. He pitävät ihmisten välistä toimintaa korostavaa toimintakulttuurista näkökulmaa ”herkkänä kukkana” sosiaalisen oppimisen tutkimuksessa. (Contu & Wilmott 2000) Tämän työn aineiston pohjalta syntyi tuntuma, että sosiaalisen oppimisen tutkimuksen teknis-painotteinen näkökulma on voimissaan myös käytännön elämässä ja hallinnon käytännöissä. Monisyisiä ongelmia ja taustatekijöiltään erilaisia haasteita pyritään usein ratkaisemaan viranomaisjohtoisesti ja kaavamaisesti. Sosiaalisen oppimisen systeemiteoreettinen näkökulmalla vaikuttaa olevan yhtymäkohtia ylhäältä alas -hallintokulttuuriin. Sosiaalista oppimista ja toimintakulttuurin muutosta katsotaan voivan tapahtua, kun tietoa hallussa pitävät viranomaiset jalkautuvat paikallistasolle ja jakavat tietoa vähemmän tietäville toimijoille. Muutos ja oppiminen tuodaan ylhäältä päin ja teknisin muutoksin hallinnon toiminnassa. Oppimisen vastavuoroisuus ei toteudu helposti, kun hierarkian sanelemat toimijoiden roolit pysyvät muuttumattomina.

Hämeen Metsossa oli nähtävissä, että projektin aikana otettiin askeleita suuntaan, jossa sosiaalisen oppimisen vastavuoroisuus ja yhteisten käytäntöjen muuttuminen tulevat helpommaksi. Mukaan pääsi erilaisia toimijoita ja toiminta pidettiin mahdollisimman avoimena. Projektin hallintopainotteisuuden perusteella sain kuitenkin käsityksen, että sosiaalisen oppimisen edellytyksen muovautuivat samalla tavalla rajoittuneesti kuin ne sosiaalisen oppimisen teknisessä näkökulmassa nähdään. Esimerkiksi perinteinen passiivinen metsänomistaja–aktiivinen viranomaisen -asetelma ei päässyt purkautumaan, ja pohjimmainen toimintakulttuuri Hämeen Metson sisällä ainakaan projektin aikana merkittävästi eronnut siitä, mitä se aikaisemmin oli ollut viranomaisten, metsänomistajien ja muiden toimijoiden välillä. Jos sosiaalisen oppimisen ajatukset olisi onnistuttu johtamaan kulttuurisen ja tilannesidonnaisen näkökulman teoriasta ja sovellettu käytäntöön, Hämeen Metson toimintatapa olisi saattanut olla toisenlainen ja jättää jälkeensä pysyvää toimintakulttuurin muutosta. Ei kuitenkaan ole yltiöoptimistista sanoa, että muutoksen siemenet laskettiin projektin aikana maahan. Yhdessä keskusteleminen ja toimiminen vaikuttaa aineiston perusteella synnyttäneen jonkinlaisia muutoksen ituja. Riippuu mahdollisesta jatkoprojektista, kasvavatko nämä idut kukoistukseen ja luomaan pysyvää muutosta.

Se, että Hämeen Metson demokratia oli järjestetty edustuksellisesti, oli osaltaan vaikuttamassa vanhojen roolien purkautumattomuuteen. Edustuksellisuus edesauttaa sitä, että yhteistoiminta ja vaikuttaminen ei ole suoraa ja mutkatonta, vaan tapahtuu tiettyjen vakiintuneiden tapojen (roolien) kautta (Valve 2003). Tämän vuoksi tulevaisuuden yhteistoimintaverkostoissa olisi syytä pohtia muita demokratian keinoja kuin edustuksellisuutta. Suora vaikuttaminen ja osallistuminen synnyttävät toimijoiden välille helpoiten uusia kosketuspintoja, ja uudenlaisia toimijaidentiteettejä syntyy. Tällöin yhteistoiminnan kehittyminen ja jatkuminen sekä todellinen toimintakulttuurin muutos on todennäköisempää kuin tilanteessa, jossa toimijoiden roolit ovat jääneet yksiulotteisiksi.

Yhteistoimintaverkostojen käyttöönottoaminen uutena suojelukeinona aiheuttaa rajankäyntiä valtion sääntelyn ja sääntelemättömyyden sekä metsäsuunnittelun kentillä. Metso -ohjelmassa on selvästikin otettu askel siihen suuntaan, että metsä- ja ympäristöhallinto ei enää olisi ainoastaan ylhäältä alas toimiva, pakottava hallintoelin. Halutaan lisää vapaaehtoisuutta ja määräaikaista suojelua, minkä uskotaan houkuttelevan metsänomistajia paremmin kuin pysyvän suojelun. Vaikka vapaaehtoisuuteen perustuvat menetelmät toimitusvälineinä parhaiten yksityismetsien suojelussa, ei suojelun kuulu olla täysin villiä ja vapaata. Suojelun tason määrittele-

miseen ja sen ylläpitämiseen sekä suojelutoimien suuntaamiseen tarvitaan toimiva ympäristöorganisaatio, joka takaa kestävyuden ja riittävän suojelutason. Yhteistoimintaverkosto monimuotoisuuden suojelussa on vain yksi työkalu, jonka avulla nimenomaan yksityismetsien suojeluongelmiin voidaan pureutua ja jolla sen ongelmia voidaan ratkaista. Rauhoitetut suojelualueet ovat edelleen erittäin perusteltuja valtion mailla. Suojelusta vastaavien organisaatioiden tuleekin kehittää toimiaan siten, että yhteistoiminta metsiensuojelun eri toimijoiden kesken mahdollistuisi ja että siihen kannustetaan. Lisäksi suojelun kehittämisessä on pidettävä huolta, että uudenlaiset suojelukeinot eivät monimutkaista suojelun käytäntöjä ja lisää byrokratiaa. Monimutkaisuus ja byrokraattisuus voivat aineistoni perusteella ajaa suojeluun muuten innokkaasti suhtautuvia metsänomistajia pois suojelun piiristä.

Jos suojelu- ja metsäasioissa prioriteettina on metsäluonnon hyvinvointi ja metsien monimuotoisuuden vaaliminen, jokin elin tarvitaan määrittelemään, millaisia alueita suojellaan ja millaisia ei. Tosin tämä tutkimus osoittaa, että määritelmiä ja kriteereitä ei pidä soveltaa liian tiukasti, jotta hyviä kohteita ei jää suojelematta vain jonkin kriteerin täyttymättömyyden vuoksi. Kriteerit ja arvokkaiden kohteiden määrittelemisen jossain hallintoelimessä on kaksipiippuinen asia: suojelun koordinoimiseksi ja riittävän tason ylläpitämiseksi kriteerit ja arvokkuuden määritelmät ovat välttämättömiä, mutta kriteeristö saattaa jättää ulkopuolelle esimerkiksi kohteita, jotka olisivat harvinaisia tulevaisuudessa tai sitten sosiaalisesti tärkeitä jo tässä hetkessä. Jos metsänomistaja ei saa omasta mielestään tärkeää kohdetta suojeluun ja korvauksia suojelemisesta, ei asenne suojelua kohtaan varmasti muutu positiivisemmaksi. Lohjan MetsäVasu -yhteistoimintaverkostoa rutiinin, tarjokkeen ja tiedon kautta gradussaan tutkinut Sanna Ovaska sai vastaavanlaisia tuloksia. Ovaskan mukaan ”kriteereiden taustalla olevaa tietoa pitäisi pyrkiä kehittämään harmonisemmaksi eletyn maailman kanssa”. Hänen mukaansa kriteerit ovat myös ristiriidassa metsänomistajien suojelutoiveiden kanssa, kuten tässäkin tutkimuksessa todettiin. (Ovaska 2005) Kuitenkin kriteerit ja arvokkuuden määritelmät puolustavat paikkaansa esimerkiksi sen tarkastamisessa, että suojeluun halutaan kohde aivan muista kuin metsäekologisista syistä, kuten vaikkapa naapurihaitan tekemiseksi. Kansallis- ja paikallistason sääntelyä tarvitaan, mutta sääntelynkin on kyettävä joustamaan.

Yksi yhteistoimintaverkoston suurimmista haasteista on saada suojelun piiriin verkoston toiminta-alueen monimuotoisuuskohteet, jotka olisi ekologiselta kannalta välttämätöntä jättää hakkuiden ulkopuolelle. Vaarana on, että suojeluun tarjotaan pelkästään kohteita, jotka *joka tapauksessa* jätettäisiin hakkuiden ulkopuolelle esimerkiksi maaston vaikeakulkuisuuden, vä-

häisen tukkipuun määrän tai perinteen vuoksi. Tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa monet Metsossa mukana olevat metsänomistajat olivat osallistuneet verkostoon juuri edellä mainitun kaltaisilla alueilla: yleisin syy vapaaehtoiseen suojeluun oli perinne (usein liitettyinä maisema-arvoihin) ja maaston vaikeakulkuisuus. Tällaisen hakkaamattoman alueen yhteistoimintaverkoston liittäminen turvaa sen koskemattomuuden kymmeneksi vuodeksi, mutta pelkästään joka tapauksessa suojeltavien alueiden verkostoon saaminen ei välttämättä paranna verkostoalueen monimuotoisuuden tilaa, koska verkosto ei ulotu monimuotoisuuden kannalta tärkeimpiin kohteisiin. Esimerkiksi tietynikäiset vanhat metsät ovat sekä metsäteollisuuden ostajien että suojelijoiden ykköskohteita, joten pulmallisia ristiriitatilanteita syntyy väistämättä. Uusilla suojelun keinoilla siis tuetaan metsissä jo nykyisin olevia, vapaaehtoisesti suojeltuja alueita, mikä sinänsä on edistysaskel. Metsäluonnon monimuotoisuuden ja etenkin vanhojen metsien turvaamiseksi tarvitaan kuitenkin myös muunlaisia keinoja, kuten monimuotoisuuden vaalimista estävien lakien ja asetusten muuttamista, hallinnollista (mutta joustavaa) suojelua ja myös metsäteollisuuden ja metsänhoitoyhdistysten saamista mukaan suojelukäytäntöihin. Tämänkin vuoksi sosiaalisen oppimisen edellytysten syntymiseen panostaminen sekä paikallistoiminnan että hallinnon tasolla on oleellinen osa yhteistoimintaa.

Toimivan yhteistoimintaverkoston syntyminen ja sen toiminnan konkretisoituminen voi viedä pitkänkin aikaa, koska kaikki uudistukset ja uusien käytäntöjen omaksuminen ottaa aikansa. Käytännöt muuttuvat hitaasti (esimerkiksi Klosowski et al. 2001, 30; Van Gossum et al. 2003, 10). Kokeiluhankkeiden ja ylipäätään yhteistoimintaverkoston projektiluontoisuus tosin saattaa tehdä hallaa niin metsänomistajille kuin metsiensuojelullekin: kun rahoitusta on vain muutamaksi vuodeksi, toiminta ei ehdi vakiintumaan. Rahoituksen loputtua toiminta saattaa näivettyä, ja jäljelle jäävät pahimmassa tapauksessa vain aikaansaadut tai vireillä olevat suojelusopimukset. Rahoituksen tarkoituksena on käynnistää verkosto, mutta valitettavasti rahoitus usein on tärkein tärkeä tekijä myös yhteistoimintaverkoston ylläpitovaiheessa, ja rahan loputtua toiminta usein näivettyy. Jos yhteistoimintaverkostoista halutaan pysyvä yksityismaiden suojelukeino, niiden rahoittaminen on tavalla tai toisella turvattava. Niille voidaan järjestää täydellinen tai osittainen valtion rahoitus, mutta voidaan myös pyrkiä siihen, että yhteistoimintaverkostoista tulee kokonaan tai osittain omavaraisia. Esimerkiksi Hollannissa Stramproyn yhteistoimintaverkostossa omavaraisuus on asetettu yhdeksi päämääräksi (Corten et al 1999). Yhteistoiminnan omavaraisuus voisi järjestyä vaikka niin, että verkostossa mukana olevat maksavat hakkuutuloistaan tietyn prosentin verkostolle. Näillä varoilla sitten verkoston toiminta (kouluttaminen, ekologinen seuranta, kokoukset, toiminnan suunnittelu ja niin edel-

leen) jatkuisi. Yhteismetsien tavoin järjestyneissä verkostoissa yhteismetsän hakkuutulot voisivat vastaavasti osittain mennä verkoston ylläpitämiseen. Tällöin metsänsä hakkaavan metsänomistajan katsottaisiin hyötyvän naapurin toteuttamasta suojelusta, ja hakkuut tekevän tulisi maksaa kompensatiota verkostolle menetetyistä metsästä.

Ympäristöpoliittisten toimien läpiviemisessä ylipäättään yksi ongelmallinen kohta on luonnon ja yhteiskunnan erilaiset aikajänteet (Jokinen 2004). Nyky-yhteiskunta toimii yleensä korkeintaan viiden vuoden suunnittelujaksoissa, vielä useammin kuitenkin vuoden mittaisissa jaksoissa. Esimerkiksi yhteistoiminnallisen suojelun pilottihankkeet kestävät kaksi vuotta. Sinä aikana saadaan varmasti kerättyä monenlaista ja arvokasta tietoa metsänomistajien osallistumisesta, motiiveista sekä siitä, miten verkoston käynnistäminen ylipäättään onnistuu. Kahdes- sa vuodessa on kuitenkin aikaista sanoa juurikaan mitään yhteistoiminnan onnistumisesta sekä ekologiselta että sosiaaliselta kannalta. Ekologiset systeemit muuttuvat hitaasti, ja nyt tapahtuvalla muutoksella voi olla tuntemattomat seuraukset, jotka näkyvät kymmenen tai kolmenkymmenen vuoden kuluttua. Samoin sosiaaliset verkostot syntyvät, kehittyvät ja muuttuvat hitaasti; ihmiset ovat usein vastahakoisia muuttamaan ajatus- ja toimintatapojaan. Tämän vuoksi pilottien jälkeen tuleekin olla varovainen molempiin suuntiin: jos tulokset näyttävät kaikilla mittareilla mitattuna häikäisevän hyviltä ei verkostojen toimivuutta kuitenkaan kannata yliarvioida ja esimerkiksi siirtää kaikkea suojelua yksityismailla yhteistoimintaverkostojen kontolle. Toisaalta myöskään negatiivisista tuloksista ei pitäisi johtaa liian negatiivisia johtopäätöksiä: asiat muuttuvat hitaasti, ja yhteistoiminnan sinnikäs edistäminen yksityismailla voi kuitenkin tehdä vielä paljon.

Yhteistoimintaverkostojen dynamiikkaa hahmotellut Sample (1994) kirjoittaa, että yhteistoiminnassa on tärkeää, että syntyy ensinnäkin yhteisöjä tai organisaatioita, jotka voisivat toimia ensinnäkin ”katalyyttinä” verkoston syntymiselle ja toiseksi teknisinä avustajina yhteistoimintaverkostossa. Tekninen apu voi olla esimerkiksi metsäinventointia ja monimuotoisuuden kartoittamista, infotilaisuuksien järjestämistä ja metsänomistajien koollekutsumista, toisin sanoen verkoston koordinointia. Suomessa tällaisina teknisinä avustajina voisivat toimia esimerkiksi alueelliset metsäkeskukset tai metsänhoitoyhdistykset sekä ympäristökeskukset. Hämeen Metson kohdalla haastatteluissa tuli ilmi, että alueella toimiva metsänhoitoyhdistys ei ole erityisen hanakasti tarttunut mahdollisuuteen toimia katalyyttiorganisaationa, vaikka projektiryhmässä oli sellaisia toiveita esitetty. Katalyyttiorganisaationa toimimisen esteenä olivat haastatteluiden perusteella vastahakoinen suhtautuminen suojeluun ja toimintakulttuuri, joka

on hyvin vahvasti sidoksissa ”perinteiseen”, metsien talouskäyttöä korostavaan metsänhoitoon. Toimintakulttuuriin kuuluu myös asetelma, jossa metsänomistajat ovat varsin passiivisia ja metsänhoitoyhdistys aktiivinen valitsemillaan metsänhoidon osa-alueilla, lähinnä puukaupassa. Suojelu ei kuulu näihin metsänhoitoyhdistyksen ajamiin osa-alueisiin, ja sillä osa-alueella metsänomistajan oma aktiivisuus nostetaan suojelun edellytykseksi. Tämä siksi, että suojelu, jota ”markkinoidaan” ja johon kannustetaan, ei ole tässä metsänhoitoyhdistysten mielestä ole enää vapaaehtoista. Kuitenkin metsänomistajien voi olla hankalaa omaksua samanaikaisesti passiivista ja aktiivista roolia.

Myös Askin ja Carlssonin (2000, 221) mukaan monimuotoisuuden suojelussa ja sen suunnittelussa metsänomistajien mukanaolo on erittäin tärkeää, mutta jonkin ulkopuolisen tahon on kuitenkin tärkeää tehdä aloite. Metsänhoitoyhdistykset ovat usein niin sanottuja mielipidejohtajia alueellaan, ja niiden toimiminen verkoston koordinoijina voisi Samplen (1994) mukaan lieventää epäluuloa hallitusvetoisia ohjelmia ja hankkeita kohtaan. Toisaalta ensin metsänhoitoyhdistysten ja metsäkeskusten ilmapiirin ja toimintojen olisi muunnuttava sellaisiksi, että ollaan valmiita myös suojeluun ja metsien monikäyttöön. Vapaaehtoisuuteen perustuvien keinojen luulisi olevan sopiva porkkana. Myös kiinteä yhteistyö luonnonsuojeluyhdistysten ja metsänhoitoyhdistysten välillä saattaisi olla yksi tapa avartaa ajattelumalleja puolin ja toisin. Hämeen Metsossa kommunikointiyhteys oli avautunut, mutta verkoston ulkopuolisesta, ilman puolipakkoa tapahtuvasta yhteistyöstä ei ollut haastatteluissa merkkejä. Yhteistoimintaverkoston kautta tapahtuva yhteistyö ja kommunikaatio lienevät kuitenkin merkittävä alku toimijoille, jotka aiemmin ovat katsooneet olevansa keskustelun vastapuolia.

Toimintakulttuurin muutos metsiensuojelussa vaatii asenteiden muuttumista. Uudenlaiset ajatusmallit hyväksytään ja omaksutaan paljon paremmin, kun antajana on tuttu naapurimetsänomistaja eikä tuntematon, vieras ja etäinen maa- tai valtakunnan tasoinen virasto. Ideaalitilanne olisi tietysti se, että vertaisryhmät saisivat naapurinsa innostumaan asiasta ja verkostoja syntyisi mahdollisimman paljon. (Sample 1994) Valitettavasti ”perinteiseen” metsänhoitoon liittyvät asenteet ja metsänhoidon perinteet istuvat tiukassa, ja uusien ideoiden ja toimintamallien esittäjä suljetaan pahimmassa tapauksessa yhteisön ulkopuolelle, ja luonnonsuojelulla on entistään huonompi kaiku. Tällaiseen viitattiin myös Hämeen Metson haastatteluissa: suojelun nähtiin vaativan metsänomistajalta toisinajattelijan rohkeutta. Onkin tärkeää, että luonnonsuojelu ”myydään” metsänomistajille siten, että luonnonarvojen köyhtyminen voi tarkoittaa myös oman kokemusmaailman köyhtymistä (Sample 1994). Esimerkiksi metsäkanalinnut

ja etenkin metso tarvitsevat monipuolista metsää reviirillään. Jos metsäluonto köyhtyy, myös metsästysmahdollisuudet häviävät. Samoin marjastaminen ja muutenkin omilla mailla liikuminen on hankalaa, jos metsän katkaisevat jatkuvasti laajat hakkuualueet. Omaan elämämaailmaan liittyviin haittoihin vetoaminen voi olla tehokkaampaa kuin universaaliin ihmisen suojeluvastuuseen vetoaminen. Ainakin nyt pikkuhiljaa väistymässä olevaan metsänomistajasukupolveen (johon haastatteleman metsänomistajatkin kuuluivat) tällainen lähestymistapa voisi toimia, koska suurin osa heistä on kiinteässä yhteydessä omiin metsiinsä, tuntevat ne hyvin ja tekevät niissä erilaisia hoitotoimenpiteitä sekä liikkuvat metsissään paljon.

Hämeen Metson projektiryhmäläiset olivat oivaltaneet vertaistiedottamisen tärkeyden, ja he valittelivat vertaistuen vähäisyyttä ja toimimattomuutta. Metsänomistajahaastattelussa puolestaan ilmeni, että suurin osa metsänomistajista on kyllä keskustellut rajanaapuriensa kanssa ja jopa ehdottanut suojelua heillekin, mutta suojeluasia ei ollut edennyt keskustelua pidemmälle. Vertaistuen suhteen Hämeen Metsosta voi tehdä kahdenlaisia päätelmiä. Vertaistuen merkitystä on mahdollisesti aiemmissa tutkimuksissa liioiteltu, ja sen spontaanin toimimisen varaan ei kannata laittaa liikaa toiveita. Toisenlainen johtopäätös on, että ”hyvät kellot”, eli hyviä kokemuksia Metsosta saaneet metsänomistajat eivät ala itsestään kikkattaa, jos he eivät koe verkostoa hyvistä kokemuksista huolimatta tärkeäksi ja omaan maailmaan sopivaksi. Siksi mahdollisella jatkoprojektilla on tarvetta kiinnittää huomiota yhteisen oppimisen kokemusten syntymiseen hyvin menneiden rahoituspäätösten lisäksi.

Metsäammattilaisia tutkineen Ari Jokisen (2001, 353) mukaan metsänomistajan metsään vieminen ja siellä hakkuiden puolesta argumentoiminen saa ammattilaisten mukaan uppiniskaisemmankin metsänomistajan suostumaan hakkuisiin. Tämä voisi toimia myös kääntäen suojelussa: kun metsänomistajille näytettäisiin, millaisia arvokkaat ja säilytettävät kohteet heidän maillaan ovat, voisi se houkuttaa suojelun piiriin myös sellaisia metsänomistajia, joita eivät taloudellisetkaan kannustimetkaan saa innostumaan suojelusta (mm. Klosowski et al. 2001, 37). Toisaalta arvokkaiden kohteiden näyttäminen metsänomistajille uudistaa vanhaa asetelmaa metsänomistajista tietämättöminä toimijoina, joita hallinnon pitää valistaa ja jolle hallinnon kuuluu kertoa, mitä metsissä pitää tehdä. Se on ylhäältä alas -hallintoa puettuna uudensuuntaisiin toimintoihin. Kuitenkin jos metsäkävelyt toteutettaisiin esimerkiksi niin, että metsänomistajat saavat näyttää omilta mailtaan omasta mielestään arvokkaita kohteita ja yhdessä mietittäisiin mahdollisia muita monimuotoisuuskohteita, saattaisi asetelma olla toisenlainen. Hämeen Metso -projektissa usein toistuneissa metsäkävelyissä oli ideana juuri kannustaminen

suojeluun hyvien esimerkkien avulla. Lisäksi metsän arviointikäynneille jonkin alueen hakuprosessin aikana tuli myös kyseisen alueen metsänomistaja mukaan. Kävelyt eivät kuitenkaan sujuneet ihanteellisesti. Moni metsänomistaja oli kokenut, että heidän metsiään ylenkatsotaan ja arvioidaan hyvin erikoisin kriteerein, tai sitten arvioijien omat luontotiedot vaikuttivat metsänomistajista erittäin puutteellisilta. Hämeen Metsossa olikin ihailtavaa yritystä muuttaa vanhoja toimintatapoja, mutta niiden toteutuksessa ei rajoja ja rooleja kuitenkaan pystytty vielä muuttamaan niin, että käytäntö olisi ollut erilainen. Metsässä pysyteltiin omissa kaikkitietävän ja yläpuolella olevan viranomaisen ja passiivisen, tietämättömän metsänomistajan rooleissa.

Vapaaehtoisessa suojelussa suojelukohteiden valitseminen ja tarjoaminen ovat viime kädessä metsänomistajien aktiivisuuden varassa. Aktiivisuus on kuitenkin tietyllä tapaa aivan uusi rooli metsänomistajille. Vuosikymmenten ajan metsänomistajat on sekä metsäsuunnittelussa että suojelussa nähty tietämättömänä massana, jolle on ulkopuolelta kerrottava, miten metsiä hoidetaan ja mitä metsille tulee tehdä. Metsänomistajat eivät viranomaisen näkökulmasta ole milloin huomanneet oikeita metsänhoitokäytäntöjä, milloin he eivät ole tajunneet, että osia metsistä tulee suojella. Onko suojelumielessä aktiivinen rooli omaksuttavissa tuosta vain? Pelkästään odottamalla, että alueita tuosta vain tarjoutuisi suojeluun, yhteistoimintaverkosto ei luultavastikaan synny. Yhteistoimintaverkostossa on se idea, että informaation avulla metsänomistajat muutetaan aktiivisiksi suojelutoimijoiksi. Informaatio tulee kuitenkin kytkeä käytäntöön, jotta siitä olisi konkreettista hyötyä.

6.3 Toimijoiden heterogeenisuus ja yhteistoiminnan ongelmat

Kuten aiemmin tässä luvussa totesin, Hämeen Metso onnistui virallisissa tavoitteissaan, mutta pysyvän yhteistoiminnan syntymisessä ja sosiaalisen oppimisen edellytysten kypsymisessä laajemmalti kuin projektiryhmän sisällä oli vaikeuksia. Tässä alaluvussa pohdin, olisiko Hämeen Metson osanottajien alkuperäinen heterogeenisuus vaikuttanut sosiaalisen oppimisen edellytysten kehittymiseen ja yhteistoiminnan kankeuteen.

Aineistoa esitellessäni kerroin, että haastattelemistani ihmisistä löytyi monia yhdistäviä tekijöitä: ikä, ammatillinen tausta (maanviljelys ja metsätalallisuus metsänomistajilla ja metsäammattilaisuus projektiryhmäläisillä), omien metsien ja metsäpolitiikan tuntemus sekä aktiivisuus. Hämeen Metso -projekti on tuonut haastattelemani ihmiset yhteen, ja projektin parissa toimiminen on heille yhteinen kokemus. Hämeen Metso -projektissa mukana oleminen ja yh-

dessä toimiminen, Metso-toimijuus, tekivät tästä ihmisjoukosta ryhmän, jolla oli yksi yhteinen tavoite, metsiensuojelun lisääminen yksityismailla. Yhdessä toimivan ryhmän syntyminen on sosiaalisen oppimisen tärkeä, joskaan ei ainoa edellytys.

Tässä tutkimuksessa tämä Metso-toimijoiden ryhmä jaettiin kahteen alaryhmään, projektiryhmäläisiin ja metsänomistajiin. Ryhmiin jakaminen ei ollut pelkästään tutkimustekninen valinta. Hämeen Metso –projektin toimijaryhmä jakautui myös käytännössä ja haastateltavien puheissa kahteen ryhmään, metsänomistajiin ja projektia vetäviin projektiryhmäläisiin. Kuten sanottu, kaksi haastateltavaa kuului molempiin ryhmiin, ja lähes kaikki ryhmien jäsenet tunsivat joitakin jäseniä jo ennen projektin käynnistymistä tai olivat tekemisissä keskenään muissakin yhteyksissä kuin Hämeen Metson tapahtumissa. Ryhmien rajat eivät siis olleet ehdottomia ja jyrkkiä, mutta ne kuitenkin olivat olemassa. Rajat piirtyivät erilaisen tiedon ja tietämisen tavan kautta sekä ryhmän toimintaan osallistumisen kautta. Haastattelupuheessa tutkittavat puhuivat usein ”meistä” (tarkoittaen haastateltavasta riippuen joko metsänomistajia tai projektiryhmäläisiä) ja ”niistä”, eli toisen ryhmän jäsenistä. Koska Hämeen Metso –projektissa oli olemassa rajoja, mahdolliseksi tuli myös rajaprosessien syntyminen, joka on ryhmien olemassaolon lisäksi merkittävä sosiaalisen oppimisen edellytys. Haastattelemani kaksi Hämeen Metson ryhmää eivät kuitenkaan olleet kaksi yhtenäistä joukkoa, vaan ennemminkin kaksi varsin heterogeenistä ryhmää. Haastateltaviani voikin luonnehtia ryhmiksi hyvin erilaisia yksilöitä. Haastateltavien ”tilastolliset” taustamuuttujat ovat samankaltaisia, mutta haastateltavien erilaisuus syntyy heidän toiminta-alueisiin vaikuttavista taustatekijöistään.

Merkittävin Hämeen Metsoon osallistujien toimintaan vaikuttava seikka ovat asenteet. Asenteet muovaavat sitä, miten henkilö toimii, millaisia valintoja hän tekee ja millaisessa yhteistyössä hän haluaa olla mukana. Hämeen Metsoon osallistuneet metsänomistajat erosivat toisistaan esimerkiksi asenteissaan luonnonsuojeluun ja viranomaisiin. Metsänomistajissa oli suojelua periaatteena kannattavia, ja he myös suojelivat omia metsiään ilman korvauksiakin. Toiset taas kannattivat suojelua, mutta heidän mielestään suojelu ei nykyään ole tarpeeksi talonpoikaismaista ja maisemaan keskittyvää. Osa sanoi kannattavansa suojelua, mutta piti lainmukaisia minimitoimenpiteitä riittävinä. Projektiryhmäläisistä puolestaan luonnonsuojelun ja metsätalouden yhdistäminen oli haaste, mutta ei mahdoton tehtävä. Vapaaehtoisuuden tärkeyttä korostivat kaikki haastateltavat.

Viranomaisiin suhtautumisessa oli metsänomistajissa eroja, joskin lievä epäluulo heitä kohtaan oli vallitseva metsänomistajien keskuudessa. Luottamuspuola oli tuntuva: ei välttämättä uskottu, että viranomaiset kykenisivät tai edes haluaisivat hoitaa asioita metsänomistajille parhain päin. Toisaalta osa kyllä luotti metsäviranomaisiin, mutta ei ympäristöviranomaisiin tai toisin päin. Myös viranomaisten ja metsänomistajien välinen suhde kuului eri toimijoiden mielestä olla erilainen. Karkeistaen metsänomistajat pitivät yhteistoimintaa viranomaisten kanssa ylimääräisenä ja turhanakin lisänä tavanomaiseen toimintaan. Osalla metsänomistajista toiminta Hämeen Metsossa oli liennyttänyt epäluuloa viranomaisia kohtaan, osalla taas epäluuloa oli tullut lisää huonojen kokemusten vuoksi. Projektiryhmäläiset taas pitivät aktiivista suhdetta metsänomistajien ja viranomaisten välillä tärkeänä ja luonnollisena, joskin metsänomistajat eivät nousseet haastatteluissa esiin aktiivisina toimijoina ja erikseen heistä kysymättä.

Tärkeä metsänomistajia erottava taustatekijä oli myös aktiivisuuden taso ja ilmenemistapa. Osa metsänomistajista oli yhteistoiminnasta innoissaan ja halusi olla muutenkin mukana verkostomaisessa toiminnassa. He olivat aktiivisesti mukana metsänhoitoyhdistyksen toiminnassa ja pitivät luontevana yhteistyötä viranomaisten kanssa. Toiset taas olivat itse aktiivisia omissa metsissään ja omissa piireissään, mutta eivät pitäneet yhteistoimintaa mielenkiintoisena tai tarpeellisena. He eivät myöskään olleet aktiivisia metsänhoitoyhdistyksessä.

Aktiivisuuden ja asenteiden lisäksi roolit määrittivät Hämeen Metsoon osallistujien toimintaa projektin aikana. Metsänomistajat olivat tottuneet suunnittelu- ja osallistumismielessä passiiviseen rooliinsa, ja toisaalta projektiryhmäläiset aktiivisen ja myös ”oikean tiedon” hallitsijan rooliin. Projektiryhmä odotti metsänomistajilta aktiivisuutta alueiden tarjoamisessa, mutta ei kuitenkaan yhteisessä suunnittelussa. Aktiivisten viranomaisten ja passiivisten metsänomistajien roolit eivät päässeet purkautumaan Hämeen Metso -projektin aikana; muunlaisia rooleja oli hankalaa löytää tai toisenlaisten roolien syntymiseen ei ollut tarpeeksi aikaa. Lisäksi projektiryhmän sisällä kuului erilaisia käsityksiä metsänomistajien roolista projektin aikana, joten sekin on osaltaan vaikuttanut toiminnan suuntaamiseen. Kun osa projektiryhmäläisistä näkee metsänomistajat eri tavalla kuin toiset, se osa painottaisi toimintaa eri tavalla. Tälläkin on voinut olla vaikutusta sosiaalisen oppimisen edellytysten syntymiseen projektin aikana: jos toimintaa ei ryhmässä kyetty suuntaamaan tehokkaasti, mahdollisuudet uuden oppimiselle muuttuvat rajallisiksi.

Hämeen Metson toiminnan aikana taustoiltaan erilaiset toimijat eivät kohdanneet, tai sitten kohtaamisia ei pidetty oppimisen mahdollisuuksina. Hedelmällisten rajaprosessimahdollisuuksien sijaan nähtiin hankalia tilanteita, joista selvittiin vakiintunein keinoin turvautumalla vanhoihin rooleihin ja toimintatapoihin. Myöskään erilaisia tietoja esimerkiksi luonnosta ja tärkeistä paikoista ja erilaisten tietojen synnyttämää hankausta ei osattu käyttää hyväksi. Toimijat eivät olleet liian erilaisia toimiakseen yhdessä, mutta erilaisia lähtökohtia ei osattu ottaa tarpeeksi hyvin huomioon toiminnan suunnittelussa ja suuntaamisessa.

6.4 Yhteistoiminnallisuuden kehittämisen haasteet

Yhteistoiminta metsiensuojelussa on kohtalaisen uusi kehityssuunta metsäalalla. Hämeen Metson ja muiden yhteistoiminnallisen suojelun kokeiluhankkeiden toiminnasta kerättiin tietoa ja kokemuksia, joiden pohjalta yhteistoiminnallista suojelua toivottavasti kehitetään toimivammaksi työkaluksi. Tämän tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että yhteistoimintaverkostoissa on toimivia elementtejä, mutta myös kehitettäviä osa-alueita.

Yksi merkittävä yhteistoimintaverkostojen kehitettävä osa-alue on kommunikaatio ja tiedonkulku. Jotta verkosto toimisi, siinä mukana olevien toimijoiden olisi kyettävä käymään jatkuvaa keskustelua verkostosta, sen käytännöistä, mahdollisuuksista ja haasteista. Kuunteleminen ja mukanaolijoiden kokemusten kerääminen on aikaavievää ja mahdollisesti kallistakin, mutta kuitenkin verkoston jatkumisen ja olemassaolon kannalta välttämätöntä. Kun kommunikaatioyhteys on huono tai sitä ei ole ollenkaan, syntyy helposti vääriä käsityksiä ja sitä kautta epäluuloa koko verkostoa kohtaan. Kommunikaation lisäksi tiedonkulkuun olisi kiinnitettävä huomiota. Toimivan verkoston syntymiseksi ja suojelun toimintakulttuurin muuttamiseksi pelkkä yhden tahon tekemä tiedon mekaaninen tiedon levittäminen ei ole riittävää. Tieto olisi kytkettävä käytäntöön, esimerkiksi konkreettisiksi toimintavinkeiksi ja selkeäkielisiksi tiedotteiksi. Paikallista tietoa, jota metsänomistajilla on omista metsistään, ei saisi unohtaa. Paikallisen tiedon vähättely tai metsänomistajien käsitysten jyrääminen ei ole verkoston kannalta kestävää toimintaa. Paikallisen tiedon huomioon ottaminen on tietenkin hankalaa, jos (kuten Hämeen Metson tapauksessa) paikallisten ihmisten luottamuspula viranomaisiin on suuri. Kuitenkin kuuntelemalla ja kommunikoimalla ruohonjuuritasolla luottamuspulaa voi pikkuhiljaa vähentää.

Toinen kehittämiskohde liittyy myös tietoon. Kriteerit, joilla kohteita valitaan verkostoon, voivat olla paikallisille ihmisille epäselviä ja niiden perusteet outoja. Kriteerit ja kohteiden valintaprosessien tulisi olla selkeitä ja läpinäkyviä, jotta koko verkoston toiminta ei näyttäytyisi epämääräisenä ja salamyhkäisenä. Kriteereiden tulkinta ja soveltaminen olisi tärkeää tehdä sellaiseksi, että joissakin tapauksissa on mahdollista joustaa. Esimerkiksi jos jokin metsäalue on maisemallisesti ja sosiaalisesti tärkeä useammalle naapurille, mutta sen ekologiset arvot eivät kaikilta osin täytä kriteereitä, voisi jonkinlaista suojelua Metsossa harkita. Myös ekologisesti kattavan verkoston syntyminen tulisi olla mahdollista: jos jokin monimuotoisuuden suhteen köyhätkö alue muodostaa käytävän kahden todella tärkeän metsäalueen välillä, sen Metsoon liittäminen voisi olla perusteltua. Joustovara palvelisi näin sekä ekologiaa että yhteistoimintaverkoston sosiaalisia ulottuvuuksia.

Jos yhteistoimintaverkostoista halutaan kestäviä ja pysyviä metsiensuojelun rakenteita, tulisi niiden toimijoilla olla mahdollisuuksia toimia erilaisissa ja myös uudenlaisissa rooleissa. Jos verkoston toiminnassa pitäydytään vakiintuneissa rooleissa (esimerkiksi passiivisen metsänomistajan ja aktiivisen viranomaisen rooleissa), sosiaalisen oppimisen ja suojelun toimintakulttuurin muutoksen mahdollisuuden kaventuvat. Esimerkiksi Hämeen Metsossa oli sosiaalisesti mahdollista toimia vain vakiintuneissa rooleissa. Toiminnan tulisikin tavoittaa paitsi metsänhoitoyhdistysaktiivit, myös muilla tavoin toimivat metsänomistajat. Lisäksi yhteistoimintaverkoston viranomaisten olisi tärkeää kyetä käyttämään identiteettinsä muitakin puolia kuin viranomaisuutta. Silloin muutkin kuin tavallisestikin yhteistoimintaa viranomaisten kanssa ”harrastavat” metsänomistajat saattaisivat olla helpommin kiinnostuneita yhteistoimintaverkostosta. Perustettavissa yhteistoimintaverkostoissa mukana olevat viranomaiset ovat usein tuttuja alueen muiden toimijoiden kanssa muista yhteyksistä. Näitä muita yhteyksiä olisi siis mahdollista käyttää hyväksi yhteistoimintaverkosta kehitettäessä. Lisäksi muunkinlaista kuin metsänomistajien metsänhoitoyhdistysaktiivisuutta tulisi yhteistoiminnassa arvostaa ja hyväksyä. Tällainen erilainen metsänomistaja ei ehkä ole aktiivisin puukaupassa, mutta on mahdollisesti kerännyt suuren määrän hiljaista tietoa alueen luonnosta. Erilaisten toimintaroolien avautuminen ja sitä kautta sosiaalinen oppiminen lähtee avoimuudesta ja erilaisten toimintamallien hyväksymisestä.

Hyvän kommunikaation, kriteerien joustovaran ja toimijoiden avoimien toimintahorisonttien lisäksi yhteistoiminnallista metsiensuunnittelua olisi syytä kehittää myös avoimemmaksi sosiaalisen oppimisen mahdollisuuksille. Yhteistoimintaverkosta käynnistettäessä ja myös sen

toiminnan aikana erilaiset toimijat (ja toimintatavat) joutuvat ajoittain vastakkain. Tällaiset tilanteet ovat haastavia, mutta niissä on myös mahdollisuuksia sosiaalisen oppimisen edellytyksille. Siksi erilaisten toimijoiden yhteen saattamista ja yhdessä toimimista tulisi metsiensuojelussa kannattaa ajoittaisista vaikeuksista huolimatta.

Kaiken kaikkiaan metsiensuojelun yhteistoimintaverkostoissa on ainesta työkaluksi uudenlaiseen vapaaehtoisen suojelun toimintakulttuuriin, jos niitä vielä kehitetään sosiaalisemmiksi ja avoimemmiksi. Verkostojen karikot piilevät byrokratiassa, sulkeutuneisuudessa ja jäykässä hallintokulttuurissa pitäytymisessä. Metsänhoidon ekologinen kestävyys ja monimuotoisuuden säilyminen yksityismailla on oltava kaiken yhteistoiminnan pohjana. Ekologisessa mielessä hyvinvoivat metsät ovat myös taloudellisen hyvinvoinnin reunaehto, jos talouden toimintaa ajatellaan pitkäjänteisesti. Yhteistoimintaverkostot voivat toimiessaan kunnolla olla yksi keino ekologisen tavoitteen saavuttamiseksi. Jos yhteistoimintaverkoston avulla päästään metsien monikäyttöön, on mahdollista varmistaa niin monipuolinen metsäluonto kuin suojelun sosiaalinen hyväksyttävyys ja metsänomistajien pitkän aikavälin metsätulot.

Lähteet

Ask, P. & Fredman, P. (2002): Efficiency in Forest Protection in Multiple Landowner Areas. (käsikirjoitus) Teoksessa Ask, Peter: Biodiversity and Deciduous Forest in Landscape Management. Studies in Southern Sweden. Swedish university of agricultural sciences, Alnarp

Ask P. & Carlsson, M. (2000): Nature Conservation and Timber Production in Areas with Fragmented ownership Patterns. Teoksessa Ask, Peter: Biodiversity and Deciduous Forest in Landscape Management. Studies in Southern Sweden. Swedish university of agricultural sciences, Alnarp 2002. Julkaistu myös lehdessä Forest Policy and Economics 1 (3–4), s. 209–223

Borg R. & Kurttila M. & Leskinen, L. (2005): Metsänomistajien yhteistoiminta luonnonsuojelussa – kansainvälisiä kokemuksia. Kirjallisuuskatsaukseen perustuva muistio rajoitettuun käyttöön. Metsäntutkimuslaitos 2005.

Contu, A. & Wilmott, H. (2000): Comment on Wenger and Yanow. Knowing in Practice: A ‘Delicate Flower’ in the Organizational Learning Field. Organization 7 (2), s. 269-276. Sage.

Corten, I. & Cordewener, N. & Wolvekamp, P. (1999): Revitalising Local Forest Management in the Netherlands: The Woodlot Owner’s Association of Stramproy. Teoksessa Wolvekamp, Paul (toim.): Forests for The Future. Local Strategies for Forest Protection, Economic Welfare and Social Justice. Zed Books, Lontoo.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2000): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.

Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma (2002). Suomen Ympäristö 583, Ympäristöministeriö.

Fennander, R. & Lindberg, H. & Turpeinen, V. (2006): Raportti Hämeen Metso – yhteistoimintaverkoston toiminnasta. Etelä-Suomen Metsien monimuotoisuusohjelma. http://wwwb.mmm.fi/metso/asiakirjat/LOPPURAPORTTI_HAMEEN_METSO_2_11_2006.pdf (12.12.2006)

Fries, C. & Lindén, G. & Nillius, E. (1998): The Stream Model for Ecological Landscape Planning in Non-Industrial Private Forestry. Scandinavian Journal of Forestry Research 13/1998, s. 370–378

Van Gossum, P. & Luyssaert, S. & Serbruyns, I & Mortier, F (2003). : Forest Groups as Support to Private Forest Owners in Developing Close-to-Nature Management. Forest Policy and Economics 7 (4), s. 589–601

Hajer, M. & Wagenaar, H. (2003) (toim.): Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society. Luku *Introduction*. Cambridge University Press.

Hanski, I. & Lindström, J. & Niemelä, J. & Pietiäinen, H. & Ranta, E. (1998): Ekologia. Werner Söderström Oy.

Hiedanpää, J. (2004): Making environmental policies reasonable: a study of the consequences of social diversity for regional forest policy of SW Finland. Tampere Univeristy Press.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997): Tutki ja kirjoita. Tammi.

Horne, P.: Public Demand for Biodiversity in Private Forests. Käsikirjoitus.

- Hytönen, L. (2000): Osallistamismenetelmät metsätalouden päätöksenteossa. Metsätieteen aikakauskirja 2000/3, s. 443–456
- Javanainen, S. & Sahi, V. (2004): Lohjan seudun MetsäVasu -hanke. Metsänomistajakysely. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.
- Jacobson, M. G. (2002): Ecosystem Management in the Southeast United States: Interest of Forest Landowners in Joint Management Across Ownerships. *Small-Scale Forest Economics, Management and Policy* 1(1), s. 71–92
- Jokinen, A. (2004): Metsänomistajien osallisuus ja puunkasvun politiikka. Teoksessa Leipäpuusta arvopaperia: vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. Toimittaneet Lehtinen, A. ja Rannikko, P.. Metsäkustannus.
- Juurola, M. & Karppinen, H. (2003): Sosiaalinen kestävyys ja metsien käyttö. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2003, s.129–142
- Karppinen, H. & Hänninen, H. & Ripatti, P. (2002): Suomalainen metsänomistaja 2000. *Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja* 852, 2002
- Klosowski, R. & Stevens, T. & Kittredge, D. & Dennis, D.(2001): Economic Incentives for Coordinated Management of Forest Land: a case study of Southern New England. *Forest Policy and Economics* 2(1)(2001), s. 29–38
- Kittredge, D.B. (2005): The Cooperation of Private Forest Owners on Scales Larger Than One Individual Property: International Examples and Potential Application in the United States. *Forest Policy and Economics* 7 (4) (2005), s. 671–688
- Kostilainen, A. (2007): Metso paikallisyhteisön kokemana – tapaustutkimus Keski-Karjalan Lehtoverkostosta. Helsingin yliopisto, maatalous- ja metsätieteellinen tiedekunta.
- Kurttila, M. & Pykäläinen, J. & Leskinen, L. A. (2004) : Suunnittelumalleja ja osallistamistapoja yksityismetsien aluetason yhteistoiminnalliseen suunnitteluun. Käsikirjoitus.
- Landcare Australia Limited: Annual Report 2001-2002. Natural Heritage Trust, Australia 2002
- Leskinen, L.A., Peltola, T. & Åkerman, M. (2006): Puuenergia, metsätalouden toimintakentän muutos ja sosiaalinen kestävyys. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2006, s. 293–304
- Leskinen, L.A. (2007) : Kestävyyden tulkinnat metsäkeskusten yhteistoiminnallisissa käytännöissä. Tampere University Press.
- Nimetön (2000): Metsien suojelun tarve Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla. Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve –työryhmän mietintö. *Suomen Ympäristö* 437.
- Nimetön (2002): Progress Report - 2002: USDA CSREES Initiative for Future Agricultural and Food Systems; Sustaining Natural Resources on Private Lands in the Central Hardwood Region. Julkaistu internetissä: <http://www.snr.missouri.edu/SPF>
- Nimetön (2004): Luonnonsuojelubiologiset valintaperusteet. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma METSO. Ympäristöministeriö ja Maa- ja metsätalousministeriö.
- Nurminen, H.(2006): Merestä Metsäksi - yhteistoimintaverkostohankkeen sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset. Helsingin yliopisto, maatalous- ja metsätieteellinen tiedekunta. Luettavissa internetissä: <https://oa.doria.fi/handle/10024/4085>

Oksanen, A. (2003): Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa: tapaustutkimuksena Natura 2000 -ympäristökonflikti Lounais-Suomessa. Turun yliopiston julkaisu C 192.

Ovaska, S. (2006): Metsänomistajan suojelevalmiuden ja Metson luonnonsuojelubiologisten kriteerien kohtaamisen esteet ja mahdollisuudet -tarkastelussa Lohjan seudun Metsä Vasu –hanke. Pro Gradu –työ, Tampereen yliopisto, yhdyskuntatieteiden laitos. Julkaistu internetissä <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01413.pdf>

Primmer, E. & Keinonen, E. (2006): Yhteistoimintaverkostot: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman kokeiluhanke. Suomen ympäristö 45/2006.

Rannikko, P. & Raitio K.(2006): Metsien käyttö ja sosiaalinen kestävyys : Metsähallituksen roolin muuttuminen Lieksassa. Metsätieteen aikakauskirja 2/2007, s.271–292

Rickenbach, M. & Reed, A.S.(2002): Cross-Boundary Cooperation in a Watershed Context: The Sentiments of Private Forest Landowners. Environmental Management 30 (4), s. 584–594.

Rickenbach, M. & Bliss, J.C. & Reed, A.S.(2004) : Collaboratives, Cooperation, and Private Forest Ownership Patterns: Implications for Voluntary Protection of Biological Diversity. Small-Scale Forest Economics, Management and Policy 3(1),2004, s. 69–83

Sample, V.A. (1994): Building Partnerships for Ecosystem Management on Mixed Ownership Landscapes. Journal of Forestry 92 (8), s. 41–44.

Shogren, J.F. & Parkhurst, G.M. & Settle, C. (2003): Integrating economics and ecology to protect nature on private lands: models, methods and mindsets. Environmental Science and Policy 6 (3), s. 233–242.

Sulkunen, P. (1990): Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.)Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus.

Tikka, P. & Kauppi, P. & Palmroth, S. & Paloniemi, R. (2003): Luonnonsuojelu yksityismailla. Tutkimus- ja kehittämisraportti. Environmentalica Fennica 20.

Valve, Helena (2003): Social Learning Potentials Provided by EU Rural Development Programmes. A Comparative Study on Three Institutionalisation Processes. Tampere University Press.

Wenger, Etienne (2000): Communities of Practice and Social Learning Systems. Organization 7 (2): 225-246. Sage.

Yanow, Dvora (2000): Seeing Organisational Learning: A 'Cultural' View. Organization 7 (2): 247-268. Sage.

Youl, R. & Polkinghorne, L. & Nabben, T. & Marriot, S.: Landcare in Australia: Founded on local action. Landcare Australia, <http://www.landcareaustralia.com.au/admin/upload/797E2B0A-90EB-11D6-8815-0002A574AC50.pdf> (12.12.2004)

Åkerman, M. (2006): Tiedon tuotannon käytännöt ja ympäristöpoliittinen toimijuus : rajaamisen ja yhdistämisen politiikkaa. Tampere University Press.

Åkerman, M., Leskinen, L.A., Peltola, T. (2007): Yhteistyöllä lähienergiaa: kunnat ja lämpöyrittäjät paikallisen puuenergiatuotannon kehittäjinä. Ympäristö ja terveys 4/2007, s. 68-75

Sähköiset lähteet

Maa- ja metsätalousministeriön internetsivut suojelun uusista keinoista:

http://www.mmm.fi/metso.uudet_suojelun_keinot/yhteistoimintaverkosto (20.10.2004)

Metsäkeskusten internetsivut Hämeen Metsosta:

<http://www.metsakeskus.fi/hu/hameen%20metso.htm> (20.10.2004)

Tilastokeskuksen internetsivut ja ilmaiset taulukot metsänomistuksen rakenteesta:

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_maatalous.html (12.1.2008)

Liite 1: Haastattelurungot

Projektiryhmäläisten haastattelurunko

1. Tausta

- Kerro itsestäsi ja toiminnastasi Hämeen Metsossa.
- Miten lähdit mukaan Hämeen Metson toimintaan?

2. Tavoitteet

- Minkälaisia odotuksia sinulla on Hämeen Metsosta?
- Millaisia tavoitteita mielestäsi Hämeen Metsolla on?
- Miten nämä tavoitteet näyttäytyvät tämän oman organisaation sisällä?
- Millaisilla keinoilla näitä tavoitteita voidaan mielestäsi parhaiten saavuttaa?
- Mitä mielestäsi ovat Hämeen Metson suurimmat haasteet? Entä riskit?
- Millaista mielestäsi on onnistunut yhteistoiminta?
 - Onko Hämeen Metsossa syntynyt onnistunutta yhteistoimintaa?

3. Kokemukset

- Oletko tyytyväinen Hämeen Metson tähänastiseen toimintaan?
 - miksi olet / miksi et ole?
- Onko Hämeen Metson toiminnassa ollut joitain ongelmia? Millaisia?
- Mikä on toiminut parhaiten Hämeen Metsossa?
- Oletko kokenut oppineesi jotain uutta Hämeen Metsossa? Mitä?
- Olisitko halunnut oppia jotain uutta Hämeen Metsossa? Mitä?
- Onko suhtautumisesi metsiensuojeluun tai muihin viranomaisiin jotenkin muuttunut Hämeen Metsossa mukana olemisen aikana?
- Onko edustamasi organisaatio tai sen toimintatavat jotenkin muuttuneet Hämeen Metson aikana?
- Millaiselta Hämeen Metson tulevaisuus näyttää?

Haastattelurunko metsänomistajille

1. Tausta

- Kerro itsestäsi. (ammatti, ikä, kuinka kauan ollut mo, onko aktiivinen mo jne.)
- Millä tavalla olet ja olet ollut mukana Hämeen Metson toiminnassa?
- Onko metsä sinulle myös tulonlähde?
- Mitä mieltä olet metsänsuojelusta?
- Vaikuttavatko uudet suojelun keinot sinusta realistisilta taloudellisessa mielessä?

2. Tavoitteet

- Minkälaisia odotuksia sinulla on Hämeen Metsosta?
- Millaisia tavoitteita mielestäsi Hämeen Metsolla on?
- Miten nämä tavoitteet näyttäytyvät omassa arkielämässäsi?
- Millaisilla keinoilla Hämeen Metson tavoitteita voidaan mielestäsi parhaiten saavuttaa?
- Mitä mielestäsi ovat Hämeen Metson suurimmat haasteet? Entä riskit?
- Millaista mielestäsi on onnistunut yhteistoiminta?
 - Onko Hämeen Metsossa syntynyt onnistunutta yhteistoimintaa?

3. Kokemukset

- Oletko tyytyväinen Hämeen Metson tähänastiseen toimintaan?

- miksi olet / miksi et ole?
- Onko Hämeen Metson toiminnassa ollut joitain ongelmia? Millaisia?
- Mikä on toiminut parhaiten Hämeen Metsossa?
- Oletko mielestäsi saanut tarpeeksi tietoa Hämeen Metson toiminnasta?
- Oletko kokenut oppineesi jotain uutta Hämeen Metsossa?
- Olisitko halunnut oppia jotain uutta Hämeen Metsossa?
- Onko suhtautumisesi metsiensuojeluun tai viranomaisiin jotenkin muuttunut Hämeen Met-
sossa mukana olemisen aikana?
- Millaiselta Hämeen Metson tulevaisuus näyttää?